

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Andra kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 2 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 245, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän; och
nr 248, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark.
Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 239, angående anordnande av reservstation m. m. för telegrafverket;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 242, angående anvisande av ytterligare medel för utlämnande av krislån;

till statsutskottet propositionen, nr 246, angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m.; samt

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 247, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

§ 3.

Föredrogos var för sig och remitterades till tredje särskilda utskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 316 av herr *Wiberg*;

nr 317 av herr *Wiberg m. fl.*;

nr 318 av herrar *Håstad* och *Lundberg* i Hälsingborg;

nr 319 av herr *Håstad m. fl.*;

nr 320 av herr *Lövgren*;

nr 321 av herr *Bladh m. fl.*;

nr 322 av herr *Norup m. fl.*;

nr 323 av herr *Svedman m. fl.*;

nr 324 av herr *Kyling m. fl.*;

nr 325 av herr *Kyling* och fröken *Andersson*;

nr 326 av herr *Lundberg* i Hälsingborg;

nr 327 av herr *Hansson* i Rubbestad *m. fl.*;

nr 328 av herr *Sandberg m. fl.*;

nr 329 av herr *Ljungberg m. fl.*;

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 17.

- nr 330 av herr *Aqvist*;
 nr 331 och 332 av herrar *Björling* och *Sundström* i Skövde;
 nr 333 av herr *Lindberg* i Stockholm *m. fl.*;
 nr 334—337 av herrar *Lindberg* i Stockholm och *Cruse*;
 nr 338 och 339 av herr *Lindberg* i Stockholm *m. fl.*;
 nr 340 och 341 av herr *von Friesen*;
 nr 342 av herrar *von Friesen* och *Lindberg* i Stockholm;
 nr 343 av herr *von Friesen m. fl.*;
 nr 344 av herr *Gustafsson* i Tenhult *m. fl.*;
 nr 345 av herr *Nilsson* i Steneberg *m. fl.*; samt
 nr 346 av herr *Ekdahl*.

§ 4.

Föredrogs första lagutskottets memorial, nr 32, i anledning av remiss från kamrarna av väckta motioner om inrättande av en hovrätt för nedre Norrland.

Efter föredragning av utskottets hemställan tillsporde herr andre vice talmannen kammaren, om densamma vore beredd att nu företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende till avgörande; och fann herr andre vice talmannen denna fråga vara med ja besvarad. Härefter blev på av herr andre vice talmannen därå given proposition utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 86, i anledning av väckta motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi *m. m.*;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar *m. m.*;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till djupborrning efter salt och olja *m. m.* vid Höllviken i Skåne;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folktandvården jämte i ämnet väckta motioner;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsnykterhetsnämnderna *m. m.*;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till iståndsättande av fjällstugorna vid färdleden Karesuando—norska gränsen;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående fortsatt utgivning av otryckta riksdagsprotokoll;

nr 37, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 38, i anledning av väckt motion om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga dotter;

nr 39, i anledning av väckta motioner om pensionsrätt för viss i statens järnvägars tjänst övertagen personal från Sala—Gysinge—Gävle järnväg;

nr 40, i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension;

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, utom i vad angår anslag till jordbrukets kreditkassor;

nr 42, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

nr 43, i anledning av väckta motioner om höjda årliga gratifikationer åt vissa f. d. verkstads- och banarbetare vid två av staten övertagna enskilda järnvägar; och

nr 44, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet;

nr 34, i anledning av väckt motion om revision av lagstiftningen angående förfarandet hos förvaltningsdomstolar och hos övriga förvaltningsmyndigheter vid behandlingen av frågor, som röra enskild rätt;

nr 35, i anledning av väckta motioner angående skydd för markägares rätt till skogsbär å egen mark m. m.;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av eklestiasitik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.;

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om straff för överträdelser av vissa ransoneringsförfattningar, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; och

nr 40, i anledning av väckta motioner angående revision av gällande bestämmelser rörande beivran av upprepade förseelser mot alkohollagstiftningen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fornminnen m. m., såvitt angår genom denna proposition framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 108 §§ expropriationslagen;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av lagen; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § förordningen den 19 december 1941 (nr 942) angående dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m. jämte i ämnet väckt motion, såvitt angår anslagsfrågor;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 2, i anledning av väckt motion om förhindrande eller försvårande av bruket av automatapparater för handel med sötsaker och dylikt; och

nr 3, i anledning av väckta motioner angående obligatorisk registrering av arbetskraft i vissa åldersklasser;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av motion angående inrättande av s. k. produktionsavdelningar inom kristidsstyrelserna; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående rätt till tjänste- och pensionsårsberäkning för chefläkare vid sjukstuga.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 210, angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter, nämligen:

nr 347 av herr *Henriksson*;

nr 348 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*;

nr 349 av herrar *Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg;

nr 350 av herrar *Thorell* och *Wiberg*; samt
nr 351 av herrar *Sundqvist* och *Hallén*.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 5 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman *Gustaf Rosander*, Målerås, på grund av sjukdom (trombosis exstrimitat. inf.) tills vidare är oförmögen att deltaga i riksdagens arbete intygas härmed.

Lenhovda den 2 maj 1942.

Gunnar Nilsson,
provinsialläkare.

Kammaren beviljade herr *Rosander* ledighet från riksdagsgörömlen tills vidare från och med den 3 innevarande maj.

§ 2.

Justerades protokollen för den 28 och den 29 nästlidna april.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 245, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 248, angående hjälpåtgärder åt vissa lägenhetsinnehavare å kronomark.

§ 4.

Föredrogos var för sig och remitterades till tredje särskilda utskottet följande på bordet liggande motioner, nämligen:

nr 347 av herr *Henriksson*;

nr 348 av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*;

nr 349 av herrar *Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg;

nr 350 av herrar *Thorell* och *Wiberg*;

nr 351 av herrar *Sundqvist* och *Hallén*.

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 86—97, bevillningsutskottets betänkanden nr 20—22, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 36—44, första lagutskottets utlåtanden nr 33—40, andra lagutskottets utlåtanden nr 23—26, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28 och 29, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 6.

Herr **Hage** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista närmast efter bankoutskottets utlåtande nr 41 skola uppföras jordbruksutskottets utlåtande nr 29 och bevillningsutskottets betänkande nr 21.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 243, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

nr 244, med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.; och

nr 251, angående kostnaderna för uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Nilson** i Eskilstuna, som anförde: Herr talman! Sistlidne höst erhöll undertecknad kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta en fråga angående den s. k. restaurangdansen. På denna fråga svarade statsrådet följande: »I syfte att erhålla material för denna frågas bedömande har jag låtit igångsätta en utredning, därvid bland annat en inom finansdepartementet upprättad promemoria i ämnet för yttrande remitterats till samtliga länsstyrelser. Först när nämnda yttranden föreligga kunna de av interpellanten berörda frågorna upptagas till övervägande.»

Då dessa remissvar torde ha inkommit och även bearbetats, kan det vara önskvärt att få klarlagt i vad mån riksdagsbeslutet år 1937 angående offentlig dans i samband med utskänkning av rusdrycker vunnit beaktande av de tillståndsgivande myndigheterna. Ty när riksdagen gick med på en sänkning av motboksåldern skedde det under förutsättning, även om det inte blev inskrivet i beslutet, att den s. k. restaurangdansen skulle beskäras ganska väsentligt. Det torde vara skäl i att i detta sammanhang erinra om bevillningsutskottets enhälliga och tydliga uttalande: »Enligt utskottets mening ha gällande bestämmelser i förevarande hänseende av myndigheterna på vissa håll tillämpats på ett sätt, som kan giva anledning till befogade erinringar. För framtiden måste det anses önskvärt, att tillstånd till dans i samband med utskänkning å restaurang meddelas med större urskillning än som hittills skett.» Ett uttalande som riksdagen godkände och därigenom gjorde till sitt.

Interpellation. (Forts.)

Så långt undertecknad har kunnat finna synes ingen inskränkning i det stora hela ha skett, utan man har, trots riksdagens tydligt uttalade mening, varit lika generös som tidigare vid beviljandet av tillstånd till dans i samband med utskänkning. Och frågan är, om man inte på ett och annat håll varit generösare än förut.

Att det inte är endast i nykterhetsbetonade kretsar man förvånar sig över den hittillsvarande tillämpningen av nämnda riksdagsbeslut bevisar bland annat följande citat ur septemhernumret år 1940 av Tidskrift för systembolagen: »Det är i sanning förvånande, att bestämmelserna om restaurangdansen kunna tillämpas på sätt som skett och sker. Ifrågavarande bestämmelser ha nämligen tillkommit under sådana förhållanden, att ingen tvekan torde råda, att det varit riksdagens mening att åstadkomma en verklig sänkning av dansfrekvensen i samband med utskänkning . . . Vad man i fråga om restaurangdansen har anledning att kräva är onekligen i första hand en lagtillämpning, som står i överensstämmelse med riksdagens beslut och den till grund för densamma liggande motiveringen.»

Tillslutningen vid dessa dansaftnar är i regel så fulltalig, att ifrågavarande restauranger ha föga möjlighet att betjäna andra gäster än dem, som kommit för att dansa. Och då klientelet, åtminstone vad det feminina inslaget angår, till stor del består av unga människor, ter sig denna företeelse i högsta grad oroväckande.

Man kan ifråga om restaurangrörelsen i övrigt knappast undgå att förvånas över att alkoholkonsumtionen alltfört intar en särställning gent emot konsumtionen av oundgängliga livsmedel. Under det att restauranggäster måste lämna kuponger för bröd, matfett och köttvaror, få de betydande spritkvantiteter utöver motbokstilldelningen. På detta sätt blir det för många en dubbeltilldelning av rusdrycker. Restauranggäster, som på grund av ungdom eller andra orsaker sakna motbok och därmed laglig inköpsrätt av rusdrycker, kunna obehindrat genom restaurangbesök komma över dessa drycker i ganska betydande kvantiteter. Det kan inte vara konsekvent att å ena sidan hårt beskära åtkomsten av oundgängliga livsmedel och å andra sidan underlätta åtkomsten och konsumtionen av rusdrycker, som inte ur någon synpunkt kunna anses oundgängliga. Lika inkonsekvent synes det vara att genom motbokskvantiteter och minimialder för erhållande av motbok söka begränsa rusdryckskonsumtionen för de motboksberättigade och förhindra ungdom från alkoholförtäring genom att förvägra dem motbok, samtidigt som man låter dessa båda kategorier genom restaurangbesök göra alla försök till maximering av konsumtionen illusoriska. Genom införande av restaurangkort å rusdrycker finge motboksinnehavaren välja mellan att konsumera sin ranson i hemmet eller ute. Då skulle varken god tillgång på pengar eller hög livsföring möjliggöra, såsom nu sker, att gällande bestämmelser bli ganska betydelselösa. På samma gång torde man ha fått ett synnerligen effektivt medel vid bekämpandet av det alltmer tilltagande ungdomsfylleriet.

Med åberopande av vad jag ovan anförd anhåller jag härmed om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har riksdagens år 1937 i samband med antagandet av nu gällande rusdrycksförsäljningsförordning uttalade önskan om inskränkning av den offentliga dansen i samband med utskänkning av rusdrycker beaktats av de tillståndsgivande myndigheterna och i så fall i vilken utsträckning?

2. Ämnar herr statsrådet, därest utredningen visar att ingen egentlig inskränkning skett, vidtagna åtgärder för att riksdagens ovan citerade mening hädanefter beaktas mera än hittills?

Interpellation. (Forts.)

3. Anser herr statsrådet, att restaurangkort även å rusdrycker skulle kunna tänkas främja folknykterheten, och överväger herr statsrådet sådana åtgärder?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till utbyte av transformator vid Ulriksdals kungsgård m. m.;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för E. E. Andersson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till sjömätningssändamål;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i avlöningsstaten för lots- och fyrstaten för budgetåret 1941/42 upptagna anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förvärv av en Jämtlands fältjagarregementes lägerkassa tillhörig soldathemsbyggnad;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa haverikostnader;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inventarier för sjökrigsskolan;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för flygtekniska försöksanstalten; och

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 182, i anledning av väckt motion om visst pensionstillskott åt änkor och barn efter befattningshavare vid förutvarande Mora—Vänerns järnväg; och

nr 183, i anledning av väckt motion om pension åt pastorn J. A. Rehnberg.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.15 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 6 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Möller* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 250, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt; och nr 254, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Herr Persson i Tidaholm har med kammarens tillstånd frågat mig, om jag uppmärksammat, att vid tillsättandet av vissa inom sjukvården ledigförklarade tjänster förekommit dolda blockader, vilka icke föregåtts av förhandlingar i vanlig ordning. Interpellanten har vidare frågat mig, om jag, därest så vore förhållandet, ämnade söka åstadkomma rättelse därutinnan, så att båda de berörda parterna förpliktades att i enlighet med gällande lagstiftning och gängse praxis söka på förhandlingsvägen uppnå en lösning av uppkommande tvistefrågor.

*Svar på
interpellation.*

I anledning av interpellationen har jag från svenska landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund införskaffat uppgifter rörande de fall, då stridsåtgärder av den art, som åsyftas i interpellationen, förekommit.

Till en början vill jag nämna, vari de i interpellationen såsom blockader betecknade åtgärderna bestått.

Kommunala läkartjänster kungöras lediga genom annonsering i Post- och Inrikes Tidningar. Ansökningstiden utgör i allmänhet 20 dagar från det kungörelsen varit införd i nämnda tidning. Stundom sker annonseringen jämväl i Sveriges läkarförbunds fackorgan Svenska läkartidningen. Även om annonsering ej förekommit i sistnämnda tidning, innehåller denna i notisform meddelanden om lediga läkartjänster. Om emellertid de villkor, som äro förenade med viss ledig läkartjänst, synas förbundets ledning uppenbart oskäligen, vägrar förbundet att införa beställd annons angående tjänsten eller underlåter att intaga meddelande i tidningen om att tjänsten är ledig. Enligt uttalande av förbundet bör medlem av förbundet icke söka tjänst, om vars ledigförklarande meddelande ej införts i läkartidningen. Syftet med att meddelande icke införas i läkartidningen om att viss tjänst är ledig är sålunda att någon sökande till tjänsten ej skall anmäla sig. Man torde kunna utgå från att detta syfte såsom regel också ernås.

De uppgifter jag infordrat i anledning av interpellationen giva vid handen, att läkarförbundet i några fall tillgripit stridsåtgärd av nu angiven art. I andra fall har förbundet under hot om sådan stridsåtgärd hemställt om vissa ändringar i de utannonserade villkoren för viss befattning. Då förbundets öns-

Svar på interpellation. (Forts.)

kemål blivit tillgodosedda har det från läkarförbundets sida planerade förfarandet icke behövt fullföljas. Sammanlagda antalet tjänster, vid vilkas tillsättning förevarande fråga mer eller mindre aktualiserats, överstiger icke 15.

I det yttrande svenska landstingsförbundets styrelse i anledning av interpellationen avgivit till mig anföres, bland annat:

»Vad man från landstingshåll främst reagerat mot är, att läkarbefattningar blockerats, utan att förhandlingar dessförinnan inletts eller ens landstingen underrättats om den företagna åtgärden. Detta sammanhänger i sin tur med det av läkarförbundet tillämpade tillvägagångssättet, nämligen att först då tjänst ledigförklaras pröva om anställningsförhållandena äro ur förbundets synpunkt godtagbara. Tiden är då i regel alltför knapp för att förhandlingar skola medhinnas före ansökningstidens utgång.

Systemet leder till att den förhandlingsrätt läkarförbundet tillerkänts i regel icke kan utnyttjas, förrän stridsåtgärd inletts. Detta förhållande synes knappast förlika sig med förhandlingslagens anda och mening, och därest icke rättelse i dessa hänseenden kommer till stånd, synas skäl föreligga att överväga, huruvida det är riktigt, att en organisation får behålla sin av statlig myndighet tillerkända förhandlingsrätt, då den ofta ej alls eller i varje fall allt för sent utnyttjas. En ändring i nuvarande förhållanden är därför enligt styrelsens mening påkallad.»

Såsom nämnts har jämväl Sveriges läkarförbund avgivit yttrande i anledning av interpellationen. Förbundet har i yttrandet, som avgivits av dess verkställande utskott, bestritt, att förbundets åtgöranden i de olika förekommande fallen kunde betecknas som blockad, vare sig dold eller öppen. Med blockad i detta ords hävdvunna betydelse, socialpolitiskt sett, torde nämligen enligt förbundet avses en åtgärd i syfte att förhindra visst arbetes utförande. Förbundet ansåge, att befattning, varom förhandlingar påginge eller förväntades bliva upptagna, icke borde sökas, förrän de med befattningen förenade villkoren blivit fastställda. Befattningen borde därför ej heller tillsättas med *ordinarie* innehavare, förrän förhandlingarna slutförts. Förbundet hade emellertid städse beaktat en pågående sjukvårdsverksamhets intresse och sökt på allt sätt medverka till, att detta icke bleve lidande. Det torde enligt förbundet icke kunna hävdas, att den egentliga sjukvården bleve lidande av att viss läkarbefattning uppehölls genom förordnande tills vidare i stället för att besättas med ordinarie innehavare. Förbundet yttrar vidare:

»Givet är, att en så pass ny lag som den om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän av maj 1940 och som ej trätt i kraft förrän med 1941 års ingång och vilken därtill berör så ömtåliga förhållanden som denna, under de första årens tillämpning kan bereda stora svårigheter. Innan tillräcklig erfarenhet vunnits och en viss praxis hunnit utbilda sig, kunna naturligtvis förmella misstag begås av de parter, som beröras därav. Läkarförbundets ledning vill emellertid för sin del, utan åsidosättande av förbundets legitima krav, allvarligt eftersträva samförstånd med övriga parter. Det är ock dess förhoppning, att uppkomna missförstånd och misshälligheter skola kunna utjämnas och att ett allt bättre och av ömsesidig förståelse präglat samarbete skall kunna i fortsättningen åvägbringas med landsting, sjukhusdirektioner och andra berörda myndigheter.»

För egen del vill jag såsom svar på interpellationen anföra följande.

Till en början vill jag bestyrka riktigheten av läkarförbundets uttalande, att förbundet vid de nu påtalade konflikterna icke medvetet förfarit så, att sjukvårdens intressen skulle bliva lidande. Arbetsinställelse har sålunda ej förekommit såsom påtryckningsmedel. Såsom jag tidigare i annat sammanhang uttalat, kan sjukhuspersonalen med hänsyn till arten av sina arbetsuppgifter

Svar på interpellation. (Forts.)

icke få tillgripa arbetsinställelse. I ett av de nu påtalade fallen — vilket avser tillsättandet av läkare vid en nyinrättad mödravårdscentral — har emellertid vikarie å tjänsten icke kunnat erhållas, varför öppnandet av centralen måst uppskjutas. Denna situation skulle icke hava inträtt, därest förbundet ej tidigare bedrivit en aktion i syfte att hindra tjänstens besättande.

Enligt min uppfattning bör en förening, som i likhet med läkarförbundet har till ändamål att tillvarataga tjänstemäns intressen, icke vid hävdandet av sina medlemmars intressen använda tillvägagångssätt, som icke kunna anses tillåtliga för enskilda tjänstemän. En fortsatt utveckling efter de av förbundet upptagna linjerna synes mig därför betänklig. Då förbundet torde vara medvetet om sin plikt att taga hänsyn till sjukvårdens intressen, synes man emellertid för närvarande kunna intaga en avvaktande ståndpunkt. Jag ämnar dock med uppmärksamhet följa utvecklingen på detta område.

Omständigheterna i de olika fall, som aktualiserats i förevarande sammanhang, ha emellertid intresse även ur en annan synpunkt. Jag åsyftar därvid det förhållandet, att stridsåtgärd företagits utan att förhandlingar mellan parterna föregått. Granskar man ur denna synpunkt de olika fallen synes man kunna särskilja tre olika grupper.

Den första gruppen avser fall, där förbundets blockadåtgärd vidtogs innan lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän trädde i kraft. Ur synpunkten av förhållandena för framtiden synes det icke behövt att närmare uppehålla sig vid dessa fall.

Den andra gruppen avser fall, där vederbörande kommun utan att därom underrätta förbundet fastställt nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor av principiell eller eljest allmän betydelse. Då förbundet gjort anmälan om sin önskan att utöva förhandlingsrätt gentemot kommunen, har kommunen sålunda underlåtit att ställa sig till efterrättelse föreskriften i 7 § lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän, enligt vilken kommunalmyndighet är skyldig att, innan den avgiver förslag till eller fastställer dylika villkor, på lämpligt sätt bereda förhandlingsberättigad förening tillfälle att taga kännedom om föreliggande utkast till sådana villkor. Därest kommunen följt denna föreskrift, hade förbundet på ett betydligt tidigare stadium än — såsom nu blev fallet — i samband med tjänsternas ledigförklarande erhållit kännedom om anställningsvillkoren. Man kan med tämligen stor sannolikhet utgå från, att på förbundets framställning förhandlingar i så fall upptagits mellan parterna och åtminstone i fråga om vissa fall kan med säkerhet antagas, att samförstånd mellan parterna skulle hava uppnåtts. Ehuru — såsom jag förut uttalat — de av förbundet praktiserade stridsåtgärderna icke synas mig godtagbara, är vederbörande kommun i nu förevarande fall icke fri från ansvar för att förhållandena utvecklade sig hän mot konflikt. Fallen synas mig belysa angelägenheten av att kommunen ger förhandlingsberättigad förening del av föreslagna nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor av principiell eller eljest allmän betydelse. Jag vill i detta sammanhang begagna tillfället att understryka mitt uttalande till statsrådsprotokollet vid framläggandet för 1940 års lagtima riksdag av förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän, att en kommunalmyndighet vid fall av tvekan, huruvida viss bestämmelse är av principiell eller eljest allmän betydelse, hellre bör bereda vederbörande tjänstemannaförening tillfälle att yttra sig än utan föreningens hörande meddela beslut i frågan.

I den tredje gruppen av fall har tjänstens ledigförklarande icke föregåtts av något beslut om nya eller ändrade anställnings-, arbets- eller avlöningsvillkor av principiell eller eljest allmän betydelse. Väl är det möjligt att beskaffenheten av villkoren icke varit känd för förbundet innan tjänsten ledigförklara-

Svar på interpellation. (Forts.)

des. Men även om så varit förhållandet kan förbundets tillvägagångssätt — även med bortseende från frågan om själva stridsåtgärdens berättigande — icke ur synpunkten av god förhandlingssedvänja anses klanderfritt. Lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän föreskriver visserligen endast en rätt för tjänstemannaförening att få förhandla. Men i överensstämmelse med grunderna för lagen måste mot denna rättighet svara en *skyldighet* för föreningen att till förverkligande av eventuella önskemål i första hand beträda förhandlingsvägen. Den omständigheten att föreningen icke tidigare gjort sig underrättad om tjänstemännens anställningsvillkor, synes icke böra medföra någon befogenhet för föreningen att förfara på annat sätt.

Efter denna redogörelse vill jag slutligen till direkt besvarande upptaga interpellantens fråga, om jag har för avsikt att söka få till stånd en sådan ordning, att parterna förpliktas att söka på förhandlingsvägen uppnå en lösning av uppkommande tvistefrågor. Jag vill i anledning härav hänvisa till läkarförbundets förut återgivna uttalande, att tillämpningen av lagen om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän kan bereda svårigheter under de första åren. Jag är nämligen i likhet med läkarförbundet av den uppfattningen, att anledningen till att förhandling icke i rätt tid kommit till stånd i de i det föregående berörda fallen mest är att söka i bristande erfarenhet. Sedan de berörda parterna nu fått sin uppmärksamhet riktad på denna sak, torde man hava skäl antaga, att parterna å ömse sidor skola för framtiden noga iakttaga de legala föreskrifterna på detta område samt jämväl i övrigt söka åvägbringa en föredömlig förhandlingsordning sig emellan. För riktigheten av detta antagande talar den omständigheten, att samtliga av denna angelägenhet berörda parter mötas i det gemensamma stora intresset att verka för en alltmera förbättrad sjukvård.

Härefter yttrade:

Herr **Persson** i Tidaholm: Herr talman! Jag vill först till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framföra ett tack för att han besvarat denna min interpellation, och jag ber också att få uttrycka min tacksamhet för innehållet i svaret.

Det är med särskild tillfredsställelse man konstaterar, att läkarförbundet förklarat sig villigt att medverka till att uppnå samförstånd mellan parterna. Jag hoppas livligt, att den förklaring i detta avseende, som läkarförbundet avgivit, också kommer att taga sig uttryck i handling i fortsättningen.

Jag är herr statsrådet särskilt tacksam för att han utlovat att följa utvecklingen på hithörande område, och jag delar herr statsrådets mening, att de åtgärder, som i det påtalade stridsfallet ifrån läkarförbundets sida vidtagits, äro betänkliga. Jag tror, att det för den fortsatta utvecklingen på detta område här i landet är nödvändigt, att man från de berörda parternas och icke minst från läkarförbundets sida använder andra metoder än dem man hittills har använt.

Jag skall inskränka mig till vad jag nu yttrat, och samtidigt som jag ännu en gång tackar för svaret ber jag få uttala den förhoppningen, att vederbörande i fortsättningen använda sig av mera legala metoder än vad hittills varit fallet. Jag hoppas, att man får skriva vad som förefallit på barnsjukdomarnas konto, och hoppas att läkarförbundet inom sina led har män, som kunna råda bot på dessa barnsjukdomar.

Herr **von Friesen**: Herr talman! Det är ju ett mycket intressant och viktigt spörsmål, som herr Persson i Tidaholm har tagit upp genom sin interpellation

Svar på interpellation. (Forts.)

till socialministern, vilket gärna också skall erkännas från den, som har en något annan syn på frågan än herr Persson själv.

Då jag begärt ordet i denna debatt är det närmast såsom part i målet, i viss mån en anklagad part. Jag tillhör Sveriges läkarförbunds centralstyrelse och är följaktligen ansvarig för en del av de åtgärder, mot vilka klander här framförts. Kanske det är någon, som har observerat den historiens ironi, som ligger i att en så utpräglat borgerlig grupp av yrkesutövare som läkarna i detta år skola behöva få anmärkningar från representanter för den gamla fackföreningsrörelsen, ett klander, som närmast syftar till beskyllningen, att läkarna använda sig av anarko-syndikalistiska metoder vid sina förhandlingar.

Jag skall tillåta mig att med ett par ord beröra bakgrunden till de konflikter, som särskilt de sista åren ha förekommit mellan å ena sidan läkarförbundet och å andra sidan sjukvårdens huvudmän. Det gäller framför allt det utnyttjande av arbetskraften, som tidigare har ägt rum och kanske i viss mån på ett och annat håll fortfarande förekommer. Detta har tillgått så, att för de yngre läkarna s. k. assistentläkarbefattningar ha inrättats under motive-ring, att det är fråga om utbildningsplatser. Samtidigt med att man har inrättat dessa har man utnyttjat de till förfogande stående läkarkrafterna på ett sätt, som inte kan anses tillbörligt och som jag tror att fackföreningsrörelsen under inga omständigheter skulle ha varit beredd att godtaga. Man har använt dem som innehafvare dessa platser för att bestrida nödvändiga sjukvårds-uppgifter.

Det är ju speciellt när det gäller de yngre läkarna som stridsåtgärder vid-tagits. Att dessas situation har beaktats även av riksdagen framgår av det utta-lande, som riksdagen gjorde på grundval av enskilda motioner 1938. Jag vill erinra om att det andra kammarens tillfälliga utskott, vars utlåtande låg till grund för beslutet om en utredning av de yngre läkarnas arbets- och bostads-förhållanden, framför allt tryckte på det faktum, att den kategori av yrkes-utövare det här är fråga om kanske har haft större utgifter för sin utbildning än någon annan, och att det därför inte kunde anses riktigt, att de dittillsva-rande avlöningsbestämmelserna skulle äga bestånd.

Detta är den ena omständigheten, som har gjort, att man från läkarnas sida, kanske i strid mot en viss tidigare allmän uppfattning hos läkarna, har varit tvungen att gå till aktion i »fackföreningar». Vidare har ju, som herr stats-rådet påpekade, lagen om förhandlingsrätt tillkommit. Detta har medfört, att läkarnas organisation har anmält sig som intresserad part för att i likhet med alla andra organisationer bevaka sina intressen.

På frågan om läkarförbundet tillämpar, som det uttalas i interpellationen, öppna eller dolda blockader skall jag också försöka svara. Jag vill här nämna, att den vägledande grundsatsen för läkarförbundet har varit, att man i tvek-samma fall inte vill, att en tjänst skall tillsättas med ordinarie innehavare, och att man under förhandlingarna vill se till, att sjukvården så vitt möjligt upprätthålles med vikarie. Här föreligger alltså ingen som helst blockad eller någon avsikt att utöva en blockad mot sjukvården som sådan — ett sådant betraktelsesätt skulle vara helt främmande för de svenska läkarna.

I ett aktuellt fall, som också berördes av herr statsrådet, har det emellertid hänt, att en befattning icke har kunnat tillsättas. Då denna fråga har ett stort principiellt intresse, skall jag i korthet redogöra för den. Det gäller tillsät-tande av läkare vid en nyinrättad s. k. mödravårdscentral i stadsdelen Red-bergslid i Göteborg. Denna mödravårdscentral har tillkommit på initiativ av statsmakterna. I Göteborg ha vi redan förut två sådana centraler. Syftet med dessa är, att de skola mottaga besök av blivande mödrar, och att läkaren, som har särskild sakkunskap på detta speciella område, skall ge de blivande möd-rarna råd och anvisningar under graviditeten. Det har ansetts från huvud-

Svar på interpellation. (Forts.)

mannen, i detta fall Göteborgs sjukhusdirektion, att det icke räcker med de två hittillsvarande centralerna, utan man har velat upprätta ytterligare en central. Läkarbefattningen där har emellertid icke tillsatts av vissa skäl. Jag vågar emellertid i detta fall bestämt bestrida, att någon blockad, vare sig öppen eller hemlig, från läkarförbundets sida föreligger mot denna tjänst. Tvärtom har från förbundets sida stora ansträngningar gjorts för att förmå de personer, som tidigare hade anmält sig som reflektanter på denna plats, att under viss tid åtaga sig förordnandet ifråga, men de ha av personliga skäl, som utan tvivel måste respekteras, avböjt. Det måste nämligen vara varje befattningshavares rätt att själv pröva, huruvida han eller hon vill vidhålla en ansökan till en tjänst.

Denna rätt har man emellertid icke velat medgiva dessa båda befattningshavare, och sjukhusdirektionen i Göteborg har fortfarande icke tillsatt tjänsten. Jag vill emellertid här nämna, att det dock har funnits möjlighet för sjukhusdirektionen att få tjänsten upprätthållen tills vidare med en annan vid ett sjukhus i Göteborg anställd läkare. Det har man inte velat reflektera på, inte på grund av att denne läkare ville ha mera betalt än vad som stipulerats, utan därför att han endast ville ha den ena av mottagningarna förlagd till den av sjukhusdirektionen planerade lokalen.

Då man alltså i detta fall anklagar läkarförbundet för att som det heter inte ha medgett, att platsen fick tillsättas, finner jag, att detta påstående är oriktigt. Det är alltid minst två parter, när det gäller dylika förhandlingar, och jag tror man utan överdrift kan säga, att den andra partens förfaringssätt — vilket också för övrigt herr statsrådet påpekade — någon gång kan ge anledning till berättigade invändningar.

Fallet »mödravårdscentralen i Redbergslid» är såtillvida komplicerat, att det där gäller en lönefråga, där minst tre parter äro intresserade. Det är förutom läkarna staten, som har anslagit ett visst belopp för läkarvårdens bedrivande och säkerligen inte är angelägen att betala mera, samt kommunen, som har medgivit skäligheten i läkarförbundets påpekande, att befattningen är för lågt avlönad, men ogärna själv vill betala mera utan tycker, att det kan staten göra. Följaktligen har det blivit en konflikt av en smula invecklad natur, men någon blockad i detta ords egentliga bemärkelse är det inte fråga om.

Jag skall till slut komma till en fråga, som här förts på tal och som också berördes av statsrådet i hans anförande. Det är den metod som läkarförbundet använder sig av för att fästa sina medlemmars uppmärksamhet på de olika tjänsternas beskaffenhet. Sedan några månader tillbaka förekommer i varje nummer av Svenska Läkartidningen, som är ett fackorgan för Sveriges Läkarförbund under rubriken »Offentliga underrättelser» en underrubrik »Lediga tjänster», som hittills har haft följande ingress: »Enligt beslut av Sveriges Läkarförbund söker ledamot av förbundet icke befattning, som icke varit under ovanstående rubrik i Svenska Läkartidningen tillkännagiven såsom till ansökan ledig. Uteslutning från denna förteckning av tillkännagivande om viss befattning sker efter beslut av förbundets centralstyrelse.» Jag är i tillfälle att meddela, att läkarförbundets centralstyrelse vid sammanträde i söndags beslöt att såtillvida göra en uppmjukning av denna bestämmelse, att man i stället i ingressen sätter: »Ledamot av Sveriges läkarförbund bör icke söka befattning som — — —» o. s. v. Härmed har man bestämt velat ge till känna, att den uppfattningen är oriktig, att en så allvarlig åtgärd skulle kunna vidtagas som att en medlem av förbundet skulle uteslutas ur fackorganisationen om en situation skulle inträffa, att han ändå trots uppmaningen sökte en sådan befattning. Någon som helst möjlighet att utesluta medlemmar, som trots detta påpekande söka befattningar, har inte läkarförbundet. Någon bloc-

Svar på interpellation. (Forts.)

kad i egentlig bemärkelse kan följaktligen icke här ifrågakomma. Men vi ha i alla fall velat visa god vilja — det skulle jag särskilt vilja säga till min ärade vän herr Persson i Tidaholm — och ytterligare velat göra denna upp-
mjukning.

Där ser herr Persson i Tidaholm och kammaren i övrigt vilken betydelse det har, att man väcker interpellationer i riksdagen. Man kan följaktligen härigenom i ett fall som detta bana väg för förhandlingar i syfte att mjuka upp gällande bestämmelser på ett sådant sätt, att de önskemål, som herr statsrådet och herr Persson i Tidaholm uttalade, skola bli tillgodosedda, nämligen att konflikthanledningar av detta slag skola försvinna för framtiden.

Jag vill, herr talman, sluta med att här endast understryka vad herr statsrådet sade om läkarförbundets inställning till denna fråga, nämligen att förbundet — jämte tillgodoseende av sina medlemmars ekonomiska intressen — vill göra allt för att lösa ifrågavarande spörsmål i den rätta andan, så att inte sjukvården blir lidande. Jag slutar också med att uttala den förhoppningen, att konflikthanledningarna så småningom skola försvinna, och att huvudmännen och läkarna skola kunna komma överens om sådana åtgärder, som äro till gagn för den part, som i alla fall här har rätt att anmäla det största intresset, nämligen den sjukvårdssökande allmänheten.

Herr Fast: Herr talman! Om denna interpellation inte skulle ha lett till något annat resultat, än att läkartidningen endast ändrat sitt uttryckssätt till en uppmaning att förbundets medlemmar inte böra söka vissa tjänster, då hade denna interpellation inte haft några som helst verkningar. Ty det är känt och omvittnat — och intet klander däröver — att läkarnas fackförening är den starkaste i landet. Det behöver sannerligen inte vara mer än denna antydning om att läkarna icke böra söka tjänsten i fråga för att denna uppmaning obrottsligt skall åtlidas. Denna ändring i uttryckssättet kommer sålunda inte att betyda någonting i verkligheten, utan det är naturligtvis helt andra faktorer, som bli avgörande. Därför anser jag, att den av herr von Friesen uttalade positiva viljan till förhandling för att nå överenskommelse är det värdefullaste resultatet av denna interpellation.

Jag begärde emellertid ordet därför att jag haft tillfälle att vara med att klara av två av de här föreliggande fallen, vilket skedde vid förhandlingar med lasarettläkarföreningen såsom den direkta parten, vilken sedan i sin tur vände sig till läkarförbundet för att få uppgörelsen godkänd. Förhandlingarna fördes mellan landstingsförbundet och dess styrelse samt lasarettläkarföreningen. Jag vill i detta sammanhang passa på att säga, att jag knappast tror, att läkarnas organisationer äro lämpade för det mycket utvecklade förhandlingsväsende, som f. n. äger rum och måste äga rum. Framför allt äro de inte lämpade härför med hänsyn till de centrala förhandlingar, som allt mer och mer tyckas bli resultatet för landstingens vidkommande, då man till denna ideella förening skjuter över centrala uppgörelser och förhandlingar. Det finns nämligen en sådan rad av sektioner inom läkarförbundet, vilka i och för sig även ha direkt förhandlingsrätt. Dessa sektioner äro ju ingenting annat än avdelningar av läkarförbundet, men såväl den stora huvudorganisationen som alla dessa sektioner ha förhandlingsrätt. Det vore ur många synpunkter önskvärdt, att man finge mera enhetlighet vid förhandlingarna, så att exempelvis de läkare, som äro anställda vid landstingens sjukvård, hade en särskild organisation, som vore förhandlingsberättigad. Detta hör nu emellertid måhända till sådant, om vilket herr von Friesen nämnde, att det kunde bero på att det är svårt med föret i portgången, och man får hoppas, att läkarna skola söka

Svar på interpellation. (Förts.)

sig fram till de organisationsformer, som också för deras egen räkning äro de lämpligaste.

Herr von Friesen sade, att det var närmast de yngre läkarna, som saken gällde. Han tänkte då tydligen på assistentläkarna, och han nämnde dessa utbildningsplatser, som föranlett, att man har måst vidtaga vissa åtgärder. Ja, jag är inte så säker på att detta håller precis streck. Vad just assistentläkarna angår skulle jag vilja ställa den frågan: har någon varit villigare än landstingen själva och landstingsförbunden att avveckla just de oavlönade tjänster, som på sin tid florerade så starkt vid våra sjukhus, nämligen sådana assistenttjänster, där man i ersättning gav läkarna endast mat och husrum, d. v. s. fritt vivre? Uppgiften om att denna fråga endast gällde de yngre läkarna behöver nog i viss mån rättas, ty om man ser på de kanske mera svårartade konflikter, som här äro omnämnda — jag kan nämna Årjäng och Borås — var det fråga om lasarettläkartjänster. Det är också verkligen be-tecknande, att dessa konflikter uteslutande berodde på rena misstaget, därför att man inte hade observerat klara fakta. När man fick tillfälle till upp-lysning härom, var saken klar, och det var också mycket lätt att få dessa kon-flikter ur världen.

Det är nog alldeles riktigt som herr von Friesen säger, att organisationen är ny. Det kan se egendomligt ut att man nu på den borgerliga sidan får taga emot förebräelser, och att det är den andra sidan, som riktar dessa förebrä-elser. Jag skall villigt erkänna, att nog har fackföreningsrörelsen gjort sig skyldig till många misstag, men man har aldrig handlat på det sättet, att man först har blockerat och sedan börjat förhandla, utan man har alltid förhand- lat först och därefter blockerat, när förhandlingarna icke lett till något re- sultat. Jag tror, att det är just den vägen, som bör komma till användning även i fortsättningen, när det gäller andra arbetsområden. Sker detta, är jag övertygad om att man också skall komma fram till resultat.

Sedan vill jag till sist endast säga, att jag tycker, att man skulle kunna lägga bort detta förnekande av att det här är fråga om en blockad. Person- ligen tror jag nog också, att läkarna själva erkänna, att det varit fråga om en ganska effektiv blockad. Att sedan metoderna kunna växla, t. ex. mellan kommunalarbetarförbundet och träindustriarbetarförbundet, som jag själv har nöjet att tillhöra, beror ju helt och hållet på själva organisationsformen och det inflytande, som organisationen har över sina medlemmar. Jag tror emel- lertid, att det tjänar mycket litet till att söka förneka, att avsikten i varje fall varit, att det icke skulle bli möjligt att tillsätta ledigförklarade läkar- befattningar på det sätt, som varit avsett. Jag menar, att om det har rått vissa missförhållanden, men man lovat att det i fortsättningen skall bli bättre ge- nom förhandlingar, är det lika bra, att man kallar läkarnas aktioner vid deras rätta namn.

Jag vill också uttala den förhoppningen, att de förhandlingar, som hädan- efter komma att föras, skola leda till resultat, så att vi kunna komma bort från dessa nu rådande förhållanden, som onekligen totalt i onödan skapa irrita- tion och en viss känsla av bitterhet, som ingalunda är till gagn för läkarkåren. Jag har en mycket stark känsla av att vare sig det är fråga om centrala för- handlingar eller direkta förhandlingar med landstingen, ha svårigheterna till uppgörelse, åtminstone i de fall som jag känner till, icke varit så synnerli- gen stora, och när man träffats vid förhandlingsbordet, har man haft goda möjligheter att förstå varandra. Om dessa förutsättningar finnas, hoppas jag, att det skall gå bra i fortsättningen. Detta är säkerligen så mycket nöd- vändigare, som jag emotser, att vi på förhandlingsvägen komma att få be- handla problem, som äro betydligt mera svårlösta än de som vi hittills haft

Svar på interpellation. (Forts.)

att brottas med. Herr von Friesen förstår nog vad jag i detta sammanhang syftar på. Jag hoppas, att vi därvidlag skola nå fram till resultat utan att behöva be statsmakterna att genom tvångsåtgärder reglera förhållanden, där statsmakterna inte äro part i målet.

Herr **Persson** i Tidaholm: Herr talman! Det var närmast början av herr von Friesens anförande, som föranledde mig att åter igen begära ordet. Herr von Friesen var ju i sitt anförande synnerligen välvillig, och jag tror, att det var av särskilt värde att få höra en representant för läkarförbundets centralstyrelse utlova, att man skall försöka bortarbete de misshälligheter, som hittills varit rådande. När herr von Friesen emellertid förnekar, att det har varit eller fortfarande är blockad vid den nyinrättade mödravårdscentralen i Göteborg, kan jag inte dela denna herr von Friesens uppfattning. Jag skall därför nämna några korta data om hur förhållandena ha utvecklats där.

När denna nyinrättade mödravårdscentral beslutades, kungjordes läkarbefattningen vid densamma till ansökan ledig den 29 december förra året. Vid ansökningstidens utgång hade två läkare anmält sig som sökande till platsen. Läkarförbundets ackordssakkunnige i Göteborg, med doktor Lundberg, meddelade två dagar efter ansökningstidens utgång, att de båda ansökningarna genom läkarförbundets ingripande komme att återkallas, för den händelse icke arvodet höjdes. Vid de överläggningar, som därpå följde, träffades med doktor Lundberg den överenskommelsen, att läkarförbundet icke skulle uppmana sökandena att återtaga ansökningarna, om förordnandet finge den formen, att läkare tills vidare endast förordnades för en tid av sex månader, samt att under sagda tid åtgärder skulle vidtagas för att få högre arvode fastställt. Några timmar före sjukhusdirektionens sammanträde den 19 januari 1942 för bl. a. tillsättande av läkare vid mödravårdscentralen inkommo trots överenskommelsen med doktor Lundberg skrivelser från båda sökandena, vari de återkallade sina ansökningar till förordnandet, enär, som det hette, deras »uppmärksamhet riktats på att tjänsten icke varit i Svenska Läkartidningen angiven såsom till ansökan ledig».

Man kan ju ha delade meningar om vad som menas med ordet blockad, men enligt min uppfattning är väl detta en blockad, och det är t. o. m. en synnerligen effektiv sådan, när en huvudorganisation vidtar sådana åtgärder, att eventuella reflektanter eller sökande återkalla sina ansökningar. Inom fackföreningsrörelsen ha vi aldrig ett ögonblick kunnat förfalla till den uppfattningen, att det vore riktigt att vidtaga stridsåtgärder, innan förhandlingar ha ägt rum. Det är närmast detta, herr talman, som jag finner vara ganska anmärkningsvärt från läkarförbundets sida, att man, innan man trätt i förhandlingar med motparten, vidtar stridsåtgärder. Jag har mig icke bekant, att exempelvis den lägre sjukhuspersonalen någonsin vidtagit en sådan åtgärd, och enligt mitt förmenande har man rätt att ställa större anspråk på läkarna. De ha dock en utbildning, som borde medföra, att de skulle känna större ansvar än folkskolebildade människor gentemot sjukvården och samhället. Därest man inom fackföreningsrörelsen exempelvis hade tillgripit sådana metoder, skulle jag tro, att det skulle uppstått en opinionsstorm utan like här i landet. Jag skulle vara glad, därest man från läkarförbundets sida nu insåge, att man varit inne på orätta vägar.

Herr **von Friesen**: Herr talman! Jag skall gärna ge herr Fast fullständigt rätt uti att den organisation, som Sveriges läkarförbund har, icke är riktigt anpassad till det nya läge, som har inträtt efter förhandlingsrättslagens till-

Svar på interpellation. (Forts.)

komst. Jag kan också meddela, att man inom läkarförbundet redan har övervägt att skapa en annan organisation.

Jag delar också i princip herr Fasts uppfattning, att det vore lämpligt, om man kunde förhandla mellan centrala organisationer, mellan å ena sidan läkarförbundet och å andra sidan exempelvis landstingsförbundet, som ju utgör den ena sammanslutningen av huvudmännen, och möjligen också de sammanslutningar, som kunna komma att bildas av de större städernas sjukvårdsorgan. Huruvida landstingsförbundet äger tillräcklig auktoritet för att på sina medlemmars vägnar redan nu kunna upptaga sådana förhandlingar undandrar sig mitt bedömande.

Vad så beträffar den fråga, som herr Persson i Tidaholm berörde om blockad eller icke blockad särskilt i fråga om mödravårdscentralen i Redbergslid, vill jag erinra om att den tjänst, som det där var fråga om, icke gärna kan höra till de mest trängande sjukvårdsuppgifterna, om vi tänka på förhållandena ute i landet och på hur många ställen det finns med dylika mödravårdscentraler. I Göteborg var dock tillfälle berett för dess blivande mödrar att uppsöka endera av två redan existerande dylika centraler. Det blir ju sedan en omdömesfråga, huruvida det kan vara nödvändigt med tre centraler. Det är mycket möjligt, att så är förhållandet. Det kanske vore mycket bra, om det kunde bli fyra eller fem sådana, så att det bleve än bekvämare för de hjälpsökande.

Jag har velat klarlägga detta för att visa, att det faktum, att den nya tjänsten ännu icke fått ordinarie innehavare, knappast kan sägas ha inverkat menligt på legitima sjukvårdsintressen. Däremot skall jag gärna göra den syndabekännelsen, att läkarförbundets sätt att förhandla i detta speciella fall måhända kan ge anledning till anmärkning. Detta beror emellertid icke på att det skulle ha funnits någon ond vilja hos förbundet utan, just som herr Fast påpekade, på rent organisatoriska förhållanden med olika handlande organ, dels ackordssakkunniga och dels gynekologförbundet. Det har skett en sammanblandning av dessas befogenheter, och jag är villig erkänna, att själva förhandlingsordningen kunde ha varit smidigare.

Jag skulle emellertid vara mycket tacksam, om det kunde göras motsvarande syndabekännelse även från den andra sidan. Det är nämligen så, att dessa huvudmän — jag tänker icke särskilt på landstingsförbundet, som jag icke känner så mycket till, utan på andra huvudmän, som förekomma — ha icke rätt att sätta ånglavingar på sig, när det gäller dylika förhandlingar. Jag skall icke, herr talman, taga upp tiden ytterligare med detta, men jag vill erinra om att även i herr statsrådets svar påpekades, att från de kommunala myndigheternas sida hade icke vid alla tillfällen gjorts vad som borde göras för att undvika konflikter. Man skall därför i detta fall icke blott ställa läkarförbundet och dess delegater mot väggen, ty det kan mycket väl tänkas, att det kan riktas befogade anmärkningar även mot den andra parten.

För att återgå till det speciella fallet vill jag ännu en gång påpeka, att det fanns möjlighet, och jag tror att det fortfarande finns möjlighet, att lösa konflikten utan att anlita de två, som ursprungligen sökte befattningen men som nu av personliga skäl fortfarande icke vilja söka. En tredje läkare har nämligen på vissa villkor erbjudit sig att upprätthålla befattningen. Det kan väl ändå ifrågasättas, huruvida icke ett visst ansvar kan läggas på vederbörande huvudman, d. v. s. sjukhusdirektionen, som icke har velat gå till mötes på den punkten.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman! Jag föranleddes närmast att begära ordet med anledning av herr von Friesens uttalande, att här icke förelåg någon

Svar på interpellation. (Forts.)

blockad. Vi ha i Älvsborgs län just haft ett av dessa aktuella fall med en läkarblockad under senaste tiden. Förhållandet var, att vi skulle tillsätta en underläkartjänst vid en sjukstuga och till denna läkartjänst avsåg man att uppflytta en sedan två år anställd extra läkare. Vi fingo då meddelande från läkarförbundet, att beställd annons icke kunde intagas i läkarförbundets tidning. Läkarförbundets sekreterare anförde i skrivelsen till sjukstugans läkare, »att centralstyrelsens verkställande utskott hade haft frågan uppe till behandling vid sammanträde i går kväll, varvid utskottet beslöt föreslå centralstyrelsen att icke godkänna villkoren. Följaktligen kunde tillkännagivandet om tjänstens ledigförklarande icke intagas i läkartidningen, och därmed finge tjänsten icke sökas av förbundets medlemmar.»

Av oss kan detta icke tolkas annat än som en klar blockad.

Det har framhållits, att man i sådana fall varit angelägen om att tillse, att det åtminstone skulle få tillsättas en vikarie. Samme sekreterare anför emellertid på frågan, om det vore möjligt få tillsätta en vikarie, att »frågan om huruvida vikariat å tjänsten finge sökas ännu icke var avgjord», men att den samma torde bli föremål för avgörande senare o. s. v. Detta skedde såvitt jag minns den 30 oktober. Den 11 november gjordes det framställning per telefon från sjukstugans läkare, d. v. s. den presumtive underläkaren, huruvida det kunde vara möjligt att få söka tjänsten som *vikarie*. Så sent som den 11 november kunde man emellertid icke få besked, huruvida det vore möjligt få besätta tjänsten med vikarie! Först sedan det blivit litet buller om saken, kom det längre fram meddelande om att tjänsten finge besättas med vikarie.

Det går enligt mitt förmenande icke att förneka, att det är ett klart blockadförfarande, som här förekommit, och ett förfarande, som ganska starkt påminner om det syndikalistiska registersystemet.

Givetvis var det från vårt håll, Älvsborgs läns landsting, angeläget att få reda upp saken. Vi hade nyss fått ett meddelande från socialstyrelsen om *att läkarförbundet hade tillerkänts rätt som förhandlande part*, och då ville vi naturligtvis däri också inlägga, att läkarförbundet även hade skyldighet att använda denna rätt. Vi vände oss därför till socialstyrelsen såsom tillsynsmyndighet och begärde, att socialstyrelsen skulle medverka till att läkarförbundet skulle åläggas utnyttja sin förhandlingsrätt, om de hade något otalt med oss i saken. Läkarförbundet uppgav också vid förhandlingar med socialstyrelsen, att man redan hade beslutat träda i förhandling med oss. Detta beslut skulle ha fattats redan den 1 november 1941, men icke förrän den 12 mars innevarande år kunde vi, efter upprepade påstötningar genom socialstyrelsen, få meddelande om att förbundet var villigt att förhandla.

I sak torde det ha varit ganska lätt att göra upp detta mellanhavande, om förhandlingar hade kommit till stånd. Jag har i dag fått meddelande om att när parterna för någon dag sedan träffades — alltså landstingets lönenämnd och delegerade för läkarförbundet — dröjde det icke mer än några få timmar, innan båda parterna voro överens om att tillstyrka ett förslag till uppgörelse. Detta visar ju tydligt, att det icke fanns några oöverstigliga hinder för en överenskommelse. Däremot avslöjar det en nästan ofattbar fumlighet från läkarförbundets sida, när det gällt att ordna upp eventuella meningsskiljaktigheter mellan förbundet och sjukhusens huvudmän.

Jag är glad över att man nu har kommit så långt, att det föreligger ett klart erkännande från läkarförbundets sida, att man allvarligt vill söka på förhandlingsvägen ordna upp eventuella meningsskiljaktigheter med sjukhusens huvudmän. Jag vill hoppas, att detta också skall visa sig i handling.

Från vårt landsting ha vi icke haft någon som helst meningsskiljaktighet med de parter, som vi tidigare ha förhandlat med, utan vi ha alltid lyckats lösa

Svar på interpellation. (Forts.)

de problem, som ha förelegat, på ett för båda parterna tillfredsställande sätt. Vi ha heller ingen som helst önskan att på ett orimligt sätt exploatera underläkarnas arbetskraft, långt därifrån. En hel del av oss äro gamla fackföringsmän, och vi äro angelägna om att på förhandlingsvägen söka rätta till de eventuella meningsskiljaktigheter, som kunna uppstå, men vi begära, att det också på andra sidan skall finnas god vilja. Det vore också önskvärt, om det kom till synes en smula bättre handlag än vad hittills har visats i fråga om att ordna upp med sjukvårdens huvudmän uppstående meningsskiljaktigheter.

En sak är jag litet tveksam om, och det är den av herr von Friesen tillkännagivna uppmjukningen i fråga om tillkännagivandet av tjänster. Jag ifrågasätter allvarligt, om denna uppmjukning är tillräcklig. Mellan att en medlem icke får söka tjänsten eller att han icke bör söka tjänsten kan lätt bli en så hårfin skillnad, att jag undrar, om det icke vore skäl att överväga, huruvida icke detta registersystem helt och fullt kunde ersättas med ett reguljärt avtal mellan läkarförbundet och, kanske helst, landstingsförbundet, så att man finge ett avtal på bredare grundval än med de enskilda landstingen. Det förefaller mig, som om även i den formulering, som nu har godkänts av läkarförbundet, kan insmyga sig fröet till framtida tvistigheter. Jag skulle för min del tro, att det vore klokt, därest man på allvar vill komma fram på förhandlingsvägen, att gå en smula mera radikalt till väga beträffande den uppmjukning, som nu är ifrågasatt.

I övrigt har jag endast att uttrycka min belåtenhet med interpellationssvaret. Det innebar ett klart ställningstagande på det sätt, som vi hade hoppats, och jag har ingenting att invända mot detsamma. Jag är också tillfredsställd med det försök att beträda förhandlingsvägen, som läkarförbundet under sin nye ordförandes ledning har gjort. Jag hoppas, att det skall följas av några ytterligare steg och att vi skola kunna uppnå fullt samförstånd mellan sjukhusens huvudmän och läkarförbundet i dessa angelägenheter.

Herr von Friesen erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Beträffande underläkartjänsten vid sjukstugan i Bäckefors, som herr Olsson i Mellerud talade om, vill jag endast säga, att man nu kan tillämpa den gamla satsen, att när slutet är gott är allting gott. Här ha förts förhandlingar, och jag förmodar, att förhandlingarnas resultat, som har godkänts av vederbörande delegerade, också kommer att godkännas av respektive huvudmän.

Anledningen till att läkarförbundet i detta speciella fall var tveksamt var i främsta rummet den, att det här gällde tillsättandet av en underläkartjänst vid en sjukstuga, något som såvitt jag vet knappast har någon tidigare motsvarighet, varför villkoren kunde tänkas få prejudicerande betydelse. Jag poängterar emellertid, och jag tror icke herr Olsson i Mellerud därvidlag skall motsäga mig, att tjänsten i alla fall hela tiden har upprätthållits med kompetent vikarie. Sjukvården har följaktligen icke blivit lidande, och det är ju som sagt huvudsaken. Sedan kunna vi hålla på och tala i oändlighet om huruvida detta skall kallas blockad eller icke blockad.

Jag vill till sist beträffande annonseringen endast säga, att det annons-system, som vi tillämpa, ha vi hämtat från Danmark och från Norge på den tid, då det ännu rådde en med våra förhållanden jämförbar rättsordning i det sistnämnda landet. Där har man sedan många år tillämpat samma system i betydligt strängare former. Vi tyckte därför inom läkarförbundet, att vi hade ett ganska gott föredöme, när vi nu införde en betydligt mildare form för vårt vidkommande.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet för ett kort inlägg, som grundar sig på den erfarenhet, som jag har fått vid sysslandet med läkarfrågor av detta slag. Såvitt jag känner till saken, har det — utöver vad som här berörts av föregående talare — på vissa håll uppkommit en del irritation och en del spänning mellan arbetsgivar- och arbetstagersidan på detta område, varvid det icke direkt har blivit blockad men i alla fall åtminstone har förberedelser till blockad. Herrarna och damerna torde veta — vi behandla för övrigt den frågan något senare i dag — att särskilt i Norrland och de stora länen existera mycket vidsträckta provinsialläkardistrikt. Det är ett faktum, att provinsialläkaren i sådana distrikt icke kan sköta både den hälsovårdande och den sjukvårdande verksamheten på det sätt, som han borde göra, helt enkelt därför att han icke räcker till. Med anledning härav har man gått in för att så småningom dela upp dessa stora distrikt. Men detta har beklagligtvis icke fullföljts på grund av inträffade ekonomiska förhållanden. Alltså, hela denna plan att åstadkomma en uppdelning av provinsialläkardistrikt har nu stoppats, åtminstone till större delen. Detta har gjort, att man inom åtminstone ett eller annat landsting kommit in på den tanken att bredvid provinsialläkaren i ett provinsialläkardistrikt anställa en särskild sjukstuguläkare. Nu är på många håll provinsialläkaren samtidigt sjukhusläkare. Det finns ett distrikt i mitt län, där denna fråga varit aktuell. Men då ett förslag om en sådan reform framförts, har ett starkt motstånd mött från provinsialläkarna. Jag har hört uppgivas, att man från respektive provinsialläkarhåll satt sig i förbindelse med fackorganisationen för att förhindra en sådan anordning. Vad fackorganisationen fattade för beslut i detta avseende vet jag icke. Så mycket är emellertid säkert, att denna sjukstuguläkarbefattning ännu är obesatt.

Nu förstår jag mycket väl, att en provinsialläkare icke vill ha sina inkomster minskade. Om han har 30,000 kronor i inkomst, eller kanske ännu högre, är det klart, att han gärna vill behålla denna inkomst. Han motsätter sig kanske då, att det tillsättes en sjukstuguläkare, d. v. s. ytterligare en läkare inom distriktet, ty då kommer hans inkomst att något minskas. För min del tror jag emellertid, att även om denna inkomst minskades exempelvis ned till 20,000 kronor, kan en läkare mycket väl klara sig. Det är icke nödvändigt, att en läkare av detta slag skall ha ungefär lika stor inkomst som ett statsråd eller i många fall ännu mera.

Vi måste betrakta saken så, att i denna strid med läkarnas fackliga organisation är det nödvändigt att först se på de *sjukas* intressen och i mindre grad på *läkarintresset* att få behålla en mycket stor inkomst. Även om hela denna strid mellan dessa två intressen — d. v. s. läkarintresset att få behålla den stora inkomsten och det stora klientelet samt landstingets intresse att åstadkomma en tillfredsställande sjukvård särskilt inom stora distrikt — även om denna strid, säger jag, lett till ett visst ställningstagande från läkarnas sida, som bra nära tagit formen av något slags blockad eller försök till detta, måste jag säga, att vi från landstingens sida icke kunna böja oss inför detta utan måste se till att sjukvården skötes på det rätta sättet. Alltså, även om läkarna göra motstånd mot inrättandet av befattningar av det slag, som jag nu talat om, och mot ett ökat antal provinsialläkardistrikt på olika ställen, så måste *sjukvårdsintresset* ovillkorligen gå före *läkarintresset*.

Jag har passat på att peka på denna fråga, därför att även om det, som jag här berört, icke resulterat i blockad och även om detta icke direkt berörts i interpellationen, så har det i alla fall ett intimt sammanhang med de stridsfrågor, som här avhandlats.

Svar på interpellation. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag fäste mig vid en tankegång i herr von Friesens anförande, som jag vill fästa uppmärksamheten på, därför att den är ganska farlig. Det rör sig om Redbergslidsfallet. Herr von Friesen sade — jag förmodar närmast såsom en ursäkt för vad som förekommit — att det redan finns två mödracentraler i Göteborg, och att det följaktligen är sörjt för sjukvårdsintresset eller, rättare sagt, för det rådgivande intresset på detta område, så att en tredje mödracentral var det icke så förfärligt kinkigt med. Han uttryckte sig icke riktigt på det sättet, men detta låg i alla fall i hans sätt att resonera. Jag vill blott påpeka, att frågan om huru många sjukvårds- och rådgivande inrättningar som vi skola ha i landet i alla fall icke kan få behandlas i den ordningen, att sedan samhällets myndigheter bestämt sig för att göra en ny inrättning av ena eller andra slaget, läkarförbundet i efterhand skall kunna pröva, huruvida den behövs eller icke. Läkarförbundets medlemmar få i stället i samma ordning som andra medborgare göra sin uppfattning i det avseendet gällande och försöka få till stånd en ändrad sammansättning av den myndighet, som har att besluta i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd avgiven interpellation har herr von Seth till mig riktat följande frågor:

1. Har sociala försvarsberedskapskommitténs yttrande föranlett herr statsrådet att vidtaga åtgärder för upprättande av en organisation, som tar syfte på omskolning av krigsinvalider?

2. Är herr statsrådet i tillfälle att lämna kammaren en redogörelse för dessa åtgärder, såvida sådana ha vidtagits?

Med sociala försvarsberedskapskommitténs yttrande åsyftar interpellanten ett av kommittén i dess betänkande med förslag till krigspensionsförordning m. m. gjort uttalande rörande betydelsen av s. k. arbetsvård för krigsskadade. Kommittén har därvid framhållit, att hjälpen till de krigsskadade i största möjliga utsträckning borde gå ut på att inlemma dem såsom arbetande medborgare i samhället, och att det vore av vikt, att invaliderna redan från början genom en på medicinsk och yrkespedagogisk sakkunskap grundad arbetsterapi inriktades på att kunna försörja sig själva. Kommittén — som icke gått närmare in på vilka åtgärder i åsyftad riktning som borde vidtagas — har framhållit, att planläggningen av denna verksamhet närmast torde bära ankomma på medicinalstyrelsen, eventuellt på pensionsstyrelsen. Slutligen har kommittén såsom sin mening uttalat, att invalidernas utplacering i arbetsmarknaden icke torde kunna ske utan medverkan från statens sida.

I anledning av interpellationen vill jag meddela följande.

Redan före avgivandet av nyssnämnda kommittébetänkande har medicinalstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på nu ifrågavarande spørsmål. Vid planläggningen av beredskapssjukhusen ha nämligen åtta anstalter utsetts till s. k. invalidsjukhus, d. v. s. sjukhus till vilka skulle överföras sådana skadade, som blivit invalider och efter det egentliga sjukdomstillståndet vore i behov av protetisk behandling och arbetsvård. Till invalidsjukhus ha sådana anstalter utvalts, vid vilka redan i fredstid finnes tillgång till protes- och bandageverkstäder samt lokaler för arbetsträning och arbetsundervisning.

Det är givetvis av största betydelse, att samtliga krigsskadade redan på ett tidigt stadium inriktas på att återgå till sitt tidigare arbete, därest detta med

Svar på interpellation. (Forts.)

hänsyn till skadornas omfattning och beskaffenhet låter sig göra. Redan i fredstid kunna, utöver den förut omnämnda planläggningen, vissa förberedelser vidtagas för att i händelse av krig underlätta en sådan ordning. Kungl. Maj:t har därför genom beslut den 13 mars 1942 uppdragit åt medicinalstyrelsen att verkställa ytterligare utredning om arbetsvård åt krigsskadade i samband med deras vistelse å sjukhus. Utredningen skall således icke begränsas till de s. k. invalidsjukhusen utan omfatta samtliga sjukhus. På förslag av den utredningsman, vilken inom medicinalstyrelsen handhar nämnda utredning, har medicinalstyrelsen föreskrivit, att vid samtliga beredskapssjukhus skola vidtagas åtgärder för att de krigsskadade skola erhålla nyttig sysselsättning. Vidare hava åtgärder vidtagits för organiserande av ytterligare två invalidsjukhus.

Det sammanlagda antalet vårdplatser som står till förfogande vid de tio invalidsjukhusen, kan, efter erfarenheterna från Finland att döma, anses fullt betryggande.

De åtgärder på ifrågavarande område, som antingen redan vidtagits eller äro föremål för ytterligare utredning, avse, såsom av det anförda framgår, närmast arbetsträning och yrkesundervisning i samband med sjukhusvården eller således den arbetsvård, varav behov uppkommer redan under de första månaderna efter ett krigsutbrott. Det synes mig vara mest angeläget, att denna del av frågan i första hand blir ordnad. I fråga om många krigsskadade äro emellertid skadorna av den omfattning och beskaffenhet, att den skadade icke efter arbetsträning i samband med sjukhusvården skulle kunna återgå till tidigare sysselsättning. För att i sådana fall bibringa den skadade yrkesutbildning erfordras, att åtgärder vidtagas för hans omskolning. I regel kunna, bland annat med hänsyn till den yrkesdifferentiering som måste äga rum, endast de grundläggande momenten av denna omskolning ske vid sjukhusen, varemot den fortsatta utbildningen måste äga rum annorstädes. Ehuru åtskilliga av de praktiska frågor, som uppkomma i samband med en dylik fortsatt yrkesutbildningsverksamhet, icke torde kunna i detalj överblickas på förhand, torde det dock vara ur beredskapssynpunkt av synnerligt värde, att en inventering sker av de härvid uppkommande problemen, och att vissa riktlinjer uppdragas såväl för själva yrkesutbildningen som för den arbetsförmedlande verksamhet, som torde bliva nödvändig för att bispringa de omskolade vid sökande av arbetsanställning. Med hänsyn härtill har jag för avsikt att på grundval av erfarenheter från krigförande länder inom kort låta igångsätta särskild utredning härom.

Härpå anförde

Herr von Seth: Herr talman! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Det är givet, att under den nådatid, som beretts vårt land, sedan andra världskriget utbröt, mycket förberedande arbete skett på flera områden — icke blott på försvarets och folkförsörjningens utan även på andra områden — men det är också otvetydigt, att det finns områden, där ännu mycket litet blivit åtgjort, och det gäller frågan om krigsinvaliderna. Om ofärd skulle komma även över vårt land och vi skulle få detta problem över oss, måste man säkerligen konstatera, att mycket litet blivit gjort på detta område, och jag tror också, att man måste konstatera, att åtgärderna från socialdepartementets sida varit anmärkningsvärt små, och att passiviteten där varit ganska stor.

Frågan om krigsinvaliderna ha vi här i storstaden Stockholm alldeles inför våra ögon, när vi se dessa finska invalider, som här fått sin tillflykt, och som vi, när vårsolen sticker fram, också få se på våra gator. Det finns en kommitté

Svar på interpellation. (Forts.)

med namnet »Hjälpkommittén för Finlands invalider», som arbetar med statsbidrag. Denna kommitté har under, jag skulle vilja säga ett intimt samarbete med medicinalstyrelsen fått erfarenheter, som giva en mycket god grund att bygga på.

Jag skulle också, herr talman, vilja säga, att frågan om omskolning av krigsinvaliderna är även en fredsfråga av stor betydelse. Vid 1940 års riksdag väcktes av herrar Andrén och Tamm i första kammaren en motion med yrkande på utredning angående praktiska åtgärder i syfte att tillgodogöra samhället de partiellt arbetsföras arbetskraft. Samma år väcktes även i första kammaren en motion av herr Frändén, däri han hemställde, att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om vidtagande av skyndsamma åtgärder i syfte att underlätta för vanföra personer att vinna arbetsanställning. Sistnämnda motion behandlades av första kammarens första tillfälliga utskott, och utskottet hemställde i sin kläm, att riksdagen ville besluta att i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville gå i författning om vidtagande av åtgärder i syfte att underlätta för vanföra personer att vinna arbetsanställning. Denna fråga är otvivelaktigt av mycket stor social betydelse även under fredstid, men den har även ur beredskapssynpunkt under sådana lugna förhållanden, som vi hoppas skola komma åter, en icke oväsentlig betydelse. Framför allt när vi stå inför det faktum, att årsklasserna i värnpliktsåldern minskas år efter år, är det ett samhällsintresse, att så många vapenföra och friska som möjligt skola kunna övas i vapens bruk. Då måste man på sådana platser, som icke fordra full fysisk spänstighet, kunna sätta personer, som äro behäftade med defekter i ett eller annat avseende. Det är därför nödvändigt, att åtgärder icke blott när fara är å färde utan även under normala tider vidtagas beträffande dessa icke arbetsföra, som ha defekter och äro invalider i ett eller annat avseende. Till slut vill jag också peka på de stora sociala fördelar, som man vinner av att icke utlämna dessa till sysslolöshet, utan att samhället tar hand om dem redan från början.

Herr statsrådet slutade med att nämna, att herr statsrådet har för avsikt att på grundval av erfarenheter från krigförande länder inom kort låta igångsätta en utredning beträffande denna fråga om krigsinvaliderna. Jag begagnar därför tillfället få understryka, att jag hoppas, att denna utredning mycket snart sättes i gång, samt att också denna utredning kommer att leda till ett snabbt resultat, så att man även på detta område kan få vidtaga nödiga beredskapsåtgärder.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 243, med förslag till lag om ändrad lydelse av 20, 21, 23 och 30 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes; och

nr 244, med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 251, angående kostnaderna för uppförande av en hovrättsbyggnad i Göteborg.

§ 5.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 188, i anledning av väckta motioner angående ändring av förordningen om nöjesskatt;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfri-lager i vissa städer; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövändet av statens tobaksmonopol.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 86, i anledning av väckta motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m.

*Motioner om
landets till-
godoseende
med elektrisk
energi m. m.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 5) av herr *V. Andersson m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 13) av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag i följande spörsmål:

1) möjligheten av en enhetlig ledning av landets kraftförsörjning eventuellt ett förstatligande av produktionen och tillhandahållande av elektrisk energi;

2) frågan om enhetligare taxor för elektrisk energi samt lägre pris härå för landsbygdens folk;

3) åtgärder för ett effektivare tillgodoseende av landsbygdens behov av elektrisk energi; samt

4) frågan om större planmässighet och enhetlighet vid utförandet av de elektriska ledningsnäten för att därigenom bland annat åstadkomma standardisering vid tillverkningen av elektriska apparater och utrustning.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 5 och II: 13, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna att genom statens medverkan mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Danielsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av motionerna I: 5 och II: 13, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna att mera planmässigt än hittills trygga landets och särskilt den svenska landsbygdens försörjning med elektrisk kraft;

2:o) av herrar *Bernhard Nilsson*, *Bäckström*, *Sundberg*, *Skoglund* i Dovers-torp och *Persson* i Falla, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 5 och II: 13 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Danielsson**: Herr talman! Såsom synes beröra dessa motioner och detta utlåtande en mycket stor och invecklad fråga. I motionerna yrkas utredning dels om möjligheten av en enhetlig ledning av landets kraftförsörjning, eventuellt ett förstatligande av produktionen och distributionen av elektrisk kraft, dels beträffande frågan om enhetligare taxor för elektrisk kraft och dels om åtgärder för ett effektivare tillgodoseende av landsbygdens behov av elektrisk energi o. s. v. En ungefär likalydande motion var före i fjol men avstyrk-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
tes då, såvitt jag vill minnas, av ett enhälligt utskott, och blev även avslagen av riksdagen. Nu har den kommit tillbaka i år, delvis efter andra riktlinjer än i fjol. Utskottet har nu tillstyrkt yrkandet om utredning, och två reservationer äro avgivna. Den ena tillstyrker också en utredning, medan den andra går på rent avslag på motionerna.

Detta är, såsom jag redan nämnt, en mycket stor och invecklad fråga. Vattenfallsstyrelsen och kommerskollegium — de bästa auktoriteterna vi ha på hithörande område — ha i långa inlagor avstyrkt motionernas yrkanden speciellt i vad det angår förstatligande av produktionen och distributionen av elektrisk energi i riket, och de säga därvid, att en sådan utredning icke är behöflig, att förhållandena ha förbättrats så avsevärt under senare år, att man icke kan komma stort längre för närvarande, o. s. v. De ha framfört ganska goda skäl för sin ståndpunkt. Utvecklingen har gått mot allt bättre och bättre förhållanden på hithörande områden. Våra vattenfall utbyggas så fort man hinner och så fort som den specialutbildade arbetskraften och våra koppartillgångar det medgiva. Det finns emellertid vissa saker, som det kanske icke skulle skada, om statsmakterna genom en utredning fingo titta på. Detta ha både utskottets betänkande och den reservation, som herr Johan Bernhard Johansson och undertecknad avgivit, gått in för. I vår reservation finns en ganska lång redogörelse; vi peka på en del faktiska förhållanden, och reservationen är i sin motivering rätt så lik utskottsutlåtandet. De belysa, kan man säga, olika sidor av samma sak.

Trots avstyrkandena från vattenfallsstyrelsen och kommerskollegium finns det ändå förhållanden, som behöva utredas och förbättras. Jag hinner nu icke gå in på dessa, men jag kan bara peka på den kedjehandel, som förekommer, och som fördyrar konsumtionen av elektrisk kraft ute på landsbygden. Man kan visa på att vattenfall uppköpas i spekulationssyfte uppe i Norrland, av enskilda och kanske även av staten, enligt vad det upplysts. Man kan visa på att det förekommit många klagomål uppifrån Norrland över att man där byggt ut vattenfall och kraften distribueras långt bort, medan man anser, att det ur affärssynpunkt icke är någon idé att tillgodose den närmaste landsbygdens behov av elektrisk kraft för jordbruket och småindustrien. En hel del andra klagomål ha också anförts, som speciellt taga sikte på förhållandena i södra Sverige. De som äga ett utbyggt vattenfall — det må nu vara enskilda eller städer eller kommuner — driva detta ur affärsmässiga synpunkter, och det gör också staten, och då kan det vara litet svårt att tillgodose den avlägset liggande landsbygdens behov. Det finnes redan nu genom koncessionsansökningarna vissa möjligheter att tvinga vederbörande vattenfallsutbyggare att gå med på en del saker. Jag tror, att det är en viss procent av den elektriska kraften, som man är tvungen att avstå till den närmast liggande landsbygden. Om det är 10 procent, såsom jag hört uppgivas, kunde man kanhända genom vissa åtgärder tvinga dem att öka denna procentsats till 20. En hel del sådana saker böra nu utredas.

Utlåtandena gå så diametralt mot varandra i många fall, att det icke skulle skada med en utredning i hithörande frågor. De som gå på avslag säga i sin reservation, att det nuvarande tidsläget är föga lämpligt för igångsättande av sådana utredningar. Jag tror emellertid, eftersom denna utredning måste taga ganska avsevärd tid, att det icke skulle skada att sätta i gång den omedelbart, så att det kunde skapas bättre möjligheter att bygga vidare på vårt kraftledningsnät ute i bygderna. Jag har nu påvisat en hel del missförhållanden, och då skadar det icke med en utredning. Det är ett så oerhört viktigt och vittomfattande problem, att det ändå kommer att ta en avsevärd tid att få det utrett. I utskottsutlåtandet och i reservationen nr 1 äro inledningarna till yrkandena

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

identiska och yrkandena i sin helhet nästan precis lika. Det är bara det, att i utskottsutlåtandet även står »genom statens medverkan», vilket i detta sammanhang inte torde ha någon särskild betydelse. Men vad vi inte kunnat ena oss om är frågan om förstатligandet. Däröf säger utskottet, att i den mån så visar sig nödvändigt, skall ett förstатligande av hithörande produktion och distribution ske. Att i fråga om detta förstатligande anställa en jämförelse mellan å ena sidan den elektriska kraftförsörjningen samt å andra sidan de statliga verken post, järnväg och telegraf är öfverhuvud taget inte möjligt. Staten äger nu en tredjedel av kraftnätet, och denna statens andel värderas till 450 miljoner kronor. Ett förstатligande av den elektriska kraftförsörjningen skulle kräva bortåt en miljard kronor.

Det skulle även uppstå många andra svårigheter. En stor del av kraftverken ägas ju av större industriella företag, landskommuner, städer o. s. v. Jag är icke så säker på att de skulle vara särskilt glada åt att på detta sätt få sin egendom förstатligad. Jag tror, att det för närvarande är bäst med den tävlan och det samarbete som pågår. Det skulle inte skada, om detta ytterligare utvecklades eller om det åtminstone finge pågå som hittills. Men fränsett detta är det en annan invändning jag vill göra, och den anser jag vara den viktigaste.

En utredning som skall omfatta även ett förstатligande måste taga en ganska avsevärd tid i anspråk. Då vore det bättre att begränsa utredningen till att omfatta mera näraliggande problem. Skall man glida in på ett förstатligande, kommer utredningen att ta en mycket lång tid, och under tiden bli de eventuella missförhållandena inte avhjälpta. Detta är den avgörande orsaken till att jag här icke velat gå med på att vid utredningen skall tagas med frågan om förstатligandet. I utlåtandet har det därför kommit fram två skilda utredningsyrkanden, nämligen statsutskottets och det som återfinnes i reservationen nr 1.

Ur praktiska synpunkter är det mest lämpligt att igångsätta en utredning som icke går så långt, som blir färdig i rätt tid och som kan vara till nytta för landsbygden, såsom här speciellt påpekats. Sedan kan man naturligtvis säga, att det finns trakter där det blir mycket svårt och oräntabelt att bygga ut ledningsnätet. Vi ha mycket glest bebyggda trakter och avlägsna bygder, öar o. s. v. Det är fråga om man kan hjälpa dem ens med ett förstатligande. Vi kanske äro tvungna att gå en annan väg, som vi slagit in på under senare år. Som vi torde minnas, beviljade 1940 års urtima riksdag 5 miljoner kronor och fjölårets riksdag likaledes 5 miljoner kronor, alltså tillsammans 10 miljoner kronor, varav ungefär hälften torde ha tagits i bruk, för att ordna den elektriska kraftförsörjningen för sådana trakter som äro synnerligen vanlottade. Man kanske får fortsätta på denna väg för att avhjälpa en del missförhållanden, som man icke kan komma till rätta med på annat sätt.

Som frågan nu ligger till, vill jag med dessa få ord yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Johan Bernhard Johansson och undertecknad.

I detta anförande instämde herrar *Aqvist* och *Staxäng*.

Herr *Skoglund* i Doverstorp: Herr talman! Om jag uppfattat motionärerna rätt, ha de föga att invända mot det sätt, varpå vårt lands vattenkraft hittills utbyggt. I alla händelser förefaller det som om utskottsmajoriteten skulle ha denna uppfattning. Det sägs i utlåtandet, att man inte har något att erinra mot utvecklingen på kraftförsörjningens område. Man erkänner, att utvecklingen fortgått raskt och under lång tid på det hela taget tillfredsställande.

Motionärernas huvudmotiv för begäran om utredning och förslag angående

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
en enhetlig ledning av landets kraftförsörjning, eventuellt ett förstатligande av produktionen, förefaller vara, att de äro i viss utsträckning missbelätna med krafttaxorna och med distributionen. Det är möjligt, att klagomålen i vissa fall kunna vara berättigade. Fråga är dock, om det inte är möjligt att komma till rätta med ifrågavarande brister utan att tillgripa så långt gående åtgärder som motionärerna ifrågasätta och även utskottsmajoriteten här synes syfta till.

Jag har under ärendets behandling i utskottet inte lyckats få klart för mig, hur långt utskottsmajoriteten i verkligheten vill gå. Vid 1941 års riksdag förstologo i stort sett samma motionärer som i år, att förstатligandet skulle avse endast »framställandet och tillhandahållandet av elektrisk energi för allmänhetens behov». I år ha motionärerna icke gjort någon sådan begränsning, och ej heller utskottet har uttalat sig om var en eventuell utredning bör stanna. De äro beredda tydligen att låta den gå ut över hela detta vidsträckta område. Jag skulle, herr talman, varit mycket tacksam, om det hade funnits något mera preciserat att hålla sig till för att få litet bestämdare hållpunkter för denna diskussion. Jag tillåter mig därför att ställa ett par frågor till motionärerna, i första hand till den som jag uppfattat vara huvudmotionär i denna fråga, herr Pettersson i Dahl.

Är det meningen, att utredningen och eventuellt förstатligandet skall avse jämväl de kraftverk som ägas av städer och andra kommuner. En del större städer ha i mycket stor utsträckning sört för sitt kraftbehov genom att bygga egna kraftverk. Sedan skulle jag vilja fråga: Är det meningen, att ett förstатligande skall omfatta även de kraftverk som äro utbyggda och ägas av en rad stora industriella företag, som alltså på sådant sätt själva sört för sitt kraftbehov? Man behöver i detta fall bara erinra om vad de stora brukskoncernerna ha åstadkommit. Det blir nämligen ett oerhört omfång på denna affär, om även städernas och industriens kraftverk skola tagas med. Det är svårt att angiva några preciserade och hållfasta siffror, men jag skulle tro, att det i så fall kommer att röra sig om kanske $1\frac{1}{2}$ miljard. Av dessa $1\frac{1}{2}$ miljard kronor, som äro investerade i anläggningar för framställande av elektrisk energi, torde omkring en tredjedel eller en halv miljard kronor vara investerade av staten och omkring en miljard kronor av de andra företagen på detta område.

Utöver dessa siffror som jag angivit komma anläggningskostnaderna för distributionsnätet, vilka torde få uppskattas till några hundra miljoner kronor. Distributionsnätet äges i viss utsträckning direkt av kraftverken, men oftast är det distributionsföreningar och förbrukare, som äga detta nät. Vattenfallsstyrelsen säljer t. ex. oftast kraft till distributionsföreningar. Får jag då göra motionärerna den frågan: Är det meningen, att även dessa distributionsnät skola inlösas? Jag tror, att det är mycket viktigt att få svar på den frågan, ty vad som förefaller vara huvudönskemålet i åtminstone en del av motionärernas förslag är att få fram billigare kraft på landsbygden, och detta torde knappast låta sig göra utan att man kommer över distributionsnätet och kan få distributionskostnaderna nedbragta med bidrag från annat håll. Själva inköpet av kraft är många gånger den minsta utgiften. Kostnaden för distributionen, som skall förmedla kraften, är den väsentliga.

I den mycket kraftiga utbyggnad av vattenkraften som för närvarande trots krisläget pågår deltaga enskilda och kommunala företag med ungefär hälften, medan staten svarar för den andra hälften. Jag kan inte se något ont i detta. Dels investera dessa enskilda företag betydande kapital, och dels uppkommer det möjlighet till jämförelse och tävlan mellan de statsägda och enskilda företagen, vilket utan tvivel är befruktande. De tekniska förmågorna få försöka konkurrera om vem som kan nå fram till det bästa resultatet.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Redan diskussionen om ett förstärkt tillstånd kan enligt mitt förmenande medföra, att en del tilltänkta kraftverksbyggnader icke igångsätts utan uppskjutas i väntan på utredningens resultat. Följden härav kan bli, att staten i betydligt större utsträckning måste själv forcera utbyggnader och överta distributionsuppgifter vilket i dagens situation kan vålla svårigheter.

Jag har med stort intresse hört på överläggningarna i statsutskottet, när denna fråga behandlades, och det förefaller mig, som om två alldeles skilda, i verkligheten mot varandra stridande intressen stå bakom önskemålet om ett eventuellt förstärkt tillstånd. Det ena intresset representeras av herr Pettersson i Dahl m. fl., vilka önska billigare kraft på landsbygden, kanske först och främst med tanke på Sydsverige, där klagomålen över oförmånliga taxor ha varit starkast. Så är det en annan grupp, vars talesman, såsom jag uppfattat saken, är herr Lindberg i Umeå, vilken framför allt tänker på att få fördelaktig industrikraft för Norrland. Herr Lindberg ser ogärna, att stora kraftmängder föras söderut. Hans önskemål är främst, att industrien skall söka sig norr-ut och bli bofast där. Då skall billig industrikraft utgöra den magnet, som drar de industriella företagen till sig. Jag tror, att båda dessa riktningar kunna uppnå en viss förståelse för sina önskemål utan en utredning, som tar sikte på så långt gående åtgärder som här ifrågasatts. Kostnaderna för överföring av kraft till södra Sverige äro en garanti för att herr Lindbergs önskan om billiga kraftpriser i Norrland blir uppfylld. Vad herr Pettersson i Dahl beträffar kan han säkert räkna med att utöver den förbättrade möjligheten att påverka prissättningen, som uppstår genom att landsbygden numera i så hög grad är elektrifierad och ökar förbrukningen, så kommer det livliga samarbete, som f. n. pågår mellan statens vattenfallsstyrelse och enskilda större företag att framtinga mera likartade priser på elektrisk energi på landsbygden.

Vattenfallsstyrelsen yttrade förra året i ett remissvar till riksdagen, vill jag minnas, att den ansåg riktigt, att det gjordes en utredning angående taxorna och att man försökte få mindre variationer i taxorna. Riksdagen underströk detta önskemål, och nu meddelar kommerskollegium, att man där är livligt sysselsatt med denna utredning och hoppas, att den inom en inte alltför lång tid skall vara färdig. Enligt mitt förmenande borde vi avvakta resultatet av denna undersökning. Jag tror, att detta blir sådant, att det kommer att påskynda omarbetningen av taxorna och medföra enhetliga och kanske också för landsbygden lägre priser.

När det gäller att förse landsbygden med ljus och kraft, är det, enligt den uppfattning som jag fått om riksdagen, ingen här som inte är intresserad. De icke obetydliga belopp, som ställas till förfogande för att även mera avlägsna belägna bygder skola kunna elektrifieras, vittna ju därom. Så långt min erfarenhet sträcker sig, ha också numera såväl vattenfallsstyrelsen som väl-skötta enskilda företag erkänt, att det är deras skyldighet att söka medtaga även sådana orter, som icke ligga väl till ur distributionssynpunkt och där man har en relativt ringa förbrukning av elektrisk energi. Jag har på olika platser i Mellansverige sett, hur man varit ytterst angelägen om att det inte skulle bli någon liten ö som låg oelektrifierad och att inte en grupp människor skulle känna sig missbelätna. Vi skola dock ha klart för oss, att inte alla gårdar som äro oelektrifierade äro det på grund av oinhet från kraftleverantörens sida, som ofta är ortens distributionsförening, och inte heller på grund av att gårdens ägare har en svag ekonomi, utan av helt andra orsaker. När man närmare undersöker dessa s. k. vita fläckar på kartan, kan man ibland finna, att det är fråga om ganska goda jordbruksbygder och om gårdar, där icke sådana skäl som svag ekonomi gärna kunna föreligga. Det är i stället oftast

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
en viss tröghet som gör sig gällande, stundom en ovilja mot att samarbeta med grannar och på den vägen nå resultat.

Vad jag betraktar såsom ännu angelägnare än att se till, att varje stuga, om den ligger aldrig så långt bort, skall bli försedd med elektriskt ljus, det är, att landsbygdens elektrifiering och de elektriska taxorna utformas på ett så klokt och smidigt sätt, att de verkligen befrämja den allmänna utvecklingen på landsbygden och möjliggöra för jordbrukarna och andra att tillgodogöra sig de tekniska framstegen. Det pågår nämligen, herr talman, ett mycket långt gående rationaliseringsarbete även inom det svenska jordbruket, och det är mycket som f. n. göres där. Om människorna skola få trivsel och få möjlighet att arbeta under goda förhållanden, ha de större behov nu än tidigare av elektrisk kraft. I en tid, då arbetskraften är både knapp och dyr, är ju detta särskilt angeläget. Inte annat än jag förstår, ligger denna synpunkt numera klar för de flesta ledande kraftverksmän, och är jag inte alltför dåligt underrättad, så är man på vattenverkshåll i full färd med att utreda och överväga, hur man skall kunna på bästa möjliga sätt omarbeta krafttaxorna efter landsbygdens nya behov.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fästa uppmärksamheten på att prisförhöjningar på den elektriska energien, i den mån de förekommit på något håll, trots kristiden varit mycket obetydliga. Riklig tillgång på elektrisk energi till rimliga priser gynnar inte bara jordbruket utan möjliggör också tillkomsten av andra företag på landsbygden.

Min önskedröm, som jag vid olika tillfällen fört till torgs både i skrift och tal bl. a. vid landskommunernas förbunds tjuguårsjubileum, är, att vi skola förmå industrien att i större utsträckning än hittills utvandra från städerna samt låta sin köpkraft och sin skattekraft komma även landsbygden till godo. Vattenfallsstyrelsen är säkerligen villig, att, där inte alldeles särskilt ogynnsamma och fördyrande omständigheter tillstöta, offerera stora kraftleveranser även på landsbygden, och jag förmodar, att även andra kraftverk skola göra detsamma. Det skulle möjligen kunna misstänkas, att när det gäller kraftföretag som i stor utsträckning ägas av städer, dessa skulle önska att i första hand gynna sig själva. Jag måste säga, att om något sådant skulle förekomma, kan det icke på något sätt försvaras. Jag är emellertid av den bestämda övertygelsen, att vi ha möjlighet att komma till rätta med detta utan att förståtliga hela landets vattenkraft.

Herr talman! Efter denna lilla redogörelse för hur jag ser på denna fråga, skulle jag vilja sammanfatta vad jag har att anföra genom att citera, vad vi utskottsreservanter som stå bakom herr Bernhard Nilssons m. fl. reservation yttrat på sid. 14 i utskottsbetänkandet. Vi säga där: »Under frivillighetens former har redan skapats ett hela landet omspännande samarbete mellan kraftföretagen under gemensam driftledning, varigenom kraftalstringen kunnat rationaliseras till bästa möjliga driftekonomi. Stamlinjenätet utbygges vidare gemensamt av intresserade parter. Även i vattenregleringsföretagen råder intimt samarbete mellan de olika företagen. Det på dessa sätt i olika sammanhang bedrivna samarbetet mellan staten och de enskilda företagen liksom mellan de senare inbördes synes borga för att även andra åtgärder berörande landets försörjning med elektrisk kraft skola bli genomdiskuterade från olika synpunkter till fromma för erhållande av rationella lösningar.»

Jag skulle så mycket mer vilja framhålla detta som den utredning, som motionärerna och utskottet här förordat, ser ut att bli allt omfattande och att sakna varje slags begränsning. Särskilt betänkligt förefaller det mig att igångsätta en utredning, då framtiden synes så oviss och då de mest dugande tekniska krafterna äro så hårt upptagna med att försöka klara oss genom krisen.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Allt detta har gjort, att vi reservanter inte kunna förorda en utredning. Vi ha inte ens ansett oss böra biträda herr Johan Bernhard Johanssons yrkande om en begränsad utredning. Jag tror, att det inte kan vara klokt att genom utredning om ett förstatligande hindra eller avbryta det samarbete mellan staten och de enskilda företagen som dock givit så gott resultat, som hjälpt både svenskt näringsliv och svensk landsbygd ett långt stycke framåt.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Det är ju inte första gången riksdagen diskuterar den fråga det här gäller. Jag skulle tro, att riksdagen nästan varje år haft att taga ställning till olika framställningar i saken, såsom motioner om hjälp till avlägset belägna bygders elektrifiering, interpellationer o. s. v. Det är inte heller endast jag och andra representanter för vårt parti, som kommit med sådana framställningar, utan jag skulle tro, att nästan samtliga partier äro företrädade i denna kör. Man har därför anledning antaga, att det är riktigt vad som från olika håll framhållits, nämligen att oegentligheter och brister finnas. Riksdagen har ju också vid olika tillfällen anvisat belopp till hjälp för avlägset belägna bygders elektrifiering m. m.

Då nu saken i alla fall åter kommit upp och man denna gång begär utredning om frågan i hela dess vidd, tror jag att detta har särskilda skäl.

Det har före denna riksdagsdebatt slagits alarm i en del tidningar, särskilt på högerhåll, under framhållande av att oriktiga uppgifter lämnats i vår motion, och man säger, att uppgifterna äro ohållbara, ovederhäftiga o. s. v. Med anledning av detta vill jag endast säga, att de siffror och den statistik, som redovisas i vår motion, äro hämtade dels från förra årets betänkande från svenska vattenkraftföreningen, dels från statistisk årsbok och dels från en avhandling av F. Hjulström om Sveriges elektriska kraftförsörjning, utgiven av Uppsala universitets geografiska institution. Jag skulle alltså tro, att ingen kan säga annat än att dessa siffror äro hämtade från vederhäftiga källor, och det bör inte kunna göras några berättigade anmärkningar mot dem.

Vad själva frågan angår, finna vi i den redovisning, som lämnas i utskottets betänkande, även två yttranden från kommerskollegium och vattenfallstyrelsen. Den förste talaren i debatten här, herr Danielsson, ville ju göra gällande, att dessa myndigheter ha avstyrkt förslaget om en utredning och sagt att det inte föreligger några skäl för en sådan. Det kan jag gå med på. Enligt utskottsbetänkandet säger t. ex. kommerskollegium: »Det är givet, att om den nu i huvudsak fullt genomförda landsbygdselektrifieringen bedömes med utgångspunkt från teknikens nuvarande ståndpunkt, vissa brister kunna konstateras.» Vidare säges det, att man vill »icke bestrida att i enstaka fall anmärkningar kunna framställas». I en punkt, där det talas om standardiseringen, säger kommerskollegium att det delar motionärernas uppfattning.

Vi kunna också konstatera, att vattenfallstyrelsen delvis gått med på att det finnes vissa brister på detta område. Styrelsen talar t. ex. om de spekulationsköp av outbyggd vattenkraft, som den säger förekomna, och framhåller, att detta är beklagligt, då det är alldeles tydligt, att kraftpriset ökas, om vattenfallen gång på gång skola byta ägare och det varje gång lägges på försäljningsvinster. Man kan inte av detta få fram annat än att även vattenfallstyrelsen går med på att det finns vissa brister.

I Svenska Dagbladet för gårdagen söker man i en ledare påvisa, att det skulle vara mycket oriktigt att komma med ett sådant förslag som motionärerna här gjort. Det är särskilt en liten bit av denna ledare, som jag skall be att få citera, jag tycker nämligen att den är ganska betecknande. Det heter där på ett ställe: »Sakligt sett saknar sålunda bondeförbundsmotionärernas yrkande all grund. Av landets totala kraftförbrukning faller större delen, 75 procent,

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
på industrien och endast 4 procent på jordbruket. Det är då rent orimligt att med hänsyn till jordbruket kräva ett förstatligande, som skulle kosta staten omkring en miljard.» Det är alltså detta, som högerreservationen om avslag bygger på, att det, med hänsyn till att jordbruket endast konsumerar en så liten del som 4 procent av hela kraftförbrukningen, inte skulle vara berättigat att sätta i gång den stora utredningsapparat, som det här skulle bli fråga om.

Det är naturligtvis riktigt, att den del av energimängden, som jordbruket konsumerar, är ganska liten — det är väl ingen som vill bestrida detta. Men å andra sidan måste man säga, att det är en ganska betydelsefull del det här gäller. Vi veta också, att riksdagen vid olika tillfällen försökt jämna ut skillnader i levnads- och utkomstförhållanden, inte minst när det gällt befolkningen på landsbygden. Riksdagen har sålunda försökt hjälpa landsbygdsbefolkningen på olika sätt för att underlätta och förbilliga framställningen av livsfrönödigheter. Jag tror emellertid, att ingen vill bestrida, att härvidlag just tillgången till elektrisk kraft och det till humana priser är mycket betydelsefull för jordbruket.

Det framhålles här i olika sammanhang och även av reservanterna, att det är en ganska liten del av landsbygden, som inte är elektrifierad, nämligen endast 15 procent, medan övriga 85 procent skulle vara elektrifierade. Det är möjligt att detta är riktigt, men uppgiften i och för sig säger dock inte så mycket. Även om en trakt är fullt elektrifierad, kunna förhållandena vara sådana, att jordbrukarna där inte ha samma möjlighet som man har på andra håll att tillgodogöra sig den förmån, som tillgången till elektrisk kraft utgör. För att belysa detta skall jag be att få taga ett enda exempel, vilket är ganska talande och till fullo visar, hur ojämn prissättningen är på elektrisk kraft.

En lantbrukare arrenderade ett jordbruk i Älvdalen 3.5 mil utanför Göteborg. Gården hette Furholmen. Han fick då elektrisk kraft genom Älvdalens distributionsförening, vilken i sin tur köper kraft från statens vattenfallsverk i Trollhättan, och han betalade 4 öre per kilowattimme för kraften under sommarhalvåret och 8 öre under vinterhalvåret. Därtill kom en garantiavgift på 240 kronor. Gården omfattade 100 hektar, alltså 200 tunnland, och lantbrukarens sammanlagda utgifter under året för den elektriska kraft han använde för såg och kvarn, som han drev, till tröskning, mjölkning, ja, till praktiskt taget alla förekommande behov, utgjorde 620 kronor. Emellertid lämnade han detta arrende och köpte en gård i Asige i mellersta Halland, förresten belägen inte så långt från där jag själv bor. Där tar han kraft från ett företag, som heter Sämbs kraftförening, och får betala 35 öre per kilowattimme för den elektriska belysningskraften och 18 öre för övrig kraft. Kammarrens ledamöter kunna själva tänka sig in i vad detta innebär. Gårdarnas storlek är ungefär densamma i båda fallen, men han kan inte nu, enligt vad han själv har sagt, använda elektrisk kraft till annat än mjölkning och dylikt. Till tröskning, malning eller annat sådant, som tar mer kraft, är det uteslutet att göra det, när man får betala ett så högt pris. Ändå gå hans utgifter för denna mindre förbrukning av elektrisk kraft till 650 kronor om året.

Jag tycker att denna jämförelse är värd att observeras i detta sammanhang, ty den visar, med all önskvärd tydlighet att även om det föreligger elektrifiering, kunna lantbrukarna ha mycket olika möjlighet att tillgodogöra sig den elektriska kraften.

Herr Danielsson säger att det har påvisats en del kedjehandel och spekulationsköp, som medfört olägenheter, inte bara i Norrland utan också i södra Sverige. Därför menar herr Danielsson att en utredning bör komma till stånd, men han vill inte vara med om att den skulle omfatta även frågan om ett eventuellt förstatligande av en del vattenfall.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Vidare säger herr Danielsson, att det inte är säkert, att kommuner och enskilda bli glada åt ett förstatligande. Det är mycket möjligt, att de inte skulle bli det. Jag skall här inte alls taga upp till diskussion, huruvida de, som äga ett mycket räntabelt kraftverksföretag, skulle bli glada över ett eventuellt förslag om att staten skulle övertaga deras företag. Men vad utskottet här säger skiljer sig emellertid inte så mycket från den reservation, som är avgiven av herrar Danielsson och J. B. Johansson. Reservanterna gå in på problemet och konstatera, att det behövs en utredning, utom just när det gäller frågan om ett eventuellt förstatligande. En utredning skulle inte få snudda vid tanken på ett eventuellt övertagande från statens sida av kraftföretagen. Jag skulle då vilja ställa den frågan till reservanterna, om de verkligen tro att det är möjligt att vid en utredning om hela detta problem undgå att snudda vid och sålunda inte taga upp frågan om, huruvida det inte vore nödvändigt att staten, för att det skall bli ett riktigt grepp om kraftförsörjningen, eventuellt övertog ytterligare en del kraftföretag.

Det har invänts att utredningen skulle taga alltför lång tid, om man även toge med frågan om ett förstatligande. Det är möjligt att den då tar längre tid, men många gånger gå ju utredningarna, såsom kammaren torde ha reda på, så till, att man redovisar resultatet därav i olika etapper. Man gör alltså så, om en del av utredningen anses mera brådskande, att man först lägger fram ett betänkande angående den saken och tar det andra efteråt. Jag föreställer mig, att det skulle vara möjligt att gå tillväga på det sättet också här.

Herr Skoglund undrade, om vi kunde ha någonting att invända mot de vattenkraftverk, som för närvarande finnas. Nej, det finns ju inte någon anledning att kritisera dem, utan jag tror att vi kunna helt och fullt erkänna, att de sköta distributionen affärsmässigt och från sin egen synpunkt alldeles riktigt. Vi kunna emellertid inte bortse från de brister, som nu finnas, men man kan ju inte rimligtvis begära — jag tror inte heller att herr Skoglund vill göra det — att ett kraftbolag, som har hand om distributionen på en viss plats, skall tillhandahålla bygden elektrisk kraft till ett lägre pris än vad som betingas av rent affärsmässiga grunder, utan företaget måste naturligtvis få sköta driften på ett affärsmässigt sätt, så att den lämnar bästa möjliga vinst.

Herr Skoglund tror emellertid att vad vi äro missbelåtna med är krafttaxorna, vissa distributionsförhållanden o. s. v., och han anser att det skulle vara möjligt att komma till rätta därmed utan så långt gående åtgärder som enligt hans uppfattning här ifrågasätts.

Vidare ställde herr Skoglund vissa frågor till motionärerna. Han undrade, om vi menade att även de kraftverk, som ägas av städer och andra kommuner eller av industrien, skulle förstatligas. Jag tycker att en dylik fråga är alldeles onödig. Därför att man är överens om att hela frågan behöver utredas, kan man naturligtvis inte nu på förhand säga vilka företag som eventuellt böra förstatligas.

Jag anser också, att man alldeles i onödan manar fram socialiseringsspöket. Vad har man för anledning att göra det just nu, när man inte gjort det förut? Alla erkänna ju — även reservanterna — att en viss socialisering redan förekommit, då staten för närvarande äger en tredjedel av kraftföretagen. Förstatligandet är alltså påbörjat för länge sedan, och då är det väl litet sent att just nu komma med den tanken, att staten inte borde gå in för att förvärva några kraftföretag.

Vad som här ifrågasättes är endast en eventuell utbyggnad av detta statens innehav av kraftföretag eller en undersökning om på vad sätt staten an-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
nars skulle kunna få ett visst grepp om kraftförsörjningen och kunna reglera distributionen.

Nu säger man, att det skulle kosta så mycket pengar, om staten övertog dessa företag. Staten äger nu en tredjedel av kraftföretagen och denna värderas, enligt vad man sett av handlingarna, till ungefär en halv miljard, och alltså skulle ett övertagande av samtliga företag kosta omkring en miljard. Det är klart, att det är rätt mycket pengar, men jag skulle tro, att det kan vara ganska bra placerade pengar. Man har ju inte någon anledning tro, att företagen skulle förvaltas sämre i statens ägo än i enskild. Jag tror därför inte att det finns någon orsak att skrämma just med tanke på kostnaderna.

Man hänvisar också till att det redan pågår en utredning inom kommerskollegium och vissa vattenkraftsföretag, men jag tror knappast jag tar miste, om jag säger att denna utredning inte blir så allsidig som den utredning, som här skulle komma till stånd, och det är nog otänkbart, om man verkligen skall komma till botten med det hela, att från början släppa just den del av utredningsprojektet, som frågan om ett eventuellt förstatligande innebär.

Till slut endast några korta reflexioner. Vi veta ju, att staten övertagit praktiskt taget hela vårt järnvägsnät. När det 1939 gällde att, som det då hette, förenhetliga järnvägstrafiken, var det några från högerns sida, som reserverade sig däremot, men man yrkade inte, såsom kammarens ledamöter kanske minnas, från det hållet avslag på projektet i annan mån än att man motsatte sig att de mer bärkraftiga delarna av det enskilda järnvägsnätet skulle övergå i statens hand. Men riksdagen beslöt då i alla fall i enlighet med det förslag om förstatligande, som var framlagt.

Vi veta också, att staten har övertagit post och telegraf m. m., och jag tror inte det är någon som önskar en återgång därvidlag. Den enda möjligheten att tillgodose avlägsna bygder med post- och telefonförbindelser är väl att staten äger det hela.

För närvarande ligger på riksdagens bord ett förslag om förstatligande av vårt vägväsende. Då vi ha en samlingsminister och i denna samlingsminister sitta tre representanter för högerpartiet, är alltså även högerpartiet med på ett eventuellt förstatligande härvidlag.

Utan att på något sätt taga ställning till den här föreliggande frågan om ett förstatligande av vårt vägväsende har jag endast velat nämna dessa exempel på att riksdagen tidigare vid olika tillfällen inte varit så rädd för tanken på ett förstatligande, utan man har ansett att den omständigheten att staten vore ägare till företagen i fråga skapade större möjligheter att skipa rättvisa mellan olika delar av vårt land och mellan olika befolkningsgrupper.

Herr talman! Jag har härmed endast velat framföra några synpunkter på frågan om vår kraftförsörjning och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Det har under debatten här erinrats om att riksdagen i fjol hade att taga ställning till en motion av herr Pettersson i Dahl m. fl. i elektrifieringsfrågan. Denna motion avstyrktes av statsutskottet och riksdagen avlog densamma. När statsutskottet nu tillstyrkt en motion från samma håll i samma ärende, har man i en del fall tillåtit sig att beskylla statsutskottet för inkonsekvens.

Denna beskyllning är emellertid ogrundad. Den motion, som vi i fjol hade att taga ställning till, sysslade främst med frågan om en utredning om omedelbara åtgärder för att ersätta bensin och brännolja, på vilka det råder brist, med elektrisk energi.

När jag här i kammaren hade att företräda statsutskottet, kunde jag påvisa,

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

att riksdagen redan beviljat 11.5 miljoner kronor för att befrämja elektrifieringen på landsbygden och att någon utredning icke behövdes för att man i all den utsträckning material- och arbetskrafttillgång medgav skulle få det elektriska distributionsnätet utvidgat.

I fjolårsmotionen sysslade man också med frågan om kraftpriserna. Be-träffande dessa yttrade jag, att i det läge, vari landet befunne sig, vore det stora problemet icke prisfrågan utan hur man överhuvud taget skall kunna klara kraftförsörjningen. Först i andra hand hade motionärerna begärt en för-utsättningslös omprövning av frågan om ett förstатligande av produktionen och distributionen av elektrisk energi. Till denna principfråga tog statsutskot-tet icke ställning i fjol. Utskottet framhöll bland annat, att det här rörde sig om en fråga av stor ekonomisk räckvidd och att den inrymde många andra vidlyftiga spörsmål. I debatten betonade jag som min uppfattning, att man icke främjade det aktuella behovet av ökad elektrifiering eller berättigade krav på taxesänkningar genom att sätta i gång en utredning med en socialiserings väldiga perspektiv.

Den motion, som vi nu ha att taga ställning till i kammaren, står på ett helt annat plan än fjolårsmotionen. Den för fram till diskussion frågan om landets kraftförsörjning överhuvud taget, icke blott för dagen utan även för fram-tiden. Man argumenterar för en utvidgning av det allmännas och statens in-flytande över exploateringen av krafttillgångarna, och man framhåller, att vi här stå inför så vitala samhällsintressen, att deras tillgodoseende icke bör ligga i händerna på företag, där de enskilda delägarnas intressen måste sättas i första rummet och det allmännas först i andra. Motionärerna anse det vara obestriddigt att här föreligger för land och folk spörsmål av en storleksordning och betydelse fullt jämförbar med vilket annat område som helst vilket redan är föremål för statsdrift, t. ex. kommunikationer, telegraf, post o. s. v.

En huvudstadstidning, Svenska Dagbladet, skrev i går, att det icke kunde för tänkas statsutskottets socialdemokrater, att de icke kunnat ställa sig kall-sinniga gentemot en argumentation av detta slag från medlemmar av bonde-förbundet, alltså ett borgerligt parti. Det var alldeles riktigt sagt. Det bör emellertid rättvisligen erkännas, att även en representant för högern och en representant för folkpartiet, såsom framgår av en av reservationerna till detta betänkande, ansett, att ett visst berättigande finnes för motionärernas yrkan-den på en mera enhetlig ledning av landets kraftförsörjning. De ha gått med på att, i den mån det visar sig nödvändigt, ett ökat statligt inflytande över hithörande produktion och distribution bör komma till stånd. Skillnaden mellan herrar Johansson och Danielsson å ena sidan samt utskottsmajoriteten å den andra är strängt taget endast den, att majoriteten menat, att skall man sätta i gång en så vidlyftig utredning som det här är fråga om, får man icke rygga för att pröva även frågan om förstатligande i den omfattning, som kan visa sig behövlig för att uppnå planmässighet i kraftförsörjningen. Ett förstатli-gande är, som jag betonade redan i fjol, en fråga av utomordentligt stor ekono-misk räckvidd. Jag tror för min egen del icke, att staten på ganska lång tid kan vara beredd att köpa in alla enskilda kraftföretag och vattenfall, och ut-skottsmajoriteten har icke heller uttalat sig för ett allmänt förstатligande. Det ligger i vad utskottet säger ingenting annat än detta, att om man här och var i landet finner det vara nödvändigt att sammanföra kraftföretag till en enhet under statens ledning för att uppnå den största möjliga effekt ur all-männa synpunkter, så skall man icke stapla upp några principiella hinder för detta.

När jag haft att taga ställning till denna fråga, har jag låtit mig i första hand ledas av vad jag skulle vilja kalla norrländska synpunkter. Herr Skog-lunds antagande i den vägen var fullständigt riktigt. Vi äro uppe i Norrland

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
allt annat än nöjda med det sätt, på vilket vattenkraften där uppe exploateras. Vid denna riksdag föreligger en motion från Jämtland, vari upplyses, att den nu pågående forcerade exploateringen av vattenkraften i detta landskap rullat upp för de jämtländska bygderna mycket allvarliga problem. Det är alldeles uppenbart, när man läser handlingarna i denna sak, att den nuvarande lagstiftningen på detta område ej är tillfredsställande. Det har för övrigt understrukits i annat sammanhang i ett uttalande från Umeå och Örnsköldsviks rotaryklubbar, som framhålla, att kraftexporten från Norrland till södra och mellersta Sverige visserligen ej får ske i större omfattning än att upp till 10 procent av energien reserveras för bygdens behov men att detta icke räcker för att tillgodose uppkommande industriella kraftbehov. Det är därför icke uteslutet, säga de båda rotaryklubbarna, att frånvaron av skyldighet att tillhandahålla industrikraft inom bygden kan hämma Norrlands industriella utveckling. Den största faran hotar emellertid Norrland i prisfrågan, heter det vidare i uttalandet. Det kan sålunda befaras, att om kraftverken icke ha skyldighet att tillhandahålla industrierna i Norrland kraft till visst på förhand fastslaget pris, få Norrlandsintressena uppträda i konkurrens med Sydsverige.

Ju mer Norrlandskraften utbygges speciellt för överföring söderut, desto mindre böra överföringskostnaderna dit bli per kilowattimme räknat, och desto högre kraftpris synes Sydsverige kunna betala för kraften vid kraftverken. Överföringen kan sålunda i det långa loppet befaras medföra en höjning av kraftpriset i Norrland.

Men icke nog härmed. »Det torde vara sannolikt», säga rotaryklubbarna, »att de vattenfall, som ligga bäst till och billigast kunna utbyggas, tagas i anspråk i första hand. Detta har till följd, att ju längre utbyggnaden fortskrider, desto dyrare blir det att utvinna ytterligare kraft, helst som utbyggnadskostnaderna väl torde fortsätta att stiga. Finnas inga särskilda lagbestämmelser, synes man ej kunna undgå, att en nytillkommande Norrlandsindustri alltid måste räkna med att få betala ett pris för kraften, som är avpassat efter kostnaderna för den senaste utbyggnaden, d. v. s. ett pris, som kan vara avsevärt mycket högre än om Norrland ensamt fått råda över sin kraft.»

Det är naturligtvis en omöjlig ståndpunkt — det vill jag säga även herr Skoglund — att söka hindra kraftöverföring från Norrland, där man har de stora vattenkraftsreserverna, till de konsumtionskraftigare delarna av landet. Jag företräder givetvis icke denna omöjliga ståndpunkt. Men vi, som bo där uppe, måste med beklagande konstatera, att trots den utbyggnad av vattenkraft, som förekommit i våra bygder, och trots utomordentligt goda vinster på kraftföretagen ha vi fortfarande väldiga områden, där man får hålla tillgodo med elektrisk kraft från otidsenliga små kraftverk till höga priser. Och stora områden sakna fortfarande elektrisk energi, t. o. m. bygder alldeles inpå de utbyggda kraftkällorna. Det föresvävar mig som en realiserbar tanke, att man på kraftförsörjningens område bör i en icke alltför avlägsen framtid komma fram till ett system av samma slag, som det inom statens kommunikationsverk tillämpade, nämligen att man med överskotten på de goda företagen täcker underskotten på de dåliga. Att elektrifiera våra bygder är i våra dagar lika nödvändigt för utvecklingens främjande som att draga fram vägar. Man får emellertid då icke uppställa anspråket på omedelbar förräntning av i kraftledningar investerat kapital, och man får nog också taga risken av förluster, som få täckas av vinsterna på den övriga kraftdistributionen, vilken, åtminstone när det gäller statens vattenfallsverk, är mycket betydande. Att anlägga en sådan synpunkt på elektrifieringen av det norrländska inlandet är så mycket naturligare som det är där vi ha de stora vattenkrafttillgångarna.

Det är emellertid endast av staten som man kan förvänta en avsevärdare ekonomisk insats efter dessa linjer, och för oss i Norrland är det alltså ganska

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

självfallet att se staten som ledare av utvecklingen på kraftförsörjningens område. Jag vill dock betona i detta sammanhang, att hittills har staten långt ifrån motsvarat norrlänningarnas förväntningar på villighet att bereda väg för kulturen genom kraftigare insatser för landsbygdselektrifieringen.

Då jag biträtt de nu föreliggande motionernas utredningskrav är det således i förhoppning om, att ur en utredning skall framgå förslag, som tillgodose de önskemål jag här gjort mig till tolk för.

Det finnes ju också anledning att observera den spekulation i vattenkraft, som pågår och som icke är önskvärd ur samhällets synpunkt. Likaså bör man nog söka komma fram till en sådan ordning, att ej kapital förlösas genom framdragande av flera kraftledningar än som skulle vara nödvändigt vid en samverkan mellan de olika exploatörerna av vår vattenkraft. Det råder i detta avseende otvivelaktigt fortfarande en del missförhållanden.

Herr Danielsson uttryckte farhågor för att det skulle taga mycket lång tid, om man glider in på förstatligandet, och därför, menade han, kunde åtgärder för en partiell förbättring av förhållandena bli fördröjda. Jag vill härtill bara säga, att ingenting ju hindrar, att en utredningskommitté framlägger förslag i de aktuella frågorna i den takt som frågorna bli utredda. Jag tror därför, att herr Danielssons farhågor äro obefogade.

Herr Skoglund ställde en fråga, huruvida kommunernas och industriföretagens kraftverk skulle överföras till staten. Jag måste härtill svara, att jag kan icke svara på den frågan. Det var nämligen just detta som skulle utredas. Visar det sig emellertid ofrånkomligt, att man för att åstadkomma planmässighet i kraftförsörjningen tvingas företaga en fusion på detta område, även innefattande sådana kraftföretag som herr Skoglund talade om, förstår jag icke, vad det skulle föreligga för praktiska olägenheter att göra en sådan fusion. Herr Skoglund kanske närmare kan angiva, vari olägenheterna och svårigheterna skulle bestå. Det kan nämligen icke bli fråga om att man skulle beröva kommunerna och industrierna deras kraftföretag utan att giva dem hederligt betalt. Vi ha ju beträffande statens beredvillighet att betala hederligt för företag, som den övertager från enskilda, att åberopa övertagandet av de enskilda järnvägarna. Jag tror ej, att de enskilda järnvägarnas intressen i något fall förlorat på affären.

Herr Skoglund yttrade vidare, att såväl vattenfallsstyrelsen som enskilda kraftföretag varit angelägna att förse oelektrifierade trakter med elektrisk energi, även om det ej varit någon god affär eller det till och med varit förlustbringande. Jag vill härtill säga, att man nog borde ha varit ännu något mera angelägen än man visat sig vara. I varje fall skadar det icke att man från riksdagens sida gör en påminnelse om att på detta område finnes fortfarande åtskilligt att önska.

Herr Skoglund yttrade till sist, att det ej kan finnas anledning att hindra eller avbryta den samverkan, som inlets mellan staten och de enskilda kraftföretagen. Jag har alldeles samma mening som herr Skoglund. Det är ur alla synpunkter önskvärt, att denna samverkan utvidgas. Men i själva verket är det just detta utskottet syftar till, då det intagit en positiv ställning till motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, varunder herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Lövgren* och *Larsson* i Östersund.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! När jag lyssnade till herr Lindberg i Umeå, kunde jag icke underlåta att — måhända icke alldeles utan vemod — erinra mig det anförande i denna angelägenhet, som han höll förra året unge-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
får vid denna tidpunkt. Det har ju här erinrats om, att vi i fjol hade att taga ståndpunkt till ett par bondeförbundsmotioner av samma beskaffenhet som de här föreliggande. Skillnaden i dessa framställningar är ytterst obetydlig; den stora linjen i dem båda är alldeles densamma. Men vid förra riksdagen intog som bekant statsutskottet en ståndpunkt diametralt motsatt den som statsutskottet nu hävdar. Här i kammaren hade herr Lindberg i Umeå att företräda statsutskottet och dess hemställan om avslag på de då föreliggande motionerna. Den ärade talaren anförde: »Det är utskottets mening, att man icke på något sätt främjar det nu aktuella behovet av ökad elektrifiering eller tillgodoser berättigade krav på taxesänkning just nu genom att igångsätta en utredning med en socialiserings väldiga perspektiv. Såsom förhållandena äro får man nöja sig med att eftersträva största möjliga planmässighet medushållningen av landets krafttillgångar genom ett intimt samarbete med redan existerande kraftverksföretag. Ett sådant samarbete har för övrigt redan inletts.»

Det är rätt egendomligt att konstatera, att det anförande, som herr Skoglund här för en stund sedan höll till förmån för reservationen, praktiskt taget — även i fråga om ordalagen — sammanfaller med det anförande, som herr Lindberg i Umeå förra året höll i denna angelägenhet men från vilket hans anförande i dag skiljer sig mycket väsentligt. Man frågar sig då helt naturligt: Vad kan ha inträffat från i fjol till i år, som föranlett denna fullständigt förändrade inställning från statsutskottets sida? Har på något sätt elektrifieringsarbetet här i landet blivit eftersatt? Ha på något sätt priserna på energien gått i höjden? I intetdera hänseendet tror jag man kan säga, att några som helst olycksbådande tendenser äro för handen. Elektrifieringen fortgår ju, som var och en väl vet, för närvarande i ett forcerat tempo. Forceringen drives i ögonblicket kanske så starkt, att man på fackkunnigt håll börjat undra, huruvida icke någon liten dämpare borde läggas på den takt, i vilken man arbetar på området. Man riktar nämligen till sig helt naturligt den frågan: Hålla vi icke på att överdimensionera hela vår apparat? Riskera vi icke att ha för stora resurser den dag, då detta krig slutar och vi gå över till andra, mera normala förhållanden med de vid sådana normala förhållanden föreliggande möjligheterna till import av olja och andra drivmedel? Den kris, som inträder efter kriget, måste naturligtvis träffa oss mycket hårt. Den kommer att ytterligare pressa vår ekonomi. Det kanske under sådana omständigheter kan vara välbetänkt, att man ändå med någon liten försiktighet tager på frågan om den fortsatta snabba elektrifieringen, en verksamhet vilken just nu med hänsyn till ökade priser på materialier och dylikt kräver så stora investeringar.

Jag vill också erinra om något, som utskottsutlåtandet påpekar, nämligen att av den högvärdiga kraften äro för närvarande omkring 40 procent tagna i anspråk. Med den takt, i vilken det arbetas, kan man förutse, att 1960 ungefär all den högvärdiga kraften är tagen i bruk. Förutsätta vi samma tempo i utvecklingen, kan man räkna med, att omkring 1980 har man tagit ut vad som överhuvud taget är möjligt att taga ut i fråga om vattenkraft här i landet. När man skådar på dessa fakta, finner man nog den uppfattningen riktig, att vårt land för närvarande torde vara bland de länder i världen, som äro starkast elektrifierade.

Dessa omständigheter tala icke, tycker jag, till förmån för de påståenden i motsatt riktning, som motionärerna göra gällande. Icke heller i fråga om energipriserna ha några olycksbådande tendenser under kriget kunnat konstateras enligt vad ämbetsverkens yttranden givit vid handen. I varje fall är stegringen ingalunda sådan att den står i relation till prisstegringen på andra områden.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Här har från den ärade motionärens sida bland annat gjorts gällande, att den diskussion i ämnet, som ägt rum i pressen, icke skulle ha rört sig med fullt vederhäftiga uppgifter. Det hade sagts i några av dessa tidningsartiklar — herr Pettersson i Dahl anförde själv exempel därpå — att motionärerna laborerade med oriktiga påståenden. Det är nog rätt, att detta blivit utsagt i tidningsartiklar. Men dessa erinringar utgöra inga lösa påhitt. Man har hämtat dem direkt ur utskottsutlåtandet och däri återgivna uttalanden från kommerskollegium. Det är nämligen kommerskollegium, som på nämnt sätt karakteriserat motionerna. För att icke någon diskussion härvidlag skall behöva uppkomma, skall jag be få läsa upp vad kommerskollegium just i denna ganska viktiga detalj uttalat: »För bedömande av frågan, i vad mån landets kraftbehov tillgodoses medelst vatten-, respektive värmekraft, äro de i motionerna angivna siffrorna — som sannolikt avse den installerade maskineffekten — missvisande.» Där ha vi, herr Pettersson i Dahl, uttrycket »missvisande». Det är kommerskollegium, som använt det. Kommerskollegium yttrar vidare: »Förbrukningen av kol- och brännolja för elektrisk kraftproduktion bestämmes nämligen icke av maskineffekten utan av den alstrade energimängden. En jämförelse mellan vattenkraften och värmekraften måste därför baseras på energimängderna. Gör man detta, blir fördelningen mellan de olika kraftkällorna en helt annan än den motionärerna angivit.»

Så långt kommerskollegium.

I motionerna har uppmärksamheten riktats på en hel del spörsmål av stort intresse. Man har talat om den kedjehandel, som ostridigt förekommit och alltjämt förekommer. Kedjehandel har nog förekommit i ganska stor utsträckning. Den har varit historiskt betingad och har sammanhängt med hela utbyggnaden av elektrifieringen här i landet, men om man går att närmare undersöka, hur det numera ligger till med denna kedjehandel, så finner man, att de verkliga kraftproducenterna knappast kunna göras ansvariga för företeelsen och den politik, som mera perifer organ fört. Fastmera har jag av handlingarna i ärendet fått det intrycket, att det ifrån kraftproducenternas sida nedlagts ett betydande arbete på att få kedjehandeln begränsad, att få den, såvitt möjligt, bragt ned till rimliga dimensioner, men motståndet har här överraskande nog mött just ifrån de enskilda föreningarnas sida. Det är de många energiföreningarna, som sagt nej på den punkten, och det är ju rätt egendomligt, ty de enskilda föreningarna utgöras väl just av personer, som kunde väntas stå exempelvis huvudmotionären och hans synpunkter på denna sak ganska nära. Å andra sidan är det ju rätt naturligt, att man inom de enskilda föreningarna icke vill vara med om alltför stora utbyggnader eller prissänkningar. Man har gjort ganska betydande investeringar. Man vill gärna ha dem avskrivna inom rimlig tid.

Jag blev icke riktigt klok på herr Petterssons i Dahl ståndpunkt till det centrala problemet: socialiseringen. Han gick i sitt resonemang rätt mycket på sidan av denna angelägenhet. Herr Pettersson tyckte, att det var orimligt att här draga fram vad han kallade för socialiseringsspöket, när det gäller, att staten skall taga hand om ett eller annat vattenfall, som han uttryckte sig. Jag tycker att det är att taga en liten smula lätt på hela detta problem. Han sökte emellertid att ytterligare utveckla sitt resonemang sålunda: Här äger ju staten redan en tredjedel av kraftresurserna. Följaktligen kan det väl icke vara fråga om någon socialisering, om staten går vidare på den inslagna vägen. Staten har ju redan ett så pass starkt fotfäste på detta område. — Jag undrar, om den ärade motionären är beredd att fullfölja ett sådant resonemang på andra områden, exempelvis när det gäller jorden. Staten är som bekant här i landet en mycket betydande jordägare. Jag undrar, om herr Pettersson

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
i Dahl vill taga den omständigheten till intäkt för ett sådant resonemang, som det han använde, när det gällde vattenkraften. Det tror jag icke. Han anförde också till stöd för sin uppfattning, att den proposition om vägväsendets förstatligande, som nu föreligger, framlagts av en samlingsregering, i vilken sitta tre representanter för högerpartiet. Samlingsregeringens högermän skulle således ha ansett sig kunna gå med på en socialisering av vägväsendet. Ja, men herr Pettersson i Dahl, det är väl icke alls fråga om en socialisering av vägväsendet från statens sida! Det gäller ju endast att på grund av vissa omständigheter överföra vägväsendet från kommunal till statlig regi, alltså från ett avsnitt av det allmänna till ett annat avsnitt av det allmänna. Frågan om vägväsendets förstatligande kan varken ur denna eller ur andra synpunkter kallas för ett socialiseringsproblem.

Man har även berört frågan om taxorna. Jag bestrider ingalunda, att här kan finnas fog för erinringar i fråga om de taxor som enskilda kraftproducenter eller enskilda energiföreningar tillämpa. Jag tror, att mycket av det klander, som framförts, har fog för sig, men däremot är jag icke alldeles övertygad om att motionärerna ha rätt, när de förutsätta, att ett förstatligande av denna verksamhet skulle betyda billigare taxor, billigare ström framförallt åt landsbygdens folk. Hur vet man detta? Jag tycker, herr talman, att all erfarenhet talar för att, när staten lägger sig ombord med en viss produktionsverksamhet, det brukar bli dyrare, om inte annat så på det sättet att staten använder sitt nyförvärv såsom beskattningsinstrument. Jag har icke sett, att man här i kammaren nämnvärt reagerat mot detta. Flera av våra allra största statliga affärsföretag utnyttjas i närvarande ögonblick i mycket hög grad av staten såsom beskattningsinstrument. Detta gäller järnvägarna, det gäller posten. Kammaren sade för någon tid sedan ja och amen till mycket betydande höjningar av posttaxorna. Dessa höjningar voro icke betingade av hänsyn till postverkets drift — postverket bär sig mycket bra — utan det var fråga om ren beskattning. Staten använder de möjligheter, staten har, genom att staten har monopol på posten, till att lägga på skatt. På liknande sätt har man gjort, när det gällt telegraf, telefon o. s. v. Nu få vi ju t. o. m. vara med om att bevilja en trafikskatt. Det är ett utslag av samma tendens från statens sida. Vem kan garantera, att icke staten kommer att gå till väga precis på liknande sätt, när det gäller krafttaxorna. Statens behov av pengar kommer ju att under en mycket lång tid framåt förbliva kolossalt stort. Då är det väl ganska naturligt, att staten också tager i anspråk alla de möjligheter, som kunna stå till förfogande, att skaffa pengar. Jag tror alltså icke, att det kommer att bli på det sätt, som herr Pettersson i Dahl förmenar nämligen att man genom att socialisera kraftförsörjningen skulle få billigare taxor. Taxesättningen kommer att i statens hand bliva mycket beroende på vad det statsfinansiella läget förestavar.

Man har här talat om de spekulationsköp av vattenfall, som ägt rum. Även jag har observerat denna företeelse, och jag delar nog de farhågor, som här ha kommit till uttryck. Jag blev litet överraskad, när jag hörde den förste talaren här i debatten, herr Danielsson, antyda, att även staten skulle vara ute och köpa vattenfall på spekulation. Det var en ganska egenartad situation. Å andra sidan: samtidigt som man bör med uppmärksamhet följa denna utveckling, bör man naturligtvis icke förbise den omständigheten, att kostnaden för själva naturkraften uppgår vid kraftverket icke till 10 % av hela produktionskostnaden. Även om ett vattenfall har betingat ett i och för sig högt pris, så blir denna utgiftsposts andel i totalkostnaderna efter överföring av kraften till abonnenterna procentuellt relativt låg. Vid stadsgränsen torde den hålla sig vid omkring 2 %, och ute på landsbygden utgör den endast, enligt

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
vad gjorda utredningar givit vid handen, 2 à 3 promille. Jag tror alltså, att man icke skall överdriva betydelsen av dessa eventuellt höga priser, som betalas vid förvärv av vattenfall, men därmed vill jag icke ha sagt, att man icke bör med uppmärksamhet följa denna angelägenhet.

Det skulle nog kunna vara åtskilligt att tillägga i detta ärende. Jag tänker särskilt på den egendomliga motsättning, som föreligger mellan de båda kammarledamöter, som hittills uppträtt såsom talesmän för utskottsmajoritetens ståndpunkt, nämligen herr Lindberg i Umeå och herr Pettersson i Dahl. De ha kommit fram till samma slutsats men utifrån helt olika utgångspunkter. Herr Pettersson i Dahl strävar ju efter att få en sänkning av taxorna över hela fältet, men herr Lindberg i Umeå, som tycks — såvitt jag förstod i varje fall — ha något slags autarkisk uppfattning på detta område, vill söka pressa ned de redan ganska billiga taxorna i Norrland ytterligare, för att därigenom draga industrien till Norrland. Jag kan icke finna, att dessa två ståndpunkter kunna förenas med varandra. I övrigt kan man ju icke heller underlåta konstatera detta ganska intressanta faktum, att den starkaste kritiken — jag tänker härvid inte bara på taxesättningen — kommit dels norrifrån, dels söderifrån. I norr domineras kraftförsörjningsverksamheten i betydande utsträckning av statliga intressen, i söder i stor utsträckning av kommunala och halvkommunala intressen. Under dessa omständigheter tycker jag logiken borde bjuda att i stället för ett ytterligare förstatligande rekommendera en fri privat verksamhet på detta område, men den slutsatsen har man icke velat draga av föreliggande fakta.

Herr talman! Jag har icke anledning att ytterligare syssla med detta ärende. Det enda, som jag än en gång skulle vilja understryka, det är mina, jag tror nog jag vågar säga ganska grundade, tvivel därpå att kraftförsörjningen här i landet skulle bli billigare därigenom, att den lades i statens hand. All erfarenhet tyder tyvärr på, att ett rakt motsatt förhållande komme att inträda.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande och som är undertecknad av herr Bernhard Nilsson med flera.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr Skoglund har redan erinrat om den utomordentliga omfattningen av den utredning, varom utskottet här hemställt. Till grund för utskottets utlåtande ligga de likalydande motionerna nr 5 i första kammaren och nr 13 i andra kammaren, och det måtte väl vara ganska märkliga motioner, eftersom de kunnat åstadkomma en sådan effekt i utskottet. Jag skall tillåta mig att litet närmare se på resonemanget i den motion, som föreligger i tryck. Det är motionen nr 5 i första kammaren. Den utdömer i allt väsentligt det sätt, varpå såväl statens kraftverk som enskilda företag planerat och ordnat vår kraftförsörjning här i landet. Enligt den sakkunskap, som talar i motionen, är det hela felkalkylerat och planlöst anordnat. Bland annat riktar denna sakkunskap en hård kritik mot att förhållandevis mycken elektrisk kraft produceras med kol, vilket under nuvarande förhållanden skulle vara mycket oklokt. Det är härvid särskilt staten, som åsyftas. Det verkar då onekligen som en kalldusch, när kommerskollegium konstaterar, vilket herr Hagberg också erinrade om, att motionärerna förväxlat maskineffekt och energimängd och att alltså motionen är alldeles missvisande på denna punkt. Vattenfallsstyrelsen har kunnat upplysa om, att huvuddelen av den år 1939 alstrade ångkraften utgjorts av s. k. mottryckskraft — framför allt inom cellulosaindustrien — vilken uttages ur den under alla omständigheter erforderliga värmeångan, och att denna kraft blir mycket billig och knappast kan konkurreras ut av vattenkraft. Det är uppenbart, att den med stora later upp-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
trädande sakkunskapen i motionen är alldeles otillräcklig för de problem, den har givit sig i kast med. Sakkunskapen i motionen har fullständigt varit vilse i dessa rent elementära ting. Kvar står dock det faktum, att statens kraftverk alstrar en del energi vid ångcentralen i Västerås, som har till uppgift att taga en viss toppbelastning och hjälpa till vid mycket utpräglade lågvattenstånd. Den s. k. sakkunskap, som talar i motionen, ogillar denna anordning. Enligt motionen bör erforderlig utjämning ske dels genom en effektivare reglering av avrinningen i vissa vattendrag och dels genom utbyggnad av vattenfall ända därhän, att vissa kraftanläggningars hela effekt icke skulle behöva tagas i bruk under högvattensperioderna. Enligt denna märkliga sakkunskap skulle staten — någon annan kan naturligtvis icke göra det — bygga en rad kraftverk med de väldiga kostnader, dessa betinga, och sedan skulle en del turbinaggregat i dessa kraftverk stå stilla under tider av god vattentillgång. Vattnet skulle få gå förbi till ingen nytta. Jag kan icke finna det nödvändigt att giva denna idé en så pompös och dyrbar begravning som den här föreslagna stora utredningen skulle utgöra. Vattenfallsstyrelsen har ju haft motionerna på remiss och har således haft anledning att begrunda också detta originella förslag. Den tekniska och ekonomiska expertis, som finns representerad inom vattenfallsstyrelsen, kan nog utan vare sig stora kostnader eller onödig tids-spillan säga det »sov i ro», som här är på sin plats.

Motionärerna komma så in på landsbygdens elektrifiering och klaga över, att den icke utförts efter en mera enhetlig plan och med beaktande av de rön, som den tekniska forskningen gjort. De vilja också ha större enhetlighet beträffande det tekniska utförandet och distributionsnätet. Ja, det där låter säga sig, men nu förhåller det sig så, att landsbygdens elektrifiering till största delen utförts under den förra kristiden eller strax efteråt. Utbyggnaden skedde efter varierande system. Sedan dess har naturligtvis tekniken gått framåt, och åtskilliga anläggningar från den tiden äro nog behäftade med vissa svagheter, men att slopa de gamla anläggningarna förbjuder sig ofta självt av ekonomiska skäl, och i varje fall är det icke möjligt att göra det nu. Bristen på materiel gör det för närvarande omöjligt att bygga ut en hel del planerade nyanläggningar, och då kan man naturligtvis icke slopa gamla anläggningar, som äro fullt brukbara, ehuru de icke äro fullt moderna. När ett eller annat distributionsföretag någon gång framdeles kan komma i den ställningen, att en ombyggnad och teknisk modernisering av anläggningen kan befinnas möjlig och lämplig att utföra, finns det utan varje tvivel också erforderlig teknisk sakkunskap. Att nu sätta i gång med en stor utredning är fullständigt onödigt och onyttigt.

Att jordbruket blivit i hög grad handikappat i fråga om elektrisk energi anse motionärerna framgå däraf, att endast cirka 4 % av landets hela energiförbrukning kommer på jordbruket trots, som de uttrycka sig, kända svårigheter att erhålla arbetskraft och därigenom större behov av arbetsbesparande maskinell utrustning. Man blir verkligen förvånad, när man läser ett sådant uttalande, och man är böjd att tro, att den som skrivit motionen icke har något begrepp om jordbrukets arbetsprocesser överhuvud taget. Med undantag av skördens inläggning i ladorna och delvis tröskning är jordbruksarbetet fältarbete och där kan icke den elektriska energien komma till användning, i varje fall icke på teknikens nuvarande ståndpunkt. Mjölkning sker visserligen med elektrisk energi men den drar utomordentligt litet ström. I övrigt kunna icke djuren skötas med hjälp av elektrisk kraft. Det ligger således i jordbruksarbetets art och natur att i dylik verksamhet endast förbrukas relativt obetydliga mängder elektrisk energi, under det att industriens kontinuerligt gående tunga arbetsmaskiner förbruka helt andra kraftbelopp. Uttalanden av detta slag visa hur dåligt genom-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
tänkt, hur slarvigt hopkommen denna motion är, som utskottet lägger till grund för ett förslag till igångsättande av det kanske största utredningsprojekt, som någonsin varit före i den svenska riksdagen.

Motionärerna önska en forcerad utbyggnad av befintliga vattenkrafttillgångar för att fylla de stora kraftbehov, som just nu och för den närmaste tiden äro för handen. Samtidigt vilja de att utbyggnaden av våra vattenkrafttillgångar skall ingå såsom ett led i en kommande arbetslöshetspolitik. Men när läget blir sådant, att arbetslöshet inträtt i någon större omfattning, då har också betydande mängder elektrisk kraft blivit arbetslös. Då finns det avsevärda mängder överskottskraft, med andra ord kraftverksutbyggnaden är då större än behovet och då lär det icke byggas flera kraftverk. Vilken uppslagsända man än tar upp i motionerna — det finnes rätt många sådana löst framkastade — äro de av samma slag. Det verkar, som om motionsskrivaren skulle haft sitt skrivbord på ett oändligt långt avstånd från de ting, varom han resonerar och föreslår, än det ena och än det andra.

Slutligen yrka motionärerna på en översyn över de elektriska taxorna, som de vilja ha mera enhetliga och likformiga. Att konstruera enhetspristaxor torde dock icke vara möjligt. Taxorna måste vara avpassade efter sättet för den elektriska energiens användning. I distributionsföretag på den rena landsbygden kan icke gärna användas en industritaxa, och en landsbygdstaxa kan inte användas av industrien. Men naturligtvis finns det flera krafttaxor än som äro nödvändiga, även om detta icke är en sådan olycka som motionärerna vilja tro. Men det finnes ett visst missnöje med krafttaxorna och vad därmed sammanhänger, och detta missnöje är lokaliserat till särskilt vissa delar av Sydsv sverige. Jag skall öppet och direkt säga, att det är Sydsvenska kraftaktiebolagets försäljningspolitik på landsbygden, som väckt olust och missnöje i ganska vida kretsar. Det finns kanske också några mindre företag söderöver, där något liknande förekommer. Men för att kunna komma tillrätta därmed är det icke alls nödvändigt att sätta i gång en sådan här mammututredning. Det finnes redan organ till korrektiv av felaktigheter. Det är bara att taga dem i bruk. Vid den år 1938 verkställda revisionen av gällande koncessionslagstiftning inrättades en särskild statlig nämnd, prisregleringsnämnden för elektrisk ström, som har att pröva taxorna ur skälighetssynpunkt. Kommerskollegium har dessutom nu tagit upp en undersökning av de elektriska taxorna, deras konstruktion och deras höjd, och den undersökningens resultat lär väl icke låta vänta på sig alltför länge. För taxornas skull behöves sålunda icke den här påyrkade utredningen.

I motionerna påyrkas vidare en central ledning, som på ett helt annat sätt än vad som nu kan bli fallet kunde överblicka och planlägga kraftförsörjningen inom landet. Den skulle, säges det, »förhindra den påtagliga eftersläpning i energiproduktionen i förhållande till den ökade förbrukningen som nu äger rum», etc. Ja, den ledningen skulle då vara en över all beskrivning framsynt och kringssynt ledning. Den skulle ha kunnat några år i förväg fastslå att kriget skulle utbryta vid den tidpunkt det gjorde och det hade kanske varit möjligt. Men den skulle också ha kunnat förutse tre exceptionella torkår i följd, och det hade nog varit litet svårare. Vi måste nog ha klart för oss, att vår förmåga att se in i framtiden är begränsad och att det med stora förskjutningar måste uppstå vissa svårigheter. I själva verket har vår kraftförsörjning stått sig ganska gott inför de svårigheter som krisläget medfört. Alla väsentliga legitima behov ha kunnat tillgodoses. Men skulle vår kraftförsörjning stå under ledning av någon sakkunnig med den sortens sakkunskap, som talar ur motionerna, tror jag att det i detta avseende skulle vara ganska illa ställt inom det svenska folkhushållet.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Herr Lindberg i Umeå hade en från motionärerna i väsentliga avseenden avvikande motivering. Det var ur speciella Norrlandssynpunkter som han bedömde frågan men det är rätt svårt att förstå hur herr Lindberg vill att kraftförsörjningen skall ordnas. Hans anförande förefaller mig oklart och delvis motsägande. Dels resonerar han utifrån synpunkten att vattenkrafttillgångarna i Norrland böra disponeras av Norrland för dess särskilda behov, och dels vill han frisäga sig från att vilja lägga hinder i vägen för Norrlandskraftens överförande till att mätta konsumtionsbehovet i mellersta och södra Sverige. Hans fruktan för att Norrland skulle få betala oskäliga priser för den elektriska energien i fortsättningen är, tror jag, ganska ogrundad. Han yttrade att om Norrland finge totalt disponera sina krafttillgångar skulle Norrland icke behöva betala ett så högt pris för elkraften, som han fruktade att det kommer att få betala för elkraften från de kraftverk som komma att sist byggas ut. Jag vet icke hur herr Lindberg tänker sig att Norrland skulle kunna få totalt disponera sina krafttillgångar. Det är ju så, att det är svenska staten, som disponerar de stora krafttillgångarna däruppe, och det kan väl icke vara så att Norrbotten och Västerbotten skola få disponera dessa för sina behov. Det måtte väl i alla fall alltjämt vara svenska staten, som får disponera dessa krafttillgångar. Jag är övertygad om att svenska staten icke kommer att disponera dem på ett sätt, som är oförmånligt för Norrland. Det har staten icke gjort hittilldags och kommer säkert icke att göra heller i fortsättningen.

Den spekulation i vattenkraft, som det har talats om, och som väl har skett i en viss utsträckning, är icke märkligare än den spekulation, som överhuvud taget sker just nu. Den här tiden är ju sådan, att det är lockande för människor att lägga ner pengar i sakvärden. Det är väl icke konstigare att det lägges ner pengar i vattenkraft än i andra sakvärden. Det är visserligen icke önskligt med sådana spekulationer, men att så sker är icke särskilt märkvärdigt. Sådana spekulationer kunna misslyckas, liksom fallet är med andra spekulationer. Det finns heller ingen anledning, varför den såvitt man vet mycket begränsade spekulation, som förekommit när det gäller vattenkraften, skall giva upphov till en utredning av detta slag.

Herr Lindberg yttrade, att det finns anledning att förekomma förstöring av kapital genom onödiga kraftledning, som olika företag skulle bygga. Jag tror inte att det finnes någon risk därför. De stora överföringsledningarna, som nu närmast komma under utförande, byggas i samverkan mellan staten och enskilda företag. Det förekommer ett mycket intimt samarbete dels mellan de stora enskilda företagen och dels mellan dem å ena sidan och staten å andra sidan, och vi kunna vara fullt övertygade om, att det bygges inga stora onödiga ledningar numera.

Såsom ett verkligt skäl har utskottet tagit fram ett gammalt argument från tiden 1917—1923. Jag syftar på den gamla elektrifieringskommittén, som tillsattes 1917 och som 1923 avlämnade sitt slutbetänkande, och den kommittén föreslog då tillsättandet av ett permanent råd, som närmast var avsett för landsbygdens elektrifiering. Det är detta förslag, som utskottet upptar såsom ett program för denna utredning. Det är rätt märkligt, att man nu tar upp ett 20 år gammalt förslag. Det är märkligt framför allt därför, att det programmet var föråldrat redan då det kom fram. Under åren 1917—1920 fanns det någon mening med detta program, ty då fortgick landsbygdens elektrifiering, och då trodde man, att det skulle vara fördelaktigt att ha ett sådant råd, som kunde planera för landsbygdens elektrifiering. År 1923, då betänkandet avgavs, var denna elektrifiering i huvudsak genomförd, och då var detta förslag och program redan föråldrat och kom då helt naturligt icke att genomföras. Nu, 20 år efteråt, tar utskottet upp detta gamla program och viftar med det, som om

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

det vore något för oss att tänka på. Men utskottet är icke mera säkert på det, än att det stoppar in programmet igen, genom att säga att »utan att taga ställning till frågan, huruvida tillsättningen av sådant av elektrifieringskommittén angivet råd kan vara motiverad», etc. Säkrare är alltså icke utskottet, än att det stoppar in programmet igen. Utskottet är i nödläge för motiveringen och därför tar utskottet upp detta program och viftar med det. Jag tycker att detta är mycket belysande för, hur det är ställt med själva grunden för utskottets förslaget. Man har verkligen en utomordentligt svag motivering för detta förslag och för dess långt gående yrkanden. Sällan eller aldrig har ett förslag stått på en så svag och bräcklig grund som detta.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen, som innebär avslag å utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Steneberg: Herr talman! Då jag till årets riksdag väckt en motion nr 155, som intimt sammanfaller med den fråga, som vi nu diskutera, vill jag något erinra om denna. Jag hemställer i motionen, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande *dels* insamlandet och sammanställandet av uppgifter rörande priserna å elektrisk kraft inom landets olika delar, *dels* en standardisering av taxornas form och andra vägar till en effektivisering av kontrollen över kraftpriserna och över distributionsföretagens sätt att fullgöra sina uppgifter, *dels* även frågan om en sammanslagning av smärre distributionsföretag på landsbygden till större mera rationella enheter». Jag förstår icke, herr talman, varför denna motion blivit hänvisad till jordbruksutskottet, medan dessa motioner, som vi nu behandla, hänvisats till statsutskottet. Emellertid förmenar jag, att vi icke böra taga upp någon lång diskussion en gång till om den saken. Jag begärde ordet endast för att säga några ord i detta ämne.

Att det icke är bra ställt på landsbygden i elektrifieringshänseende, därom vittna de många motionerna, som år efter år komma fram i frågan. Jag vill erinra om att i min hembygd, där jag litet känner till förhållandena, finns det allt för många små distributionsföretag som elektrifiera. Det kan icke bli någon enhetlighet på det sättet. Det blir slitningar mellan föreningarna och mellan dem, som vilja ha elektrifierat. Vi ha där bl. a. Sydsvenska kraftaktiebolaget, som har ett litet område att elektrifiera, men dess elektrifieringspolitik är sådan, att utkanterna av det givna området icke så lätt få någon kraft. De få ofta vara utan sådan. Om vederbörande begär att få komma över till en annan energiförening, då blir det blankt nej. Så ha vi också många små energiföreningar i socknarna. I en del fall ha två eller tre socknar slutit sig tillsammans och bildat sådana föreningar. Samma förhållande gäller där. Endast om det verkligen lönar sig sker en utbyggnad av nätet. Man hindrar även där dem, som bo i utkanterna, att gå över till annan energiförening. Därför bli många utan kraft, och de stå undrande över detta förhållande. Staten bidrager ju med hjälp i viss mån till elektrifiering, men trots detta kan det hända, att de inte ens genom sin egen förening kunna få elektrifiering till stånd.

Så ha vi de enskilda aktiebolagen, som mera, såvitt jag förstår, lägga an på högsta möjliga utdelning. Ett av dessa bolag har delat ut fem gratisaktier — ja, en del påstå, att det skulle röra sig om åtta för varje aktie — och ändå lämnas utdelning med 10 procent å aktiekapitalet, vilket gör 50 procents utdelning, om man räknar med en femdubbling av aktierna. Jag skulle ej heller brytt mig om detta, om de skött sin elektrifiering ordentligt, men även dessa neka att bygga ut nätet i utkanterna av områdena. Trots att vederbörande fått del av det anslag på 5 miljoner kronor, som riksdagen beviljade 1940, kommer

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
 många gånger icke någon elektrifiering till stånd. Ganska betecknande är, att det tidigare hände ibland, att detta bolag byggde ut näten nästan ända fram till husknutarna men icke längre, och detta motiverade de med att det var så dyrt, att de icke ville bygga längre, utan det fick abonnenten själv göra, om han ville. Under sådana förhållanden bör det finnas skäl för en utredning. så att man kan få fram en förnuftig lösning av spörsmålet.

Det är ganska egendomligt att höra den uppfattningen i kammaren, där man ju väl vet, att det är icke bra som det är, att man icke skall göra någon undersökning. Att man icke skall gå så långt, som motionärerna med herr Pettersson i Dahl i spetsen vilja gå, att man alltså redan nu skall tänka på att gå in för ett förstatligande av det hela, det kan jag förstå att man drar sig för. En sådan utredning tar för lång tid i anspråk. Jag tycker dock, att en utredning bör göras så snart som möjligt.

Ja, herr talman, med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till herrar Johan Bernhard Johanssons och Danielssons reservation. Av den tycker jag att man får ut det väsentligaste av vad jag tänkt mig.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Då jag varit med om det förberedande arbetet inom utskottsavdelningen skall jag be att få säga ett par ord nu, när frågan skall avgöras i riksdagen.

Det finns ingen, som kan rikta någon anmärkning mot vare sig staten eller de företag, som utfört kraftbyggen under de senare åren. Den takt i vilken så skett har varit av den arten att någon berättigad anmärkning däremot icke har kunnat göras. Jag tror ej heller man kan säga annat, än att samarbetet mellan de stora företagen på detta område i landet varit det bästa. Dessa stora företag ha varit samlade och äro det fortfarande i den s. k. vattenkraftsföreningen och detta samarbete har även bl. a. bestått i kraftöverföring till olika delar av landet; icke minst gäller detta den kraftöverföring, som kommer från Norrland till Skåne och södra Sverige. Som ett bevis för att detta samarbete medfört resultat vill jag endast peka på, att trots det att vi under dessa senaste tre år haft mycket ringa nederbörd, har dock kraftförsörjningen klarat sig tämligen bra, vilket icke skulle varit fallet, om samarbetet inte funnits.

Man kan då fråga sig: Varför vill man vara med om en utredning och vad skall för övrigt denna utredning syfta till? Det är här jag tycker att man från kritikernas sida skjutit något över målet. Det finns ett obestriddigt behov av en enhetlig ledning av kraftförsörjningen i landet beträffande planmässigheten vid utbyggnader och även i fråga om nya elektrifieringar. Detta är omvittnat av alla, och det har även vattenfallsstyrelsen och kommerskollegium medgivit. Ett 90-tal stora företag i landet äro samlade i Vattenkraftföreningen, men det finns åtskilliga tusental — jag tror närmare 4,000 — enskilda kraftföretag, som stå utanför detta samarbete. Det är klart att inte alla dessa nödvändigtvis behöfve vara med i en dylik samverkan, men å andra sidan kan det vara ett allmänt intresse att utöka den krets, som bedriver ifrågasvarande samarbete. Nu finns en central driftsledning tillsatt för dessa företag som samverka, men det är ett krisorgan. Det är endast under nuvarande tid som detta skall fungera, men det förefinnes alldeles säkert ett behov av ett ständigt organ för detta samarbete och även i fråga om spörsmål, som gälla enhetlighet i olika avseenden beträffande denna verksamhet.

För åstadkommande av denna enhetlighet kan det vara nödvändigt med ett sammanförande av företagen i större enheter, ty på många håll i landet utgöra kraftföretagen — det visar det stora antal det här gäller — alltför små enheter för att kunna rationellt utnyttjas. I fråga om åstadkommandet av denna enhetlighet förordar utskottet bl. a. »i den mån så visar sig nödvändigt ett

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
förstatligande av hithörande produktion och distribution». Det är denna passus i utskottets motivering, som närmast varit föremål för den skarpa kritiken. Men vad som här är sagt har man gjort till huvudsak. Jag tror inte att utskottet avsett detta med vad det här skrivit. Ett förstatligande är enligt min uppfattning sista utvägen för skapande av den enhetlighet, varom här är fråga. Det bör även skapas större klarhet om de riktlinjer, efter vilka landets framtida försörjning med elektrisk kraft skall ordnas — det kan vara uppgifter för ett samarbete och det kan också vara uppgifter för en utredning.

De berättigade anmärkningar, som man nu kan framföra på många håll mot det nuvarande systemet, gälla den pågående kedjehandeln, som fördyrar strömmen för konsumenterna. Det är ett intresse även för kraftföretagen, att denna kedjehandel upphör. Det är och bör likaså vara ett intresse för företagen på detta område att, som utskottet föreslår, förhindra den spekulation, som på vissa håll i landet pågått och pågår beträffande köp av vattenfall. Det är också obestridligt ett allas intresse att man får fram en bättre standardisering av anläggningar och materiel. Och varför inte också försöka få mer standardisering på spänningssystemen och få bort de olikheter i dessa system, som nu finnas inom de skilda kraftföretagen och vidare — vilket här mycket diskuterats — även standardisera taxorna?

Det finns en mängd olika taxsystem här i landet, och det är ju klart att vi inte kunna få taxor som äro så enkla, att de kunna gälla överallt utan några komplement. Det förefaller nog som om taxorna måste utformas med hänsyn till vad de skola tillämpas på, om det är jordbruk, yrke eller hushåll etc., som det gäller att tillgodose med elektrisk kraft. Men så mycket tror jag vi kunna säga vara klart, att det är ett önskemål från alla håll att få mer enhetliga system för dessa taxor än som för närvarande finnas. Kommerskollegium är inne på samma tankegång och skall nu samla uppgifter om de olika taxor, som tillämpas här i landet. Det är en tidsödande undersökning, men den kan ju för all del göras utan att någon egentlig utredning kommer till stånd. Det skulle också kunna hända att allt vad jag här talat om, önskemålen att få bort kedjehandeln, hindra spekulation, åstadkomma standardisering av anläggningar, materiel o. s. v. och för övrigt även enhetlighet i ledningen av landets kraftförsörjning, kan föras fram utan att riksdagen beslutar en utredning. Men nog kunna enligt min mening alla dessa frågor bättre befrämjas om det arbete, som på detta område redan pågår, kan få stöd av en riksdagens egen utredning, få stöd av ett beslut från riksdagens sida, som tar sikte på en utredning på ifrågavarande område. Det är av dessa skäl jag för min del varit med om det utlåtande från utskottets sida, som här föreligger.

Blott ett par ord ännu, herr talman, innan jag slutar, till den föregående talaren, som hade vissa anmärkningar att göra mot ett kraftföretag i Skåne och Sydsverige. Det förefaller mig tydligt och klart att vare sig det gäller statliga eller andra kraftföretag bör man i det stora hela lägga affärsmässiga synpunkter till grund för driften. Men det kan ju finnas skäl för avvikelser, nämligen då det gäller ödemarksbygder och områden där en elektrifiering skulle medföra mycket stora kostnader. Jag är övertygad om att i den mån det varit möjligt för vederbörande företag har det lämnat mycket stor hjälp till landsbygdens elektrifiering, inte minst i de s. k. utkanterna. Detta företag har även bildat en särskild fond för ändamålet, genom vilken man hjälpt en hel mängd orter både i Halland och Skåne, som annars kanske inte kunnat få elektrifiering.

Jag ville bara säga detta med anledning av de anmärkningar, som riksdagen mot företaget i fråga. I övrigt, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

Herr **Carlström**: Herr talman! Herr Persson i Falla var ju rätt elak, då han uttalade sig om utskottets motivering. Han menade nämligen att den var ganska svag, och det var därför med stort intresse jag lyssnade på den senaste ärade talarans anförande, då han gick in för att försvara utskottet.

Herr Andersson i Malmö började med att säga att någon berättigad anmärkning inte kan riktas mot vare sig statens eller de enskilda företagens sätt att ordna de här frågorna. Men han tillade genast att här ändå förefanns *ett absolut behov av enhetlig ledning*, och strax därpå kom han också till det resultatet. Att sista utvägen var ett *förstatligande*, ty det var nog det rejälaste. Av detta resonemang får man ju en stark känsla av att bakom detta utredningsförslag ligger just den tanken, att man åsyftar ett förstatligande så snart som möjligt.

Den som varit med någon längre tid här i riksdagen har fått vara med om åtskilligt. Jag erinrar mig att för tio, femton år sedan man här ideligen talade om hur illa vattenfallsstyrelsen behandlade det folk på landsbygden, som man hade byggt ut elektrifieringen åt. Och det var en viss riksdagsman, numera död, som jag tror levde ganska högt på den saken. Det fanns alltså ett mycket stort intresse på det hållet för att hålla efter vattenfallsstyrelsen och visa, att den inte behandlade sina kunder på långt när så hyggligt som enskilda företagare. Nu är det ju möjligt att vattenfallsstyrelsen har bättrat sig; och att det finns vissa enskilda företag, som inom sina områden tillämpa taxor, som kanske inte äro så särdeles lyckade och som kunna vara ganska ogina i vissa fall, vill jag inte förneka. Men att för den skull gå in för en utredning med det tydliga syftet att staten till slut skall ta hand om hela saken tycker jag ändå är att gå litet för långt. Herr Pettersson i Dahl påpekade, att skillnaden egentligen inte är så stor mellan utskottets hemställan och yrkandet i herrar Johanssons och Danielssons reservation. Men det är på det sättet, att klämmarna äro ganska lika utom att det i utskottets kläm heter, att kraftförsörjningen bör tryggas »genom statens medverkan».

Jag vill nu inte på något sätt tala om socialisering och skrämma, som herr Pettersson i Dahl sade, för den saken. Vi ha ju på skilda områden gått in för att staten måste vara med i större utsträckning än tidigare, men då herr Pettersson påpekade, att vi ha järnvägarna som förstatligas, vi ha telegraf och telefon o. s. v., kan man i varje fall inte på långa mil när jämföra de två sistnämnda slagen av verksamhet med elektrifieringen. Och jag vill betona, att om staten från början skulle haft ledningen av elektrifieringen om hand, då hade vi här i landet i närvarande stund varit i ett läge, där många, många saknat elektrisk energi. Det har varit det enskilda initiativet, som i mycket stor utsträckning medverkat till att även landsbygden blivit elektrifierad, och detta har ofta skett under mycket starkt motstånd från vissa håll. Det finns nog ännu en del människor som sitter i mörker och klagar över detta men som ofta visat sig ogina, när det gäller att försöka bidra till att elektrifieringen skulle vinna utbredning på orten. Jag tror därför att man får ge det vitsordet, att det enskilda initiativet verkligen har sökt driva fram saken på ett sätt, som inte staten ensam skulle ha kunnat göra.

Nu kan man ju medge att vi kommit så långt, att det uppstått en smula oreda och ojämnhet i de enskilda företagens taxor, och då bör staten rätta till detta, menar man. Jag har ingenting emot att här göres en utredning i stil med den som herrar Johan Bernhard Johansson och Danielsson föreslagit, ty det är uppenbart att här kan finnas vissa problem, som kunna vara i behov av att undersökas och läggas till rätta, men jag tror inte att man för den skull behöver ta till den där åtgärden att staten i sista hand skall ta hand om elektrifieringen.

När man talar om standardisering av taxor, materiel o. s. v., kan man ju

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
inte gärna begära, att samma taxor skola tillämpas inom alla områden här i landet, oavsett var de ligga. Det måste naturligtvis vara de lokala förhållandena, hur långt man bor från den trakt, där stora ledningsnätet går fram etc., som här spela in. Och i fråga om materielen så blir väl i dessa tider ingenting utbyggt ens om staten skall gripa in, ty det finns ju inte koppar att bygga ut näten med. Nu får man alltså använda andra ledningar, även om de äro mycket dåliga; det gjorde man under förra kriget i ganska stor utsträckning, och sedan har man fått byta ut dem. I nödens tid får man nöja sig med ett sämre material, d. v. s. för detta ändamål använda järntråd, och därvidlag kan staten tydligen inte på nuvarande stadium åstadkomma någon förändring. När vi en gång komma tillbaka till normala förhållanden och det åter finns koppartråd i marknaden, är det uppenbart att ingen gärna använder undermåligt material.

Jag vill som sagt, herr talman, inte motsätta mig att en utredning kommer till stånd, men jag vill inte vara med om att nu yrka på att staten i sista hand skall bringa ordning på detta område genom övertagande av det hela. Frånsett att det kommer att bli en mycket dyrbar historia är det väl tämligen uppenbart, att den är synnerligen svår att genomföra. Hemma i vår by ha vi uppgjort med Sävsjö samhälle om taxorna för vår elektrifiering, och Sävsjö köper energien av Smålands kraftaktiebolag. Om man kallar det för kedjehandel eller inte spelar ingen roll. Det kan ju vara möjligt att samhället söker förtjäna en liten smula på oss, som bo runt om i bygden, men om nu staten skulle rätta till detta måste staten väl också hjälpa samhället med ekonomien på något sätt, då det eljest skulle förlora den inkomst det nu har beträffande kraftdistributionen till bygden omkring.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat ansluta mig till den reservation, som här framförts av herrar Johan Bernhard Johansson och Danielsson, till vilken jag således ber att få yrka bifall.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Endast ett par korta kommentarer med anledning av herr Hagbergs i Malmö och herr Perssons i Falla anföranden.

Vad först herr Hagberg beträffar påvisade han, att utbyggnaden av de elektriska näten gått ganska fort och att vi för närvarande ha utbyggt 40 procent av vattenkraften och att 1980 eller 1985 hela vattenkraften skulle vara utnyttjad. Just därför är det ju ändå större skäl, enligt min uppfattning, att en utredning så fort som möjligt kommer i gång.

Herr Hagberg yttrade vidare att staten skulle ha en möjlighet att taga in inkomster, om staten ägde vattenfallen, och han hänvisade till att det har staten gjort i andra fall, t. ex. i fråga om lokalporton m. m. Ja, men man kan då exempelvis erinra om att riksdagen, för att skaffa staten inkomster, beslutat pålägga en s. k. omsättningsskatt på praktiskt taget vilka varor som helst, så det skälet är inte något skäl. Är det så att staten vill pålägga distributionen av elektrisk kraft någon extra taxa för att få inkomster, kan staten göra detta oberoende av huruvida staten äger företagen eller ej.

Vad sedan gäller herr Persson i Falla var det ju en mycket kraftig salva han avlossade, och som motionär skulle man kanske tycka att man blivit fullständigt avlivad. Herr Persson säger att denna motion är framförd med stora later och bygger på egendomlig sakkunskap, att den är dåligt genomtänkt, slarvigt hopkommen o. s. v. Man kan inte annat än göra den reflexionen, att den som gör dylika påståenden måste själv stå på ett alldeles utomordentligt högt plan och vara alldeles särskilt sakkunnig.

Jag kan icke tänka mig, att många av dem som hörde herr Perssons i Falla anförande fingo det intrycket, att det var så utomordentligt väl genomtänkt och

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
präglad av stor sakkunskap. Tvärtom var det förenat med stora later och präglad av egenkärlek, och det fattades mycket i att det var ordentligt genomtänkt. Jag tror icke, att man kan säga, att herr Perssons stora anförande låg på ett högt plan.

Vad sedan beträffar påståendet, att motionen skulle ha byggt på felaktiga uppgifter angående den energimängd, som alstras av ångkraften, så äro siffrorna tagna direkt från statistisk årsbok. Jag förutsätter därför, att de äro riktiga. Jag skall be att i det sammanhanget få citera ett uttalande av Svenska vattenkraftföreningen, åberopat i statsutskottets utlåtande nr 106 vid 1941 års riksdag: »De svenska vattenkraftverken producera för närvarande cirka 8.5 miljarder kilowattimmar per år. Energin användes i form av kraft, ljus och värme. För att i moderna ångkraftverk respektive värmeanläggningar alstra samma energimängd skulle erfordras minst 4.5 miljoner ton kol.» Jag föreställer mig, som sagt, att siffrorna äro riktiga.

Sedan säger herr Persson i Falla, att vad vi anført om svårigheterna för jordbrukarna att erhålla arbetskraft och deras därigenom stora behov av arbetsbesparande maskinell utrustning kan ingen jordbrukare skriva under på, som har kännedom om jordbrukets behov av arbetskraft. Han menar, att den maskinella elektriska drivkraften för jordbrukets del spelar en förhållandevis liten roll, då man ute på fälten icke kan använda elektrisk kraft etc. Jag försökte i mitt förra anförande som hastigast påvisa, att ingenting underlättar jordbruksarbetet så som den elektriska maskinkraften. Jag vet icke i vad mån herr Persson i Falla deltagit i praktiskt jordbruk, men jag föreställer mig, att han icke är helt främmande därför. Kanske jordbruken i Närke icke ha samma behov av maskinell utrustning som jordbruken i andra delar av landet, t. ex. i Halland. Men vad jordbruken beträffar, är det tydligt och klart påvisat, att de framför allt behöva tillgång till elektricitet till motorer för att underlätta arbetet. Vid maskinmjölkning anser herr Persson i Falla, att det går åt mycket litet elektrisk maskinkraft — må så vara men det behövs elektrisk kraft för våra hydroforer, våra hissar, tröskning, malning och till arbeten av alla möjliga slag. Detta underlättar lantbruket så mycket, att jag anser, att det icke behöver spillas många ord på den saken. Som jordbrukare kan jag, herr Persson i Falla, mycket väl stå för vad vi uttalat i det hänseendet. Däremot tror jag, att det blir litet besvärligt för herr Persson i Falla att få jordbrukarna att tro, att de icke ha så stort behov av maskinell kraft, som åstadkommes genom elektriska motorer.

Vidare förklarar herr Persson i Falla, att vi komma med ett 20 år gammalt yrkande, och att den kommitté, som sysslade med saken år 1917, på grund av vissa omständigheter blev förbjuden att fortsätta sitt arbete. Ja, vi ha just framhållit i vår motion, att det var skada, att kommittén icke fick fullfölja arbetet. Men är det så, att utredningen började för 20 år sedan, är det icke så oberättigat, att den nu blir fortsatt.

Jag vill slutligen säga till herr Persson i Falla, att jag hoppas, att om han kommer upp mer i debatten, han presterar mera vederhäftiga påståenden och vinnlägger sig om högre sakkunskap än han gjorde förra gången han var uppe i debatten.

Vad sedan beträffar herr Anderssons i Malmö anförande — herr Andersson delar ju utskottets ståndpunkt, och oss emellan är väl därför icke så mycket att säga — så är det alldeles klart, att för städer sådana som Malmö, som herr Andersson representerar, föreligger icke samma behov av en utredning som för landsbygden. Men om jag icke är fel underrättad, är Malmö stad också stor intressent i sydsvenska kraftaktiebolaget.

När det gäller skillnaden mellan utskottet och den första reservationen vill jag påpeka, att jag i mitt förra anförande framhöll, att det icke skiljer så

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
mycket. Det är bara den skillnaden, att utskottet icke absolut avvisar möjligheten att staten kan få träda in som intressent, ifall en utredning skulle visa, att det blir nödvändigt, medan reservationen hävdar, att det hela skall utredas men att man icke får inrikta sig just på ett eventuellt förstatligande på ett eller annat sätt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Herr Lindberg i Umeå ställde till mig den frågan, vilka praktiska olägenheter som skulle förorsakas genom ett förstatligande av industriernas kraftverk.

Jag vill på det svara, att herr Lindberg vet lika väl som jag, att det finns stora företag här i landet, som sysselsätta tusentals arbetare och som under långa tider och med stora uppoffringar byggt upp egna kraftverk, att deras industrier härigenom förses med elektrisk energi på ett för dem ändamålsenligt sätt, och att dessa företag säkerligen skulle räkna det som en olägenhet, om de måste gå till staten och köpa kraft. Det tror jag säkerligen att herr Lindberg och jag kunna vara överens om. Det finns också andra samman slutningar än enskilda industriföretag, som äga kraftverk, och för dem torde förhållandet vara likartat. Dessutom bör man komma ihåg att som det nu är, måste dock staten tävla med enskilda företag och tillämpa affärsmässiga metoder, vilket man emellertid kan befara kommer att upphöra, när denna möjlighet ifrån enskilda att deltaga i konkurrensen om utbyggnaden av vattenkraften inte längre föreligger.

I övrigt vill jag bara konstatera, att det svar, som jag fick av herr Pettersson i Dahl, inte var så särskilt upplysande. Han säger, att han kan inte ge något närmare besked, men han är tydligen inställd på att »i statens ägo överföra så mycket som möjligt av naturrikedomarna». Däremot framgick det av både herr Lindbergs i Umeå och herr Anderssons i Malmö anföranden, att de, som i detta fall borde vara de mest övertygade, nog ha betydligt större betänkligheter än herr Pettersson och, om jag fattade rätt, gjorde reservationer och förklaringar, varför de i dag vidhöllo ett sådant här yrkande.

Jag vet, herr talman, att det inte tjänar något till att förlänga denna debatt. Jag skall inte heller göra det utan jag instämmer i det av herr Persson i Falla gjorda yrkandet om bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Med anledning av herr Petterssons i Dahl sista anförande skall jag be att få yttra några ord. Jag skall försöka lägga mitt anförande på ett så högt plan som möjligt, så att herr Pettersson i Dahl ur den synpunkten icke skall få anledning till några erinringar.

Herr Pettersson i Dahl verifierade riktigheten av de siffror jag nämnde i fråga om takten för elektrifieringsarbetet i landet. Jag påpekade, att vi redan nu till 40 % utnyttjade den högvärdiga kraften. Jag erinrade om att år 1960 komma vi att ha helt utnyttjat den högvärdiga kraften och att 1980—1985 komma vi att ha tagit i anspråk all den vattenkraft, som kommer att stå till förfogande i vårt land. Dessa av mig lämnade sifferuppgifter voro alltså riktiga. Men herr Pettersson i Dahl ansåg, att de talade till förmån för motionärernas ståndpunkt och för deras utredningsyrkande. Det har jag mycket svårt att fatta. Ty vad är det motionärerna syfta till bl. a. vid sidan av det stora socialiseringskravet? Jo, motionärerna syfta till — och det ha de mycket starkt understrukit — en så snabb elektrifiering av hela landet som möjligt. Denna synpunkt framkommer i punkt 3) av deras yrkanden i motionen, där de hemställa om utredning och förslag rörande åtgärder för

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

ett effektivare tillgodoseende av landsbygdens behov av elektrisk energi. Detta tillgodoseende har skett i den utomordentligt snabba takt, som jag meddelat. Det har skett så snabbt, att numera landsbygdens behov till 85 % är tillgodoseett — den siffran har också verifierats av herr Pettersson i Dahl. Det återstår emellertid 15 %, det medger jag gärna. Denna återstod av 15 % är emellertid ett ganska besvärligt kapitel, ty därvidlag är det fråga om en mycket spridd bebyggelse, och herr Pettersson i Dahl och jag äro säkert ense om att det måste bli en ganska kostbar historia att komma till rätta med just de återstående 15 procenten. Jag har emellertid den uppfattningen, att man kanske icke helt får anlägga affärsmässiga synpunkter på saken. Man får nog därvidlag tillämpa samma synpunkter som när det gäller vissa järnvägar. Man bygger kulturbanor, och jag tänker mig, att man i viss utsträckning måste, så långt resurserna medgiva, gå in för kulturelektrifiering. Men för att klara detta behöver man icke taga till storsläggan, som man här gjort, och kräva en stor socialiseringsutredning. Vi hade ju för länge sedan en sådan — det har redan erinrats om den — men den avlivades, om jag icke missminner mig, vid den thorsonska kommittéslakten. Det är icke omöjligt, att samma öde en gång kan komma att vederfaras den socialiseringsutredning, som man nu är i färd med att sätta i gång.

Med stort intresse lyssnade jag till herr Nilssons i Steneberg anförande. Han var inne på en detalj i detta problem, som jag tycker är mycket intressant, en detalj som kanske icke blivit föremål för den allsidiga belysning, som den kunde ha krävt. Herr Nilsson talade om den verksamhet, som många små energiföreningar utöva i landet, och framhöll, hur de både driva upp priserna och förhindra elektrifieringen. Jag gjorde en liten antydning redan i mitt anförande för en stund sedan i den riktningen, och jag är glad, att jag fått riktigheten av min uppfattning bestyrkt genom herr Nilssons anförande. Men dessa faktorer — uppdrivandet av priserna och förhindrandet av elektrifieringen — vill man på vissa håll — bl. a. den riktning herr Pettersson i Dahl företräder — icke tillmäta någon betydelse. Han ville icke gå in på den saken utan menade, att den väsentliga skulden, därest nu någon sådan är för handen, borde läggas hos de stora kraftproducenterna. Jag tror icke, att det är riktigt att se saken på det sättet. Fastmera är det nog så — herr Carlström berörde det just — att man inom dessa många tusentals små energiföreningar icke visat det intresse för elektrifieringen, som man kunde ha räknat med. Man har skaffat sig sitt lilla nät, det hela går ganska bra, och man vill icke utvidga nätet. Jag tycker, att det är tråkigt, att sådana förhållanden skola vara för handen, men det är ju i stor utsträckning folk, som står herr Pettersson i Dahl nära, som bestämmer i alla dessa små föreningar, och jag tänker mig, att han icke skulle sakna möjligheter att komma till rätta med denna mentalitet, så att en något rimligare ordning kunde komma till stånd.

Till slut skulle jag vilja göra endast ännu en liten erinran. Alla här äro vi väl tämligen överens om att elektrifieringen bör fortgå — och fortgå i den takt, som är möjlig under nuvarande förhållanden — även om vi litet till mans kunna göra vissa ekonomiska erinringar. Man använder nu i stor utsträckning exempelvis ersättningsmaterial, man kan icke disponera koppar i den omfattning, som man skulle önska o. s. v. Detta betyder ju, att nät, som utbyggas under sådana förhållanden och med ianspråktagande av dylikt material, icke kunna stå någon längre tid utan måste ganska snart förnyas och utrustas med mera högvärdigt material. Det blir ju en betydande kostnad, som man dock kanske får taga med hänsyn till nu rådande förhållanden. Men, som sagt, alla äro vi tämligen överens om att elektrifieringen bör fortskrida ungefär i den takt den nu har. Men då frågar jag mig: kan det tän-

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)

kas, att det utredningsbeslut, som andra kammaren nu kommer att fatta — därom råder ju ingen tvekan — ytterligare befrämjar denna snabba elektrifiering av landet. Jag har nog det intrycket, att effekten av beslutet kanske kommer att bli den rakt motsatta. Ty hur kommer man att resonera nu ute bland kraftalstrings- och energiföreningarna, när man ser, att riksdagen beslutar en stor utredning om socialisering över hela fältet — ty det är ju detta riksdagen kommer att besluta? Jo, man kommer bl. a. givetvis att säga sig, att det icke tjänar något till att fortsätta det omfattande arbete, som man börjat med, när man i alla fall icke vet, hur det kan komma att ställa sig i framtiden med äganderätten till anläggningarna. En vacker dag kanske staten lägger beslag på frukterna av arbetet. Jag är icke säker på att sådana tankar icke snabbt kunna komma att uppstå bland dem ute i landet, som hittills med mycken framgång intresserat sig för elektrifieringen. Jag tror, att dessa människor kunna komma att gripas av missmod — sannolikheten härför är icke ringa — och då har riksdagen med sitt utredningsbeslut kommit att orsaka någonting, som är raka motsatsen till vad riksdagen tänkt sig.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag vill rätta ett missförstånd från herr Petterssons i Dahl sida.

Han polemiserade mot mig på det sättet, som om jag sagt att jordbruket inte skulle behöva elektrisk kraft och elektriska maskiner. Jag har aldrig haft någon sådan mening, ty naturligtvis kan jordbruket behöva detta i mycket stor utsträckning, men även med den mest fullständiga elektrifiering av jordbruket är själva arten av jordbrukets arbetsprocesser dock sådan, att den använda energimängden blir relativt liten, i varje fall i jämförelse med industrien, och det var det som jag uttryckte, när jag pekade på uttalandet i motionen, där det heter följande: »Att jordbruket av olika omständigheter i hög grad blivit handikappat i fråga om utnyttjandet av elektrifieringens möjligheter framgår även där av att endast cirka 4 % av landets hela energiförbrukning kommer på jordbruket.»

Dessa 4 % anse motionärerna vara något onormalt litet. Det är inte onormalt, det är ganska normalt på grund av jordbrukets naturliga arbetsläge och förhållanden. Det var det som jag ville framhålla men som herr Pettersson i Dahl inte kunde uppfatta ordentligt.

Sedan vill jag framhålla, att det är rätt egendomligt att detta krav på utredning om socialisering av vattenkrafttillgångar och elektrifieringsföretag framkommit nu. Jag kommer mycket väl ihåg, och det kanske är åtskilliga andra som komma ihåg, vad som försiggick under 1920-talet. Vi hade då mycket besvärliga förhållanden beträffande en jordbrukselektrifiering, som började i stort sett under förra kriget och åren närmast därefter, och som utbyggts till oerhört uppdrivna kostnader. Dessa elektrifieringsföretag voro i allmänhet skuldsatta långt över de verkliga värdena. Så kom depressionen i början på 1920-talet, och dessa företag hade en oerhört tung börda att bära. Men inte bara det. De hade också oerhört höga taxor att betala. När jag 1922 kom till ett sådant företag, hade vi att betala till staten en tre gånger så hög energitaxa som vi ha att betala i dag och dessutom oerhörda skulder att amortera.

Det var då som jag här i riksdagen och åtskilliga med mig försökte att få litet rimligare landsbygdstaxor ifrån statens kraftverks sida. Vi lyckades aldrig vinna gehör från majoriteten i denna kammare eller över huvud taget i riksdagen, men jag tror att aktionerna, som fördes ett antal år, dock hade

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
en viss nytta med sig. Krafttaxorna sänktes nämligen så småningom, och numera ha vi kommit ned till taxor från statens vattenkraftverk, som jag tycker äro ganska rimliga. Naturligtvis vore det bra, om de vore ännu lägre, men vi kunna inte begära att just i detta tidsläge få lägre taxor, då vi ju ha höga kolkostnader, stigande index och sådant, som fördyrar kraftproduktionen. Kanske vi kunna hoppas att en gång i framtiden möjligen få ett lägre energipris, men för närvarande kunna vi inte begära att få det. Men just nu, då ju dock förhållandena för landsbygden ha blivit väsentligt bättre beträffande den elektriska strömmens användning över huvud taget, då komma dessa våldsamma klagomål med krav på socialisering av vattenkraften för att göra den billigare. Jag har svårt att förstå gången av det hela, varför man var så motvillig att göra något till landsbygdselektrifieringens hjälp under 1920-talet och varför man är så intensivt intresserad av att vidtaga åtgärder nu, åtgärder, som förefalla ganska dimmiga men som uppenbarligen syfta mycket långt. Jag erinrar mig då vad som försiggick under det förra kriget, och jag tror detta är en parallell till det kraftspel som nu är i gång. Under det förra kriget var det som vi veta brist på lysoljor på drivmedel till brännoljemotorer och åtskilligt annat. Då var inte heller jordbrukets elektrifiering genomförd i någon större utsträckning. Det var då åtskilliga här i riksdagen som fingo för sig, att de skulle göra något storverk. De skulle göra något nytt och stort, och de motionerade om att staten skulle vidtaga mycket kraftiga och omedelbart verkande åtgärder för jordbrukets elektrifiering. Dessa initiativ ledde till det resultatet, att jordbrukselektrifieringen sattes i gång mitt under brinnande krig, då det inte fanns ordentlig materiel, då kostnaderna voro fullkomligt fantastiska, då det inte fanns kunniga arbetare i tillräcklig utsträckning och då man inte kunde i lugn och ro utarbeta tekniska planer. Det hela kom att gå ganska mycket på hafs, men på det sättet sattes landsbygdens elektrifiering i gång under förra kriget. Man tappade huvudet. Det var en kristidsföreteelse, att det sattes i gång på det sättet. Men det blev i stort sett inte färdigt förrän kriget var slut och man hade tillgång till lysolja och allt annat, så att behovet var då inte så trängande. Då först började företagen bli färdigbyggda, när det inte var så bråttom längre. Då stod man där med sina nybyggda företag i större eller mindre utsträckning utförda med lågvärdig ersättningsmateriel, och man stod med en oerhörd skuldbörda att förränta och amortera. Sedan hade man att under många år betala kostnader, som voro alldeles orimliga under den jordbrukets depressionstid, som kom efter kriget. Vad det ovisat, som då svämmade över i riksdagen, kostade jordbruket kan inte tillnärmelsevis beräknas, men det var oerhörda summor.

Nu är man åter igen i kriget och krisen. Nu tappar folk också huvudet. Nu måste det också göras någonting, nu måste man visa, att man har initiativ och verkligen kan företaga radikala åtgärder. Så motioneras det, och så kommer man med förslag om utredningar, och så tror man sig ha gjort något väldigt duktigt. Ja, det kan hända, att det också leder till något, men sannerligen det leder till något som är klokt och förståndigt. Det tror jag inte att det gör. Få vi verkligen ut något av detta på det sätt som motionerna i frågan anvisa så kunna herrarna vara ganska övertygade om att det kommer surt efter liksom det gjorde förra gången.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Endast några korta ord. Vad beträffar det herr Hagberg i Malmö nämnde om den återstående delen av landsbygden, som icke var elektrifierad, vill jag framhålla, att jag påvisade i mitt första anförande, att man icke bara får se saken rent procentuellt utan också

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
måste taga hänsyn till på vilka villkor vederbörande få köpa sin elektriska energi. Jag erinrade om en lantbrukare i en ort utanför Göteborg, som hade varit i tillfälle att under flera år köpa elektrisk energi för 4 öre per kilowattimme under sommarmånaderna och 8 öre under vintermånaderna, men som sedan lämnade sitt jordbruk och flyttade till en skogsbygd i mellersta Halland och där fick köpa den elektriska kraften för 35 öre per kilowattimme för ljuset och 18 öre per kilowattimme för elektrisk kraft i övrigt. Jag ville med detta visa — jag upprepar det, herr talman — att man icke bara får läsa statistiken utan också måste se efter, hur behovet är tillgodosett på vissa ställen i jämförelse med andra.

Herr Hagberg säger, att vi ville lägga skulden på de stora kraftbolagen. Det ha vi icke gjort. Vi vilja icke lägga skulden någonstans, utan vi anse, att det föreligger bristande planmässighet på detta område. Det är detta, som är orsaken till att förhållandena äro så ojämma som de äro. Jag sade redan i mitt första anförande, att man icke kan lägga kraftbolagen till last, att de försöka sköta sin distribution så ekonomiskt riktigt som möjligt.

Vidare menar herr Hagberg, att det i de små distributionsföreningarna skulle finnas folk, som står mig nära och att jag skulle ha viss möjlighet att utöva inflytande därvidlag. Men hur skall det vara möjligt för en liten distributionsförening att sälja billig kraft, när den i sin tur får köpa kraften från en större distributionsförening eller har byggt ett eget kraftverk, som ställt sig förhållandevis dyrt? Det är otänkbart, att denna lilla distributionsförening då skall kunna distribuera kraften billigt.

Vidare heter det, att utredningen — om nu den kommer till stånd — skulle på något sätt komma att väcka missmod hos kraftbolagen, så att de hädanefter skulle bli återhållsamma. Jag får säga, att jag icke tror så mycket på den saken. Spöken av sådant slag har man hotat med här i riksdagen vid otaliga tillfällen, när det gällt frågan om statens ingripande på det ena eller det andra området. Vi kunna väl vara överens om att trots alla varningar och trots alla olycksprofetior drives det svenska näringslivet för fullt. Ingen har nog anledning att klaga. Såväl de enskilda företagen som de allmänna inrättningarna fullgöra säkerligen sina uppgifter.

Herr Persson i Falla säger, att man icke har anledning att beklaga sig över de taxor, som statens vattenfallsverk har. Det har jag heller icke gjort. Jag har tvärtom påvisat, att om man bor på ett sådant ställe, att man kan få taga sin kraft från statens vattenfallsverk, har man en gynnad ställning. Nu har ju herr Persson i Falla tydligen kraft från ett socialiserat vattenfall. Han är alltså särskilt gynnad, och då förstår jag mycket väl, att han icke har anledning att klaga.

Så talar herr Persson i Falla om att människorna under förra kriget tappade huvudet och satte igång olika företag mitt under brinnande krig. Ja, det gjorde de, det är visst och sant, och många blevo ruinerade på kuppen. De som kommo in i styrelserna för kraftbolagen fingo stå för hela förlusten, och många gjorde konkurs. Men just detta bevisar det planlösa i det hela och behovet av planmässighet. Det är givetvis nödvändigt, att en plan i god tid utarbetas. Det är ingen som tror här, att i och med att en utredning blir igångsatt elektrifieringen omedelbart kan ske. Jag tror tvärtom, att det tager ganska lång tid, innan man kommer till slutresultat. Men vad som framför allt behövs är — och det har herr Perssons i Falla yttrande gett belägg för — en väl utarbetad plan, och vi ha i motionen framhållit, att mera enhetlighet är av nöden när det gäller frågan om den elektriska distributionen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar

Motioner om landets tillgodoseende med elektrisk energi m. m. (Forts.)
 Johan Bernhard Johansson och Danielsson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Danielsson begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr Danielsson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 86 antager bifall till den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herrarna Johan Bernhard Johansson och Danielsson avgivna, likaledes vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 86, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Bernhard Nilsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Avlämnades följande propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Bagge* propositionerna:

nr 255, angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m.; och

nr 256, angående vissa frågor rörande undervisningen vid de tekniska högskolorna m. m.; samt

av herr statsrådet *Bergquist* propositionen, nr 249, angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för anskaffning av vissa uppvärmningsapparater m. m.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för vissa fortifikatoriska anordningar m. m.;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till stiftelsen Kronobergs regementes soldathem av visst kronan tillhörigt område; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till djupborrning efter salt och olja m. m. vid Höllviken i Skåne.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folktandvården jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
folktand-
vården.*

I propositionen nr 116 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för anordnande av folktandvård;

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

1) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 100,000 kronor,

2) till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. ett förslagsanslag av 750,000 kronor, samt

3) till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I:34) av herr *E. Näsström m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II:50) av herr *Andersson i Alfredshem m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts kungörelse nr 358 av den 3 juni 1938, angående statsbidrag till folktandvården, att kommun, som ordnat skol- eller folktandvården, måtte i likhet med stad som ej deltagar i landsting erhålla statsbidrag med 4 kronor per behandlat barn i den ålder som avsåges i kungörelsen, till dess vederbörande landsting hade ordnat folktandvården.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) godkänna de ändrade grunder för anordnande av folktandvård, vilka förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 februari 1942;

b) för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till utrustning av polikliniker för folktandvård ett reservationsanslag av 100,000 kronor;

2) till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. ett förslagsanslag av 750,000 kronor;

3) till Lindring i obemedlades och mindre bemedlades tandvårdskostnader ett förslagsanslag av 10,000 kronor;

II. att motionerna I: 34 och II: 50 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Anslag till folktandvården. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Andersson** i Alfredshem: Herr talman! När 1938 års riksdag behandlade frågan om folktandvården och beslöt statsbidrag till samma vård, väntade man sig att utvecklingen skulle gå snabbt och att vården i fråga den dag som i dag är skulle ha varit organiserad inom ganska stora delar av vårt land. Så har emellertid icke blivit fallet. Takten i själva organisationsarbetet är långsam och orsakerna härtill många. En orsak är givetvis bristen på tandläkare, en annan landstingens dåliga ekonomi. Härtill kommer måhända den omständigheten att man inom vissa landsting icke är så intresserad för saken, som man borde vara.

Under de år som gått har man emellertid kunnat konstatera, att en hel del intresse visats från kommunernas sida för i första hand en ordnad skoltandvård och i andra hand en förbättrad folktandvård. Detta initiativ från kommunernas sida har tagit sig olika uttryck. För att ge riksdagens andra kammar ett exempel på hur en kommun i mitt hemlän eller närmare angivet hur den kommun, där jag bor, har ordnat det hela, skall jag be att få anföra följande.

Redan 1936 beslutade Själevads kommun i Västernorrlands län att starta folktandvård med egen klinik och två tandläkare. Kliniken i fråga var sålunda i verksamhet två år förr än riksdagen beslutade statsbidrag till folktandvården. Det hela har åsamkat kommunen i fråga dryga kostnader. De kommunala myndigheterna i min hemtrakt äro därför nu givetvis mycket bekymrade. Såsom läget för närvarande ter sig, då krisapparaten tar en allt större del av kommunens inkomster, måste de kommunala myndigheterna överväga varje möjlighet att dra in på sådant, som rimligen kan sparas. De sammanlagda utgifter, som Själevads kommuns tandklinik dragit under tiden den 27 juli 1936—den 30 september 1941, uppgå till 160,218 kronor 40 öre. Denna summa är ju stor, och vi ha heller icke kunnat lita till att vården skulle kunna bekostas med enbart kommunala bidrag. Därför ha vi måst ordna vår folktandvård på det sättet, att skolbarnens tandvård fått tagas så att säga i etapper och barnen fått vänta på sin tandvård mer än önskligt varit. Vi ha med andra ord måst utvidga skoltandvården till en folktandvård för att på det sättet kunna ekonomisera hela verksamheten, och vi ha på det sättet under nyssnämnda tid fått in 112,981 kronor 25 öre. Bristen, 47,237 kronor 15 öre, har kommunen fått täcka. I och för sig är summan med tanke på att kommunen har 11,500 invånare måhända icke så stor, särskilt om man betänker, att under samma tid cirka 3,600 skolbarn behandlats och att kostnaden för barn och år uppgått till cirka 13 kronor. Skulle vården på kliniken ha betalats enligt den taxa, som fastställts i enlighet med bestämmelserna i riksdagsbeslutet, skulle varje barn ha dragit en kostnad av cirka 40 kronor per år. Vi ha inom kommunen övervägt hela denna fråga, och jag och några med mig ha ansett, att förhållandet som sådant innebär en orättvisa. Därför har också i årets riksdag väckts en motion, vari hemställts om viss ändring i fråga om statsbidragets utgående. Enligt kungl. kungörelsen den 3 juli 1938 utgår statsbidraget till landsting dels till hjälp att betala löner till distriktstamläkare och distriktsköterskor och dels i form av bidrag till bekostande av utrustning. Städer, som stå utanför landstingen och som ha ordnat folktandvård, kunna få bidrag till skoltandvård med 4 kronor för barn. I vår motion har framhållits, att det borde vara både lämpligt och rättvist att varje kommun, som själv ordnat sin tandvård, finge samma statsbidrag. En del kommuner ha ordnat sin tandvård på det sättet att man kommit överens med de privatpraktiserande tandläkarna på orten om skoltandvård till ett visst pris. Det finns emellertid

Anslag till folktandvården. (Forts.)

icke några fastställda regler för prissättningen, och jag är heller icke beredd att lämna några uppgifter i det avseendet. Med tanke på den avsevärda tid som kommer att förflyta innan landstingen kunna åstadkomma en för vårt land nödvändig och fullständig tandvård, hade man kunnat förvänta såsom skäligt och riktigt att utskottet vid sin prövning av motionen kommit till det resultatet att utskottet biträtt de i densamma framställda yrkandena. Utskottet säger emellertid kort och gott: »Vidkommande det i motionerna I: 34 och II: 50 framställda förslaget om statsbidrag till vissa kommuner för av dem ordnad tandvård vill utskottet framhålla, att enligt nu gällande grunder landstingen och städerna utanför landstingen skola vara huvudmän för folktandvården. Ett avsteg från nämnda princip är utskottet icke berett att förorda.» Ja, man kan ju diskutera frågan vem som skall vara huvudman i här ifrågavarande avseende, om det skall vara exempelvis Västernorrlands läns landsting, som överhuvud taget icke har ekonomisk möjlighet att kunna ordna denna sak, eller om det skall vara Själevads kommun, som dock två år före det riksdagen beslutade detta statsbidrag själv hade ordnat sin folktandvård.

Herr talman! Jag har följt ärendets behandling och vet, att i första kammaren icke ställdes något yrkande om bifall till motionen. Emellertid dristar jag mig att yrka bifall till vår motion, som går ut på att kommun, som ordnat skol- eller folktandvården, måtte i likhet med stad, som ej deltar i landsting, erhålla statsbidrag med 4 kronor per behandlat barn i den ålder, som avses i kungörelsen den 3 juni 1938, till dess vederbörande landsting har ordnat folktandvården.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! När riksdagen på sin tid fattade beslut om statsunderstöd åt den ordnade folktandvården, var en bärande princip, att det hela skulle ordnas genom försorg dels av landstingen och dels av de städer, som icke delta i landsting. Det var redan vid den tidpunkten för statsmakterna känt, att åtskilliga kommuner, såsom den siste ärade talaren pekat på, redan ordnat sin tandvård, huvudsakligen då skoltandvården. Men det oaktat ville man icke bryta sönder systemet som sådant beträffande statsbidragets utgående, och man förutsatte således, att landstingen skulle vara huvudmän. Det är därför ganska självfallet, att när statsutskottet nu i samband med Kungl. Maj:ts förslag rörande folktandvården även haft att ta ställning till den motion, till vilken nyss yrkats bifall, utskottet icke kunnat vara berett att förorda ett avsteg från den princip, som en gång fastställts.

Den ärade talaren framhöll för övrigt, att första kammaren redan fattat sitt beslut, utan att något yrkande om bifall till motionen framställt. Jag föreställer mig nu, att även andra kammaren i det avseendet är beredd att följa statsutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Lindén**: Herr talman! Det föreliggande utskottsförslaget ter sig nog bra på papperet, men den organisation, som här finns skisserad, har icke varit möjlig att genomföra. Jag tror att den skildring herr Andersson i Alfredshem hade att ge icke begränsar sig till allenast de delar av Sverige, som han känner till, utan att den tämligen genomgående kan avse landet i dess helhet.

Inom det landstingsområde, som jag tillhör, hade vi sålunda redan före folktandvårdens organiserande en skoltandvård. Där hade vi sålunda fullständig skoltandvård redan 1936, medan landstingsområdenas tandvård, såsom nämnt, organiserades först 1938. Denna organisation börjar emellertid nu raseras, detta bl. a. beroende därpå att landstinget funnit det vara synnerligen angeläget att så snabbt som möjligt söka föra frågan om folktandvården i hamn. Jag

Anslag till folktandvården. (Forts.)

hänvisar i det avseendet, till uppgiften i den kungl. propositionen, där man räknar med ett behov av 170 distriktstandläkare. Samtidigt antecknar emellertid statsrådet, att vid den tidpunkt, varom fråga nu är, voro 32 tjänster vakanta, d. v. s. att 32 tandvårdskliniker, i vilka investerats betydande skattemedel, voro färdigställda utan att kunna tagas i bruk därför att tandläkare saknades. I februari i år stodo 37 fullt utrustade folktandvårdskliniker i landet utan tandläkare och följaktligen utan möjlighet att fylla någon uppgift. Mig förefaller det som om just dessa förhållanden borde ha kunnat ge anledning till ett kraftigare och mera förutseende ingripande från statens sida, så att icke dessa folktandvårdskliniker i en framtid komma att stå tomma.

Man räknar ju med att det nuvarande antalet praktiserande tandläkare i vårt land uppgår till 2,300. Härtill kommer att det behövs 1,000 tandläkare för en fullt utbyggd folktandvård och något hundratal tandläkare för den militära tandvården. Detta skulle innebära att man lågt räknat behöver 3,400 tandläkare i vårt land. Jag vill minnas att jag sett den siffran att, om man, såsom det föreslagits i den kungl. propositionen, utökade tandläkarinstitutets kapacitet till 120 examinander för år, skulle vi ha ett tillräckligt antal tandläkare i vårt land först år 1957. Under tiden pågår emellertid utbyggandet av vår folktandvårds organisation.

Det förefaller mig som om frågan om bristen på tandläkare i någon mån snuddade vid en fråga, som tidigare i dag berörts i en interpellationsdebatt. Vidare har jag åtminstone gjort den erfarenheten, att den goda tillgången på tandläkartjänster skapar en nonchalans, vilken för mitt eget landstings vidkommande medfört att det där finns distriktstandsköterskor men ingen tandläkare. Dessa distriktstandsköterskor tillsattes nämligen vid en tidpunkt, då det även fanns tandläkare. I ett fall tillträdde emellertid tandläkaren aldrig sin plats, i ett annat fall kom han men stannade endast två dagar, då han lockades över till ett annat landsting, som måhända bjöd honom bättre ekonomiska villkor eller bättre lokala förhållanden.

Vad jag nu kommer att säga kanske icke direkt har samband med det föreliggande utskottsförslaget. Men jag skulle vilja fråga, om det icke vore lämpligt att så fort som möjligt ta upp till omprövning medicinalstyrelsens olika förslag i fråga om möjligheterna att tillgodose landstingens behov av tandläkare.

Jag har uppmärksammat, att medicinalstyrelsen för avhjälpande av nu rådande brist på tandläkare, om jag nu inskränker mig till detta, föreslagit dels införandet av ett antal studiestipendier, förslagsvis 30, som skulle utgå till studerande vid tandläkarinstitutet med visst belopp — medicinalstyrelsen har föreslagit 1,000 kronor under ett visst antal år, högst 4 — förenade med skyldighet för vederbörande stipendiat att under motsvarande antal år binda sig för tjänst vid folktandvården. Vidare har medicinalstyrelsen föreslagit inrättandet av ett antal civila tandläkarstipendiatbefattningar, förslagsvis 30, ungefär av samma karaktär som våra nuvarande civila läkar- och veterinärstipendiatsbefattningar. Vidare har man, om också med viss tvekan, föreslagit att för erhållande av legitimation efter avlagd examen skulle erfordras tjänstgöring på distriktpoliklinik under exempelvis 1 år. Detta innebär ju att varje tandläkarstuderande, som avlagt examen, skulle tillföras folktandvården under låt mig säga ett år, innan han fick sin legitimation. Därigenom skulle folktandvårdsklinikerna också tillföras nödvändig arbetskraft. Frågan blir bara om det hela kan anses som ett otillbörligt ingrepp i vederbörandes rätt att omedelbart efter examen skaffa sig egen praktik och därmed förenade inkomster. Man har från tandläkarhåll sagt mig, att en tandläkare på grund av sin dyrbara utbildning icke kan tjänstgöra vid ett landstings klinik utan att den nyexaminerade tandläkaren omedelbart måste skaffa sig större inkomst

Anslag till folktandvården. (Forts.)

än vad en dylik klinik kan bjuda. Emellertid har man på tandläkarhåll också öppet sagt mig, att om man vill ha en tandläkare, som sanerat sina affärer och tagit ut det bästa av sin arbetskraft, så får man honom vid 40, 45, 50 och 55 års ålder. Faktum är också att när det uppenbarar sig en sökande, så har det i ganska stor utsträckning varit fråga om en person, som redan tagit ut det bästa av sin arbetskraft. Man kan ju å ena sidan säga, att det i och för sig icke är riktigt att ålägga människor att på detta sätt fullgöra en tvångstjänstgöring, men å andra sidan finns det ju ingen medicine licentiat här i landet, som med någon förhoppning om att en gång kunna få en egen tjänst kan undvika att tjänstgöra som underläkare eller göra sjukhuspraktik. Jag tänker i det sammanhanget också på en hel mängd statstjänstemän, som måste börja med en tillfällig anställning för att sedan arbeta sig upp till extra, extra ordinarie och ordinarie befattning. I det förslag, som nu föreligger till folkskolans avlöningsreglemente, har man heller icke ryggat tillbaka för ett förslag som går ut på att den, som tagit examen vid ett seminarium, skall ha en sammanlagd tjänstgöringstid av ett år eller under inga förhållanden förr än två år efter examen skall äga rätt att söka extra ordinarie befattning.

I vad mån det kan vara ett ingrepp att bestämma något dylikt, när det gäller tandläkarkåren, vill jag låta vara osagt, och därom kunna ju delade meningar råda, men för mig åtminstone framstår det såsom ytterst angeläget att statsmakterna verkligen se till, att våra folktandvårdskliniker bli icke bara ett monument över landstingens initiativkraft och deras möjligheter att få fram pengar till nya socialvårdande anordningar utan också verkligt effektivt arbetande socialvårdande institutioner.

Herr talman! Jag har icke något yrkande, men jag skulle bli glad, om detta lilla anförande kunde föranleda utskottet att vid sin behandling av propositionen om tandläkarinstitutet ta en smula allvarligt just på denna detalj, och om Kungl. Maj:t så snart som möjligt ville tillvarataga de möjligheter, som finnas för att man skall kunna komma tillrätta med detta svåra men för lands- tingen mycket viktiga problem.

Herr Hage: Herr talman! Jag har också begärt ordet för att sjunga på ungefärligen samma visa som de två föregående talarna. Men jag representerar ett län, om vilket man kan säga, att folktandvården där icke gått framåt utan gått tillbaka, ett län, som har blivit oerhört dåligt ställt beträffande möjligheterna att åstadkomma den folktandvård, som riksdagen en gång beslutade sig för. Det är nämligen så, att i vårt län hade vi planerat cirka ett fyrtiotal folktandläkarplatser, och vi lyckades så småningom få två av dessa platser tillsatta. Men efter någon tid — tämligen nyligen för övrigt — inträffade, att dessa två folktandläkare, som förresten voro gifta med varandra samt voro placerade ganska nära varandra, och av vilka den ene var inspektör för den andra, sade upp sig. De hade antagligen fått bättre erbjudande söderut, och nu ha vi *noll* platser besatta av de fyrtio. Alltså stå vi sämre till baks än något annat län i landet. Men det är ganska naturligt, att folk, som äro födda söderut och ha sina rötter där, inte gärna taga platser däruppe i övre Norrland, när man inte kan locka dem med bättre förmåner. Någon har sagt, att skulle man kunna garantera en inkomst av 20,000 kronor eller något ditåt skulle vi möjligen kunna få sökande. Men ett landsting som vårt, som har den högsta landstings- skatten i landet, kan ju inte gärna ge sig in på sådant, och följderna blir, att vi för närvarande stå där utan att någon enda av våra planerade platser äro till- satta med innehavare. Jag hade med anledning därav tänkt väcka en interpellation och fråga socialministern, vad man skulle göra däråt, men då denna de-

Anslag till folktandvården. (Forts.)

batt rullats upp i sammanhang med detta utskottsutlåtande, har jag passat på att föra fram denna fråga.

För min del tycker jag, att det nu vore mycket angeläget att så fort som möjligt försöka göra något av de förslag till lösande av denna brist på tandläkare, som nu äro framlagda. Det borde väl ändå vara möjligt att åstadkomma stipendier och förbinda dessa stipendiens utdelande med villkoret att de som få dessa stipendier åtaga sig att under vissa år, sedan de tagit sin examen, bli placerade där staten fordrar, att de skola placeras. På det sättet skulle väl en del av dessa åtminstone under en viss tid kunna placeras i övre Norrland. Blir det icke en sådan placering på det sättet, komma vi — såvitt jag förstår — aldrig eller åtminstone icke under flera, flera år framåt att i det län jag representerar kunna bygga upp någon folktandvård.

I det sammanhanget vill jag säga, att vi även hade tänkt oss en annan utväg. Det är veterligt — åtminstone har jag hört det uppgivas — att det existerar i utlandet en del tandläkare, som gärna vilja söka platser i Sverige. En kvinnlig sådan hade vi lyckats efter mycket sökande och annonserande få upp till Överkalix. Men då sade militärmyndigheterna att det inte var tillåtet för en utländsk medborgare att vara placerad däruppe. Följden blev, att denna kvinna — trots att hon inte alls, såvitt jag förstår, hade några politiska intentioner eller sysslade med spioneri eller något sådant eller ens kunde misstänkas för detta — måste ge sig i väg efter kort tid, och så förlorade vi den tandläkaren. Som sagt, det påstås, att det lär existera en del utländska tandläkare, icke minst kvinnliga, som äro villiga att taga emot dessa folktandvårdsbefattningar, och jag tror, att dessa äro ungefärligen lika kvalificerade som våra svenska tandläkare, vare sig de äro manliga eller kvinnliga.

Jag skulle alltså vilja understryka — det är ju beklagligt, att socialministern icke längre är inne i kammaren, men jag hoppas i alla fall, att det jag framfört kommer till hans kännedom — att så fort som möjligt något göres av vad jag ovan ifrågasatt, alltså antingen att stipendier utdelas med ovannämnda villkor, eller att undersökning verkställs, om det är möjligt att få några utländska tandläkare hit. Som saken nu ligger tänkte jag icke göra något yrkande. Jag skall alltså inskränka mig till att rikta en förordning framställning till socialministern att i synnerhet när det gäller det län, där man har särskilt svårt att besätta dessa platser, göra något vare sig på ena eller andra vägen. Därvidlag skulle man väl också kunna tänka sig, att tandläkarinstitutet utvidgades med ett betydligt större antal platser. Jag vet icke, om den nuvarande organisationen medger detta. Men, så vitt jag förstår, förhåller det sig så, att med den utökning, som man nu lär vara inställd på, kommer icke behovet av tandläkare att täckas, och i så fall blir det särskilt de nordligaste länen, dit man icke gärna söker, som bli hårdast drabbade.

Herr Erlander: Herr talman! Jag ville bara med anledning av de två senaste inläggen i debatten påpeka, att det förslag till åtgärder för hävande av tandläkarbristen, som här har efterlysts, har ju i dagarna kommit in från medicinalstyrelsen och är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning och kommer också, föreställer jag mig, att föranleda en proposition. Det är emellertid sent lidet, och huruvida förslaget kommer att föreläggas årets riksdag, vågar jag icke uttala mig om. Jag har så mycket mindre möjlighet att uttala mig om utsikterna att få fram proposition vid årets riksdag eftersom ärendet icke beredes i socialdepartementet.

Till herr Andersson i Alfredshem skulle jag vilja säga, att den sparsamhet, som vi ha nödgats iakttaga med alla anslag på socialhuvudtiteln, har gjort, att vi ha behandlat folktandvården snålt. Det är icke så, att våra icke-landstingsstäder ha ett statsbidrag till sin folktandvård, vilket man möjligen kan

Anslag till folktandvården. (Forts.)

tro, när man läser gällande kungörelse om statsbidrag till folktandvården. I stället är det för närvarande av icke-landstingsstäderna endast Gävle, som kommer i åtnjutande av de där 4 kronorna, som herr Andersson i Alfredshem talade om. Beträffande de andra städerna begärdes i proposition till 1940 års riksdag tillstånd att få pröva ansökningar till folktandvården och bifalla eller avslå allt efter situationen i olika fall. Anledningen till att vi ha tvingats att företaga denna åtgärd har varit, att vi ansett, att de knappa resurser, som för närvarande stå till vårt förfogande, ha fått användas till utbyggande av folktandvården, varför man måst vara försiktig att lämna bidrag till orter, där redan tandvården är ordnad. Det är mycket beklagligt, att det förhåller sig på det sättet. Det betyder ju, att kommunerna få bära bördor litet längre än vad som var avsikten, när reformen genomfördes, men jag kan försäkra, att så fort vår rörelsefrihet blir större, komma vi att bevaka folktandvårdens intresse. Därmed följer dock icke, att vi anse, att den väg som herr Andersson i Alfredshem rekommenderade överhuvud taget är lämplig, utan den linje, som vi enligt min mening få gå, är att bibehålla landstingen och icke-landstingsstäderna som huvudmän för folktandvården men ge dem så pass stort stöd att de få möjligheter att bygga ut folktandvården. Jag tror, att det är en rimligare väg än att ge sig in på något, som dock kan betyda ett sönderbrytande av organisationen.

Herr **Andersson** i Alfredshem: Herr talman! Enligt de upplysningar vi fått av herr Erlander, är det faktiskt på det sättet, att av de städer, som enligt vad kungörelsen säger skulle erhålla dessa fyra kronor per barn, är det endast Gävle stad, som fått sådant statsbidrag, medan beträffande övriga sådana städer frågan prövas från fall till fall.

Man kan med säkerhet fastslå, att de län som ha en så hög skatt som fyra kronor 30 öre per skattekrone icke kunna på lång tid framöver tänkas kunna ordna någonting för tandvården. De, som bo inom dessa län, skulle således få vara med om att betala för tandvården genom skatt till staten men ha icke någon som helst möjlighet att få tillbaka i form av tandvård något av de pengar som de ge ut. Den sparsamhet, som här talas om, förstår jag mycket väl, men frågan är dock, om det är riktigt, att man driver sparsamheten så väldigt långt på denna punkt. Det är väl dock en folkberedskap av allra största vikt, och jag tror, att det gäller inte enbart för oss att skaffa kanoner, utan vi skola väl ha män bakom kanonerna, och därtill behövs friskt och starkt folk. som kan äta kronans brödkaka.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framskällde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att de i ämnet väckta motionerna bifölles; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts *Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner.*

I propositionen nr 118 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 13 februari 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

dels ock för budgetåret 1942/43 anvisa

a) under femte huvudtiteln till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor;

b) å kapitalbudgeten under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av likaledes 1,500,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 62) av herr *G. Tamm* och den andra inom andra kammaren (II: 97) av herr *Nils-son* i Göingegården *m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring av kungörelsen den 6 mars 1936 angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet att såsom villkor för statsbidrags erhållande vid uppförande av skolbyggnader även måtte uppställas skyldighet för skoldistrikt att i den utsträckning, som Kungl. Maj:t ägde närmare angiva, upplåta skolbyggnad för ortens frivilliga bildningsverksamhet och likartad fostrande verksamhet bland ungdomen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 208) av herr *K. Wistrand m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 280) av herr *Lundell m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen i nuvarande läge måtte avslå förevarande proposition;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 216) av herr *Gustaf Karlsson m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 290) av herr *Andersson* i Södergård *m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen vid bifall till propositionen nr 118 måtte uttala sig för att de olika folkrörelsernas lokalöreningar såvitt möjligt med stöd av kommun i regel borde taga initiativ till lokalfrågans lösning samt ställa sig som företagare samt att de synpunkter som i övrigt anförts i motionen måtte beaktas vid utfärdande av bestämmelser för i propositionen föreslagen verksamhet;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.* väckt motion (II: 281), vari hemstälts, att riksdagen ville för budgetåret 1942/43 anvisa

a) under femte huvudtiteln till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor;

b) å kapitalbudgeten under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag å likaledes 2,500,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) i anledning av motionerna I: 62 och II: 97 hos Kungl. Maj:t anhålla att såsom villkor för statsbidrag till uppförande av skolbyggnader uppställas skyldighet för skoldistrikt att i den utsträckning, som Kungl. Maj:t äger närmare angiva, upplåta skolbyggnad för ortens frivilliga bildningsverksamhet och liknande fostrande verksamhet bland ungdomen;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 216 och II: 290 godkänna de grunder för bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler, som utskottet förordat;

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 208, II: 280 och II: 281 för budgetåret 1942/43 såsom reservationsanslag anvisa

1) till Bidrag till anordnande av allmänna samlingslokaler å driftbudgeten under femte huvudtiteln 1,500,000 kronor;

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

2) Till Lån för anordnande av allmänna samlingslokaler å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd 1,500,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Björkman*, *Ekströmer* och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort med bifall till motionerna I: 208 och II: 280 avslå Kungl. Maj:ts ifrågasättande förslag;

2:o) av herrar *Lindberg* i Umeå och *Akerström*, vilka med instämmande i övrigt i utskottets yttrande och hemställan ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II: 281; samt

3:o) av herr *Gustaf Karlsson*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Eriksson* i Frägsta: Herr talman! Då jag står som reservant för avslag i denna fråga, vill jag taga kammarens öra litet i anspråk och med några ord framlägga min uppfattning om saken. Utan att ifrågasätta det riktiga eller icke i att staten skall engagera sig i en verksamhet av den art, som här avses, kan jag icke komma ifrån, att det dock är en fråga, som icke är av den angelägenhetsgrad, att den nu bör drivas fram till ett avgörande. Jag tänker då närmast på den ekonomiska situationen. Jag tror säkert, att det också skulle verka underligt för en stor allmänhet, som eventuellt uppmärksammar den här saken, att riksdagen nu anser, att den kan kosta på sig ett anslag av den här storleksordningen till detta ändamål, som väl icke får anses vara av absolut vital betydelse för vårt samhällsliv, och att man kan göra det i dessa tider, då staten måste upplåna miljarder för att finansiera sin verksamhet. Dessutom är ju både det direkta och indirekta skattetrycket drivet till en sådan höjd, att man kan ifrågasätta, om man överhuvud taget tål mera. Jag vill även erinra om att i remissvaren från länsstyrelserna ha de flesta gått på den linjen, att även om de ansett, att frågan kan vara värd ett övervägande i tider, då det var något så när hyggligt med ekonomien i landet, så har så gott som samtliga ställt sig avvisande mot att under denna brydsamma tid anslå medel till detta ändamål. Det är således strängt ekonomiska synpunkter, som även remissinstanserna ha lagt på frågan. Jag tycker, att även riksdagen bör lyssna till sådana yttranden. Vi skola dock lägga märke till att dessa yttranden avgåvos år 1939, och det har dock inträffat åtskilligt framför allt i fråga om den ekonomiska situationen i landet sedan den tiden, som gör, att vi nu borde vara litet betänksamma i denna sak. Läger man därtill förhållandena på byggnadsmarknaden såväl vad det gäller medel som kanske framför allt material och arbetskraft, tycker jag nog, att även därvidlag bör betänksamheten bli stor. Dessutom är det en sak, som jag har tänkt på i detta sammanhang, nämligen att ett genomförande av detta förslag otvivelaktigt kommer att lägga rätt stora bördor på de kommuner ute i landet, som komma i åtnjutande av den eventuella välsignelse, som dessa samlingslokaler komma att utgöra. Det måste bli statsmakternas fordran, att kommunerna skola bli huvudmän för dessa företag, helt enkelt därför att dessa byggnader bli rätt dyrbara och därför måste de underhållas och hållas med bränsle och där måste även vaktmästare vara anställda. Det blir således indirekt en åtgärd ifrån statens sida, som i viss utsträckning kommer att belasta kommunernas ekonomi. Jag skulle vilja säga, att om det verkligen är på det sättet, att vi ha tillgång till medel, och om det för övrigt finns betingelser för byggnadsverksamheten närmast på landsbygden, som det här ifrågasättes, är jag av den absoluta övertygelsen, att vi åstadkomma mycket

Andra kammarens protokoll 1942. Nr 17.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

större nytta och välsignelse, om vi satsa dessa pengar till, låt oss säga, bostadsförbättringar på den svenska landsbygden. Enligt min mening skulle folk ute i bygderna otvivelaktigt uppskatta en sådan åtgärd på ett helt annat sätt än man kanske kommer att uppskatta att få en tämligen pampig föreningslokal. Jag vill därmed säga, att man bör även ur den synpunkten våga behoven något emot varandra.

Jag skall inte alls upptaga tiden med någon längre utläggning av min ståndpunkt, utan jag vill bara understryka, att det ovillkorligen är riksdagens skyldighet att i ekonomiskt brydsamma tider icke engagera statsmakterna i utgifter, som icke äro oundgängligen nödvändiga. Med dessa ord, herr talman, har jag velat ange min uppfattning och ber jag att få yrka bifall till herr Björkmans reservation.

Herr Andersson i Södergård: Herr talman! När frågan om statsbidrag till samlingslokaler framfördes här i riksdagen motionsvis med begäran om utredning, blev den ju som bekant först avslagen och sedan bifallen, och när den utredning, som igångsattes, blev färdig med sitt förslag, hade ju redan krisen inträtt. Det var därför icke så underligt, att, i början av det stora världskriget, de då hörda myndigheterna ställde sig litet betänksamma inför alla nya utgifter, men när vi så småningom kommo fram till 1941 års riksdag, så begärde riksdagen, att ett förslag skulle föreläggas riksdagen angående statsbidrag till samlingslokaler. Då var statsutskottet enigt, icke ens herr Eriksson i Frågsta var emot det, och riksdagen gick också enhälligt in för den skrivelsen till Kungl. Maj:t, och det är den, som nu har effektuerats i den kungl. propositionen.

När man sedan sätter detta i samband med högerns motion i fråga om ungdomsvården och där finner, hur motionärerna bland annat utan att på något sätt vända sig mot den här propositionen om samlingslokaler endast sagt att då »proposition om samlingslokaler annonserats, sakna vi anledning att i detta sammanhang ingå på detta utomordentligt viktiga problem i dess helhet», så tycker jag för min del, att det är en ganska underlig helomvändning högerns reservanter här ha gjort. Ty det måste vi väl ändå alla vara eniga om att första villkoret för att det skall kunna bedrivas effektivt föreningsarbete är, att det finns lokal, där föreningarna kunna samlas. Om man inte sörjer för detta, är allt vackert tal om förståelse för föreningslivet och dess betydelse, icke minst i närvarande kristid, bara ett tomt ord. Var och en, som närmare känner till samlingslokalbeståndet i landet i dess helhet, vet, att det visserligen icke finns så få samlingslokaler, om man räknar alla i landet, ty det är en väldig massa, men de äro små, otillfredsställande och olämpligt placerade i mycket stor utsträckning. De samlingslokaler, som skulle tillkomma med statens hjälp, skulle däremot placeras på central plats, så att de kunna utnyttjas av ortens hela föreningsliv. Därför måste det bli en rationalisering, om man skall uppnå bättre förhållanden härvidlag, och då måste givetvis en del av de gamla dåliga samlingslokalerna överges och man får antingen bygga till en lokal som finnes på lämplig plats eller också bygga en ny.

Säkert är att var och en, som verkligen uppskattar det fria och frivilliga folkbildningsarbetet och framför allt ungdomsrörelserna och deras stora betydelse, inte kan avfärda frågan om statsbidrag till samlingslokaler med vackert talesätt och ett påpekande, att pengarna behöva användas för något annat ändamål och att folk i annat fall skulle få en underlig uppfattning. Vid det här laget har säkerligen majoriteten av svenska folket fått en mycket stadgad uppfattning om att föreningslivet, både det ideella och annat föreningsliv, är av en utomordentligt stor betydelse för vårt folk och att det

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

verkligen är en tillgång i dessa tider, att vi ha framför allt ungdomsorganisationerna, som med sin stora tillslutning kunna på mångahanda sätt vara till nytta och hjälp i de uppgifter, som vi nu ställas inför.

När herr Eriksson i Frägsta säger att det är en fråga som icke är av den angelägenhetsgrad, att den nu bör ifrågakomma till lösning, vill jag till detta genmäla, att är det någonting som är angeläget ur samhällets synpunkt, så måste detta att hjälpa de föreningar, som inte själva kunna komma till rätta med exempelvis de ekonomiska problemen i samband med lokalfrågans lösning, vara en samhällets angelägna uppgift att hjälpa dem i ekonomiskt avseende. Det är just i tider som dessa som det ställs stora krav på föreningslivet ur samhällets synpunkt, och då måste också samhället vara berett att hjälpa föreningarna, så att de kunna fylla sin uppgift.

Då herr Eriksson vidare påstår att folk skulle få en underlig uppfattning, om riksdagen använde pengar på detta sätt — han återkom senare härtill och sade att folk ute i bygderna skulle bli mycket betänksamma, om det exempelvis lämnades ett litet anslag till byggande av en samlingslokal, där denna är synnerligen behöflig — är jag övertygad om att det inte alls är många bland folket i den bygden som skulle bli betänksamma. De känna säkerligen i stället glädje över att de lyckats förverkliga en gammal tanke om lämplig lokal, där ortens olika föreningar i frid och sämja kunna hålla sina möten på olika dagar, och inte som förr, då det var strid mellan föreningarna och de som eventuellt hade en liten lokal höllo den stängd för andra. Det är nämligen ett av villkoren för statsbidrag, att lokalen skall upplåtas lika för alla organisationer.

Herr Eriksson i Frägsta anser vidare att det måste vara kommunerna, som skola bli företagare. Jag anser det inte alls riktigt, att man här säger ett »måste». Vi inom utredningen ansågo — om man så skall säga av vissa artighetsskäl — att vi borde sätta kommunerna främst. Men vi voro klart medvetna om att skall detta uppbyggande och sanerande av samlingslokalbeståndet här i landet verkligen genomföras, kan man inte lita uteslutande till kommunerna, utan man måste lita främst till de föreningar, som inom samhällena kunna bilda en ekonomisk förening, där kommunen naturligtvis gärna kan vara medlem.

I båda kamrarna har det ju också väckts en motion, vari dessa synpunkter understrukits och utskottet har heller inte förbigått dem, fastän jag som motionär i andra kammaren helst hade sett, att utskottet skrivit något mera positivt. Av utlåtandet framgår dock, att utskottet tycks luta åt den uppfattningen, att kommuner och föreningar böra vara ungefär jämställda i detta avseende. Alltså, kan kommunen taga initiativet, är det bra, men om inte kommunen vill det och föreningarna kunna göra det, äro de naturligtvis lika berättigade som en kommun till ett bidrag från staten för ordnande av lokalfrågan. Att det skulle på något sätt bli sämre om föreningarna ordna saken kan jag inte finna, ty det kommer alltjämt att utövas en noggrann kontroll över hur de sköta lokalerna, åtminstone så länge som de inte ha återbetalat de lån de fått från staten till hjälp för byggnadernas åstadkommande. Jag kan därför inte finna, att några av de invändningar som herr Eriksson i Frägsta har gjort ha någon betydelse.

Vad som här måste vara det avgörande är frågan, huruvida föreningslivet behöver denna hjälp från staten, och på den frågan är jag övertygad om att majoriteten här svarar ja. Föreningslivet behöver denna hjälp. Sedan gäller det formerna för hjälpens lämnande. Där har man dessa två vägar att följa: *antingen* ett bidrag till kommunerna på i regel 25 procent av kostnaderna — visst inte alltid, men det kan gå upp till det beloppet — och i särskilt ömmande

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

fall, då kommunernas skattetryck är mycket högt, kan hjälpen uppgå till 40 procent, *eller* också att den ekonomiska föreningen i samhället, gärna med kommunen som medlem, svarar för saken. I det senare fallet kan ett lån lämnas på i bästa fall 50 procent, varav hälften skall förräntas och hälften får stå som räntefritt lån.

Det har till detta utskottsutlåtande även fogats en annan reservation än den herr Eriksson i Frägsta gjort sig till talesman för, nämligen av herr Lindberg i Umeå och herr Åkerström, vilken syftar till att det skulle beviljas ett större anslag, nämligen 2½ miljoner kr., i bidrag och samma summa i form av lån, alltså 5 miljoner kr. tillsammans. Det vore givetvis ur föreningslivets synpunkt önskvärt, om denna reservation bleve bifallen, men så långt fram på året vi nu hunnit innan denna fråga löses och med hänsyn till de rådande förhållandena på byggnadsmarknaden tror jag inte det är nödvändigt, att det beviljas större anslag än det som utskottet och Kungl. Maj:t här stannat för.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kilbom: Herr talman! Så långt ifrån att den allmänhet, som känner till hithörande frågor och är berörd av dem, skulle känna sig förvånad över ett bifall till utskottets förslag, är man i stället säkerligen tacksam mot regeringen — och närmast socialministern — för att den tagit upp denna fråga. Men därtill kommer, vilket herr Eriksson i Frägsta måhända förbiser, att riksdagen föregående år uttryckligen begärde, att ett sådant här förslag skulle läggas fram, därvid fullföljande linjen från ett tidigare beslut, som resulterade i tillsättandet av den kommitté, vars förslag ju ligger till grund för propositionen.

I övrigt måste jag säga att jag finner de högermäns ståndpunkt rätt egenomlig, vilka reservera sig för avslagslinjen. Man gör det å ena sidan under djupa och högaktningfulla bugningar för de offer som bringats för att åstadkomma hittills befintliga lokaler, men å andra sidan säger man i nästa ögonblick att det ekonomiska läget nödvändiggör största återhållsamhet alldenstund det gäller nytt anslag. Frågan om var man skall vara återhållsam bottnar kanske i den politiska inställningen. Det finns ändå frågor, där riksdagen lämnat anslag, men där utan hänsyn till den politiska inställningen borde kunnat sägas: Här kan sparas. Det var inte en halvtimme sedan, herr Eriksson i Frägsta, som denna kammare beslöt att bevilja bortåt ett par hundra tusen kronor till reparation av Amiralitetskyrkan i Karlskrona. Jag undrar ändå, om man inte med god vilja skulle kunna erkänna, att riksdagen måhända kunde ha dröjt med det anslaget till dess att kriget upphört eller i varje fall ett par, tre år till. Jag hörde inte att herr Eriksson i Frägsta då hade någon invändning att göra, då lika litet som i en del andra anslagsfrågor. Tycka inte herrarna också att det är rätt underligt, att riksdagen om kanske en månad kommer att enhälligt besluta utgifter, som för fem år framåt pålägga det svenska folket bördor på 3 miljarder 800 miljoner kronor? Jag har inte sett att man från det håll herr Eriksson företräder framfört någon motion, yrkande på att man skall spara något på *någon* punkt härvidlag. Är det inte så att man här framför i och för sig riktig omsorg om den statsfinansiella situationen för att täcka sin ovillighet att lämna något bidrag till samlingslokalerna?

Men herrarna äro tämligen ensamma. Jag erinrar om att landsorganisationen lämnat till lån 5 miljoner för detta ändamål, att den med föregående års utgång skrivit av — alltså skänkt — till lokala organisationer säkerligen bra nära en halv miljon kronor. Att vederbörande låntagare varit livligt intresse-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

rade av sin verksamhet och med stora uppoffringar försökt sköta sina lokaler framgår därunder, att de återbetalat cirka $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor av dessa lån.

Men därtill, vad ha inte arbetarna givit på respektive platser! Jag skall räkna upp bara några få. I Uppsala ha arbetarna med 15 eller 20 öre i bidrag per vecka — jag kan inte ange siffran exakt — t. o. m. föregående års slut satsat över 500,000 kronor. I Kvarnsveden, där de stå i begrepp att bygga, ha de satsat 70,000 kronor. I Hälsingborg har man för någon månad sedan för tio år framåt beslutat en uttaxering i fackföreningarna som, om jag inte nu minns fel, ger 60,000 kronor om året. I Malmö har man fattat ett liknande beslut, som ger över 100,000 kronor, och i Trelleborg har man satsat 67,000 kronor. I Sala har man satsat 16,000 kronor till och med föregående års utgång. Vill herr Eriksson ändå inte vara vänlig medge, att dessa årligen bringade offer, varje vecka återkommande — jag kunde räkna upp en rad andra platser — vittna om ett behov av samlingslokaler, som är synnerligen stort? Och observera, det behovet söka arbetarna på de anförda platserna och de som stå i samma klass fylla genom egna insatser. Det finns många andra platser där man icke har möjlighet att samlas ens för ett studiecirksammanträde — underligt nog emedan skolnämnden under ledning av herr Erikssons i Frägsta meningsfränder — jag kan stå till tjänst med namn — vägrar tillträde. Jag vet mycket väl att ett stort antal kommuner, där högern har inflytande, äro precis lika intresserade för denna fråga som trots några andra. representerande andra partier, men det finns tillräckligt många motsatta fall som bevisa behovet av statens stöd.

Jag vill emellertid också nämna en annan part, vars uppträdande vittnar om en helt annan förståelse härvidlag än vissa högermäns, och det är en del arbetsgivare. Dessa ha under de senaste åren inte bara hjälpt vederbörande lokalägande organisationer med ritningar och genom att låta någon av sina ingenjörer granska kostnadsberäkningar — de ha direkt bidragit med anslag: i Morgongåva, i Skutskär, i Hofors, i Höganäs-Billesholm. Inom parentes var det så dåligt där — platsen heter Nyvång — att arbetarna funderade på att sälja sin lokal, de kunde inte behålla den. De talade om för arbetsgivaren hur det var — och denne lade ut 4,000 kronor till att reparera lokalen. Yxsjöberg. Kristineberg — jag skulle kunna fortsätta uppräknningen med en hel del andra platser, där det varit likadant. När arbetsgivarna, som på respektive platser känna situationen, uppträda på det sättet, tror jag inte att man skall komma och påstå, att det inte är ett trängande behov som här är förhanden.

Jag vågar också påstå, att denna verksamhet är till gagn inte bara för de direkt berörda föreningarna och arbetarna av *olika grupperingar* utan även för samhället i sin helhet. Jag skall för det senare anförda det senaste exemplet, jag kan också här stå till tjänst med flera.

I Uppsala har man sedan många år diskuterat frågan om byggande av en teater. Man har ingen teaterlokal där, man måste hålla till i universitetets aula; alla som sysslat något med teater veta, att detta är långt ifrån tillfredsställande.

Stadsfullmäktige-kommittéer ha utrett frågan och en sådan kom senast till den uppfattningen, verifierad av sakkunskap, att byggande av en fristående teater skulle kosta minst 1,250,000 kr. Tack vare att Uppsala arbetare på sätt jag förut nämnt satsat och alltjämt satsa pengar, gick det att lösa frågan på ett helt annat sätt. Den blivande teatern kostar Uppsala stad *ingenting*, om jag undantar hyran.

Stadsfullmäktige tillsatte för någon månad sedan en kommitté för att underhandla med Folkets husstyrelsen och man enades om ett förslag, som stadsfullmäktige nyligen biföll, innebärande att staden lämnar ett lån på 330,000

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

kr. till samma ränta som den själv får betala, varefter föreningen uppför en teaterlokal enligt tekniska och andra grunder, som stadsfullmäktige godkänt. För denna betalar staden en hyra på 35,000 kr. per år. Herrarna kunna kanske räkna ut vad det skulle ha blivit för ränta på ett utlägg av 1,250,000 kr. Det hade blivit en ränta på cirka 50,000 kr. Därtill hade de årliga underhållskostnaderna för byggnaden enligt all erfarenhet gått till 50,000 å 60,000 kr. Ha Uppsala skattebetalare männe anledning att vara tillfredsställda med den lösning, som teaterbyggnadsfrågan i staden kunnat erhålla på grund av arbetarnas förtänksamhet och stadsfullmäktiges förstånd att ordna saken utan hänsyn till prestigesympunkter på ekonomiskt klokaste sätt?

Jag skulle därmed kunna sluta. Jag vill emellertid ställa ett par frågor till utskottet, vars utlåtande jag dock i stort sett finner välbetänkt. Jag vill sätta frågetecken för planerna på kombination av samlingslokaler och andra lokaler, exempelvis gymnastiklokaler. Jag är själv sedan mina pojkar intresserad av och utövar gymnastik. Jag tror således det är nyttigt med gymnastiklokaler, men man skall inte rationalisera för mycket. En gymnastiklokal kräver enligt gymnastikfolkets uppfattning en takhöjd av över 5 meter, en samlingslokal kräver en takhöjd av 3.20 meter. Härtill kommer att en gymnastiklokal ju förutsätter en del attiraljer, som svårligen låta sig förenas med de anspråk, om också blygsamma, man har på en samlingslokal. Under alla förhållanden vet var och en, som praktiskt sökt lösa denna fråga, att det blir *mycket dyrare* att kombinera en gymnastiklokal med en samlingslokal, om jag då bortser ifrån att det under alla omständigheter inte blir så trivsamt och ändamålsenligt för någondera parten. På vissa platser tror jag nu emellertid att det ändå är nödvändigt med en kombination men vill dock säga, att den kan endast genomföras till avsevärt högre kostnader och, om man vill taga hänsyn till trivsamt synpunkten, genom att gymnastikfolket skriver av på de anspråk, man som regel ställer på en gymnastiklokal. Demonstrationskök ha också blivit föreslagna, och för all del, kan detta förenas med en vanlig samlingslokal, må det vara hänt. Man får emellertid inte glömma bort att ett demonstrationskök blir av en helt annan storleksordning och framför allt av en mycket större kostnadsordning än de kök man har i en samlingslokal. Sålunda skulle ett dylikt demonstrationskök — för att nu inte tala om ett skolkök — exempelvis ha fri tillgång till spisen på tre sidor, och de personer, som syssla med denna sak, veta ju att detta är ett helt annat problem än det man ställs inför i en liten samlingslokal. Det är nämligen också att märka att de lokaler, där ett demonstrationskök är särskilt behövt, d. v. s. på platser där sådant kök inte finns i skolan eller annorstädes, hänföra sig till de mindre platserna. — Vidare har det föreslagits att man skulle kombinera samlingslokalerna med exempelvis badhus och tvättstuga. Detta problem håller man på att lösa på en del platser i Norrbotten, Västergötland o. s. v. — men, mina damer och herrar, man skall inte vara främmande för att det inte är så lätt att praktiskt genomföra, som det är att skriva om det. Tekniskt är det inte så enkelt att genomföra isolering av de rörledningar och de värmeanläggningar, som behövas för en tvättstuga eller en badstuga, så att dessa inte förrosta i hela huset genom att fukten sprides uppåt. Och dock är denna kombination kanske lättast att genomföra av alla nämnda. Dock vill jag om dessa tre olika kombinationer säga, att jag tror att man får försöka sig på någon av dem på *en del håll*. Jag har velat framföra mina synpunkter som en varning för att man inte skall ställa alltför stora förhoppningar, ty då blir resultatet, att *samlingslokalerna* bli lidande på saken.

Vad sedan det kommunala initiativet beträffar tror jag att det är rätt vanskligt att binda sig för att kommunen främst skall stå för saken, ty jag har den

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

erfarenheten — och jag tror att den kan verifieras från flera håll — att man riskerar lättare att få dyrare byggnader och dyrare förvaltning, om en kommun skall stå i spetsen, än om en ekonomisk förening, naturligtvis omslutande samtliga intressen och riktningar på vederbörande plats, står för bägge delarna. Därtill kommer att i särskilt de små kommunerna är den kommunala apparaten, skulle jag tro, redan så pass överansträngd av arbete, att man får räkna med att dessa kommuner svårligen kunna åtaga sig denna nya uppgift, som härvidlag skulle föreläggas dem. Vidare är det ju också andra omständigheter, som skulle tala för en viss tveksamhet på denna punkt. Jag skulle emellertid gärna vilja ha en förklaring av utskottets ärade talesman, om man inte med sitt skrivsätt avser, att de ekonomiska föreningarna — alltjämt omslutande samtliga intressen och grupper samt med kommunens *medverkan* och kontroll genom exempelvis en revisor — böra få stå likvärdiga med kommunerna åtminstone som initiativtagare. För mig är detta en fråga av stor praktisk betydelse.

Jag är särskilt tillfredsställd över att utskottet givit på hand, att den erfarenhet, som finns i byggnadstekniskt avseende, skall kunna användas i fortsättningen. Jag skulle gärna vilja framhålla, att vilken granskningsform det nu än blir, må man se till att det blir smidighet och verkligt snabb behandling, så att föreningarnas framställningar i ena eller andra avseendet inte drunkna i byråkrati och försenas, försvåras och fördyras genom ett ekonomiskt betraktelsesätt, som måhända kunde passa för statliga och kommunala miljonbyggen, ja t. o. m. för enskilda sådana, men som inte passar, då det gäller att skapa en liten samlingslokal för 30—50,000 kronor, eller vad det kan röra sig om.

Jag måste till sist, herr talman, reagera mot att man framställer detta anslag som någon sorts gåva. Jag har infortrat statistiska uppgifter från en hel del av våra föreningar om vad de enbart under föregående år ha betalt i skatter. Jag har fått svar från 88 föreningar, och det visar sig att dessa — de äro ett genomsnitt i storleksordning — i kommunal-, krono- och nöjes-skatt under 1941 ha betalat nära 350,000 kronor, eller noga räknat 348,200 kronor. Då jag vet att enbart folketshusföreningarna till antalet äro mer än 750, kommer jag således enbart under föregående år upp till en sannolik skattebetalning från endast dessa föreningar på cirka 3 miljoner kronor. Jag tror inte att man under dylika omständigheter skall framställa saken, som om det vore en gåva, som man nu kastar åt några, som inte själva orka att föra saken vidare. De siffror, jag har anfört i fråga om arbetarvärldens insatser, vilka siffror säkerligen också ungefär stämma i fråga om nykterhetsrörelsens och bondeungdomens samt för övrigt även de äldre jordbrukarnas insatser, visa att det förhåller sig på rakt motsatt sätt.

Genomförandet av detta förslag är en beredskapsåtgärd. Vill man verkligen stärka den andliga beredskapen, och tillmäta man överhuvud taget vårt föreningsliv möjligheter att skapa tillfällen för medborgarna att samlas till överläggningar om de saker, som intressera dem, då tror jag att man gör landet och folket en tjänst genom att bereda ökade möjligheter härför genom bifall åtminstone till utskottets förslag.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag har känt glädje och tacksamhet över att ha varit i tillfälle att inom statsutskottet deltaga i handläggningen av detta ärende. Det är ju också ganska självklart att man, när man under mer än fyra årtionden deltagit i det folkliga organisationsarbetet, kän-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

ner en sådan glädje och tacksamhet. Det är också därför att jag anser, att det förslag, som nu föreligger rörande samhällets stöd till samlingslokalerna, innebär ett erkännande från samhällets sida, att dessa folkliga rörelser, för vilka samlingslokalerna tjäna som ett arbetsfält och en arbetsmöjlighet, i alla fall betyda så oändligt mycket för vårt samhälle. Hittills ha organisationerna själva haft att sörja för sitt lokalbehov, och det har alldeles nyss här i kammaren framhållits vilka stora uppoffringar, som i detta avseende gjorts från de intresserades sida. Jag skall därför inte ytterligare uppehålla mig vid den saken. Jag betraktar det emellertid som ganska självklart, att även samhället, staten, i detta avseende nu bör träda till.

När den förste ärade talaren i denna debatt hade ordet, framhöll han såsom ett huvudskäl, att den fråga, som vi nu behandla, icke var av den angelägenhetsgrad, att den nu borde bringas till lösning. Herr talman! Det är ju på det sättet, att vi se dessa frågor ur olika synpunkter i dessa avseenden. För mig framstår denna fråga såsom en av de mest angelägna, som vi måste lösa i den nuvarande situationen. I den debatt, som vi förde alldeles före detta ärende, var det en talare, som avslutade debatten med att säga, att vi i nuvarande tid behöva inte bara kanoner, utan vi behöva också män bakom kanonerna. Mina damer och herrar! Jag tycker att denna sats även passar väl in på det nu föreliggande ärendet. Jag har nämligen en känsla av att vad som avsevärt bidragit till att vårt folk med bibehållen jämvikt kunnat genomleva den brydsamma tid, som vi nu uppleva, särskilt det senaste årets svårigheter i och för sig, är just existensen av fria folkliga organisationer. Då uppstår alltid den situationen, att dessa organisationer behöva ett arbetsfält, nämligen samlingslokaler. Det största hinder, som ligger i vägen för organisationerna, består just i svårigheterna att lösa lokalfrågan. Det är därför, synes det mig, ur det allmännas intresse angeläget, att man lättar på organisationernas bekymmer i detta hänseende. Jag måste således komma till en fullständigt motsatt uppfattning till den, som herr Eriksson i Frågsta hade rörande angelägenhetsgraden och tidpunkten för att bringa denna fråga till sin lösning. Som jag förut sade betraktar jag det som synnerligen angeläget, att man just nu åstadkommer praktiska resultat i detta avseende. Samme talare framhöll också, att medborgarna ute i landet skulle bli förvånade, om riksdagen nu trots hänsynen till den brydsamma ekonomiska situationen påtager sig dessa kostnader. Även i detta avseende har jag en alldeles motsatt uppfattning. Medborgarna skulle tvärtom säkerligen bli synnerligen förvånade, om riksdagen i nuvarande läge icke skulle bifalla statsutskottets förslag. Den ärade talaren är också säkerligen övertygad om att riksdagen kommer att följa statsutskottet.

Egentligen förstår jag inte det motstånd, som den grupp, vilken den ärade talaren politiskt företräder, har rest i denna fråga. I första kammaren var det en debatt om denna sak, som jag själv visserligen inte var i tillfälle att höra, men som, enligt vad man sagt mig, var ganska aggressiv mot utskottets förslag. Jag var inne i första kammaren endast ett ögonblick, och då höll — med den tyngd som han alltid har inom riksdagsarbetet — statsutskottets högt ärade ordförande ett anförande, vari han talade mot utskottsförslaget. Första kammaren biföll emellertid statsutskottets förslag utan votering. Jag tycker att detta säger åtskilligt i den förevarande situationen, och detta gör, herr talman, att jag inte skall hålla något längre anförande i denna fråga. Jag betraktar nämligen frågan som ganska klar, och sedan en av kammarens ledamöter, som själv deltagit i utredningsarbetet, ganska utförligt uppehållit sig vid det, som talar för ett bifall till utskottets förslag, skall jag inte upprepa detta, utan jag kan låta mig nöja med vad jag hittills anført. Jag slutar

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

denna del av mitt anförande med att säga, som jag sade förut, att jag betraktar denna fråga som högst angelägen, och att jag är glad över att jag nu kan vara förvissad om att riksdagen i dag kommer att fatta ett positivt beslut i denna fråga, ett beslut, som för övrigt står i god överensstämmelse med den enhälliga framställning till Kungl. Maj:t om ett förslag i detta ärende, som fjol-årets riksdag gjorde.

Den siste ärade talaren, herr Kilbom, ställde ett par frågor till mig såsom talesman för utskottet, vilka frågor han ville ha belysta, och jag känner mig skyldig att besvara dem. Herr Kilbom satte, som han uttryckte sig, ett frågetecken för den samordning av lokalbehoven, varom såväl departementschefen som utskottet har talat, då man avser att kombinera behovet av allmänna samlingslokaler av olika slag med behovet av byggnader för andra ändamål. Den ärade talaren exemplifierade detta genom att nämna gymnastiksalar, demonstrationskök samt badhus och tvättstugor. I detta avseende har utskottet inte sagt någonting annat än att »det synes utskottet välbetänkt, att på de orter, där behov av gymnastiklokaler föreligger, man vid anordnande av samlingslokaler söker förena tillgodoseendet av de båda lokalbehoven, därest detta icke medför särskilda olägenheter». Det är ju självklart, att om man kan påvisa, att det blir olägenheter härav, skall man inte göra detta sammanförande, men kan det ske utan olägenheter för båda de intresserade parterna, synes det vara ett ekonomiskt intresse att åstadkomma denna samordning. Jag förutsätter emellertid, att den nämnd, som är avsedd att handha den organisatoriska ledningen av detta arbete, kommer att sorgfälligt pröva just dessa förhållanden. Jag tror också att man i detta avseende har exempel från andra länder, där man med goda resultat har kunnat få en lösning av frågan om samlingslokalernas samordning exempelvis med gymnastiklokaler. Men jag tror att vi tryggt kunna lämna prövningen av denna fråga till den kommande utredningen.

Den andra frågan, som herr Kilbom riktade till mig, var hur man inom utskottet ställde sig till samarbete mellan kommunerna och de organisationer, som äro intresserade av en lösning av frågan om samlingslokalerna. I detta avseende har utskottet haft att ta ställning till de synpunkter, som äro framförda i motioner i båda kamrarna och som äro tryckta under nr 216 i första samt under nr 290 i andra kammaren. Motionärerna ha där framhållit att de förutsätta, »att samtliga fackliga, politiska och ideella samt övriga med dem jämförliga föreningar på en ort sammansluta sig i en ekonomisk förening eller bilda ett aktiebolag, vilken sammanslutning har att uppföra och driva den allmänna samlingslokalen, på sätt som gällande reglemente föreskriver». Gentemot detta har utskottet sagt: »Utskottet har icke kunnat undgå att finna motionärernas synpunkter värda beaktande.» För oss, som äro vana att se olika formuleringar i statsutskottets utlåtande, betyder ju denna i all sin knapphändighet en anslutning till den motivering, som framförts i motionen. Utskottet säger sedan längre fram i utlåtandet: »Kungl. Maj:t torde dock böra vara obunden att i varje särskilt fall efter omständigheterna pröva frågan om huvudmannskapet till en ifrågasatt samlingslokal.» Utskottet har alltså inte heller i detta avseende velat lämna alltför snäva direktiv, utan utskottet avser med denna formulering, att den nämnd, som skall handha verksamheten, skall ha ganska fria händer att pröva det hela, och att Kungl. Maj:t alltså skall komma fram till ett gott och tillfredsställande resultat för de organisationers intressen, som skola bruka samlingslokalerna.

Jag ber således, herr talman, att med vad jag nu anført få yrka bifall till utskottets hemställan i det utlåtande, som nu är föremål för behandling.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig, beslöt kamaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 11.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Ericsson** i Sörsjön, som yttrade: Herr talman! Under flera föregående riksdagar har i anledning av väckta motioner frågan om beviljande av odlingsbidrag till innehavare av arbetarsmåbruk varit föremål för behandling. Den år 1939 gjorda framställningen blev såtillvida beaktad, att riksdagen på förslag av jordbruksutskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle låta verkställa en utredning i ämnet samt vidtaga därav betingade åtgärder. Förenämnda uttalande förefaller emellertid ej ha blivit uppmärksammat av Kungl. Maj:t, ty det konstaterades, att under det år, som förflöt, tills riksdagen återupptog sitt arbete år 1940, hade varken utredning eller eljest några åtgärder till frågans realiserande förekommit. På grund härav gjordes motionsledes ytterligare framställning, men någon åtgärd i anledning av motionen ansågs icke då nödvändig med hänsyn till det året dessförinnan gjorda uttalandet. Med detta besked måste motionärerna låta sig nöja i tanke på att utarbetat förslag i ämnet skulle komma att föreligga till 1941 års riksdag, men det visade sig tyvärr, att icke heller då hade något åtgjorts till frågans lösning. Det ansågs därför nödvändigt att även vid sistnämnda riksdag motionsvägen göra en förnyad framstöt, och ledde denna till att riksdagen på förslag av jordbruksutskottet uttalade, att den tidigare anbefallda utredningen rörande odlingsbidrag till arbetarsmåbrukslångtagare skulle skyndsamt verkställas. Sedan detta uttalande om skyndsamt utredning antogs, har ytterligare ett år förflutit och innevarande års lagtima riksdag har varit samlad fyra månader, utan att något förslag framkommit. Enligt i följande givna upplysningar, hade utredningsuppgiften rörande det spörsmål varom nu är fråga överlämnats till egnahemsstyrelsen, men då det här rör sig om en mycket enkel sak, är det för undertecknad ganska oförståeligt, att så lång tid skulle behöva förflyta, innan den s. k. utredningen verkställts. Det långa dröjsmålet föranleder mig emellertid draga den slutsatsen, att det måhända är meningen att frågan om odlingsbidrag till arbetarsmåbrukare skall förbli vilande, till dess att egnahemsstyrelsen eventuellt om något år verkställt en planerad översyn av de bestämmelser, som gälla för olika grenar av egnahems- och därmed jämförlig verksamhet. Det föreligger emellertid ingen anledning att kombinera frågan om odlingsbidrag med andra spörsmål inom egnahemsverksamheten, som måhända tarva mera ingående utredningar. Odlingsbidragsfrågan kan nämligen lösas omedelbart utan tillgripande av några komplicerade utredningsåtgärder. Såsom jag tidigare vid flera tillfällen framhållit, torde frågan kunna lösas tillfredsställande på så sätt, att arbetarsmåbrukslångtagare medges rätt till odlingsbidrag i enlighet med de bestämmelser, som gälla för innehavare av ofullständiga jordbruk. Angeläget är emellertid att omedelbara åtgärder vidtagas. De flesta arbetarsmåbrukslångtagarna ha ännu icke på grund av bristande medelstillgång kunnat fullgöra den nyodling, som de vid arbetarsmåbrukslånet erhållande åtagit sig utföra under viss bestämd tid. På grund härav äro de nödsakade att begära uppskov med odlingsskyldighetens fullgörande det ena året efter det andra. När så är fallet, kunna de heller icke tillgodogöra sig den ökade möjlighet till en bättre försörjning, som skulle realiseraras genom egen livsmedelspro-

Interpellation. (Forts.)

duktion i viss omfattning, vilket var huvudmotivet för arbetarsmåbruksverksamhetens tillkomst.

Under hänvisning till vad jag har anfört anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande interpellation:

Är det herr statsrådets mening att under innevarande års lagtima riksdag framlägga förslag angående odlingsbidrag åt arbetarsmåbrukslåntagare?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 232, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § 2 mom. samt 7 och 31 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, m. m., nämligen:

nr 352 av herr *Senander m. fl.*;

nr 353 av herr *Hallagård m. fl.*; och

nr 354 av herr *Mattsson m. fl.*

Vidare avlämnade herr *Hagberg* i Luleå en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 211, angående fortsatt statsgaranti för exportkredit.

Samtliga dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.02 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 6 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande, nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

(Forts.)

Herr **Åkerström**, som anförde: Herr förste vice talman! Det har redan under denna debatt framhållits, hurusom den proposition som nu föreligger till behandling är resultatet av en riksdagsskrivelse år 1941. Det är också ganska allmänt känt, att man redan under fjolåret väntade en proposition angående statsbidrag för anskaffande av samlingslokaler. Då kom ingen sådan proposition, och detta föranledde motionären att göra en framstöt. Resultatet blev som sagt en riksdagsskrivelse, och den har nu lett till föreliggande förslag.

Jag är en av dem som här ha antecknat sig för en reservation, som går ut på att för detta ändamål skall anvisas samma summa som upptages i statsverkspropositionen och som lyder på 5 miljoner kronor. Jag tillhör dem som ha den uppfattningen, att man nu borde lämna detta belopp av 5 miljoner kronor, icke minst därför att det icke förelåg någon proposition i fjol. Man kan ju fråga sig, huruvida man icke vid den tidpunkt, när statsverkspropositionen fastställdes och detta belopp på 5 miljoner kronor angavs, också från regeringens sida var betänkt på att i den särskilda proposition, som sedan skulle komma, förorda samma anslagsbelopp. Vad som kan ha inträffat under mellantiden och vad som gjort, att propositionen nr 118 inte går på ett högre anslag än 3 miljoner kronor, kanske vi kunna gissa oss till, men det undandrar sig vårt bedömande.

Nu ha vi ju fått besked om att icke alla av utskottets ledamöter kunnat intaga en positiv inställning till denna fråga. Jag för min del skulle önska, att kammaren ville biträda herr Lindbergs och min reservation, vari yrkas på ett anslag av 5 miljoner kronor, och därmed ge det bästa och det mest välförtjänta svaret på herr Erikssons i Frägsta m. fl. framträdande här. Dessa reservanter ha yrkat avslag på den föreliggande propositionen. I anledning härav och i anledning av att herr Eriksson i Frägsta uppträtt här i kammaren och talat till förmån för denna avslagsreservation, ber jag att få erinra om att det har avgivits en motion här i kammaren, nr 95, av herr Kyling m. fl. Herr Eriksson i Frägsta är också en av dem som undertecknat denna motion, vilken sysslar med frågan om åtgärder för att förbättra ungdomens nöjesliv. Man har där även fört på tal frågan om att skaffa ett kommunalt organ, som skulle ha sig förelagt vissa uppgifter. Bland dessa uppgifter skulle då vara för det första att verka för lokalfrågans lösning, eventuellt förvalta eller ha överinseende över ungdomens lokaler, och för det andra att tillse, att andra möjligheter för ungdomens sunda utveckling, gymnastik och idrott, bibliotek, frivillig studie-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

verksamhet av såväl teoretisk som praktisk art, finnas o. s. v. Man säger vidare: »Då proposition om samlingslokaler annonserats, sakna vi anledning att i detta sammanhang ingå på detta utomordentligt viktiga problem i dess helhet». Sedan för man även på tal frågan om skolhusens betydelse i detta fall, att de skulle i viss utsträckning kunna användas för angivet ändamål. Här har man sålunda från herr Erikssons i Frägsta m. fl. sida bundit sig för en ståndpunkt, som går ut på samma sak som nu bjuds i propositionen. Men när samma önskemål som angivits i motionen nr 95 framföres av socialministern i en proposition, då framträder man och yrkar avslag på alltsammans. Jag har redan betonat, att jag anser, att det lämpligaste svaret på detta framträdande av herr Eriksson i Frägsta m. fl. vore att bifalla den reservation som är avgiven av herr Lindberg och mig, vilket innebär detsamma som ett bifall till den i andra kammaren avgivna motionen nr 281.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till den av herr Lindberg och mig till förevarande utskottsutlåtande fogade reservationen.

Vidare yttrade:

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag har, som de ärade kammarledamöterna kanske hunnit märka, framburit en avslagsmotion i detta ärende. Jag har gjort det tillsammans med några kamrater i kammaren. Jag kallar den för avslagsmotion, men det kanske icke är det alldeles rätta namnet. Om man läser igenom motionen, kan man finna, att den snarare är en uppskovsmotion än en avslagsmotion. Den går alltså ut på att framhålla, att det nu icke är den lämpligaste tiden att gå in för byggandet av samlingslokaler på landsbygden.

Det förhåller sig ju så, att den största delen av både våra medel, vårt material och vår arbetskraft nu är engagerad för upprustningen, för upprätthållandet av försvaret och dessutom också för folkförsörjningen samt borde i fråga om folkförsörjningen kanske i högre grad än nu är fallet vara inriktad på livsmedelsförsörjningen. När det är knapphet på både medel, material och folk, är det icke den lämpligaste tiden att ta på sig en sådan här oviktig uppgift som att bygga samlingslokaler på landsbygden. Skall det byggas på landsbygden — och jag är mycket för att detta skall göras, och i den ringa mån jag har något inflytande försöker jag att ordna med sådan byggnadsverksamhet — skall det i första hand gälla bostäder.

Det väckte ju mycken uppmärksamhet för några år sedan, när Sveriges landsbygd stämplades såsom Lort-Sverige. Det blir icke någon bättring i denna betygsättning genom att man bygger några pompösa samlingslokaler, utan det behöver byggas ordentliga bostäder. Alla som leva på landsbygden veta, att där ligger medelstandarden i fråga om bostäder ofantligt mycket efter medelstandarden på bostäder i städerna. Finns det alltså något över, sedan vi nedlagt våra omsorger på vårt försvar och vår folkförsörjning, så behöver det väl närmast sättas in på byggande av bostäder på landsbygden.

Vi äro ju inte alldeles utan samlingslokaler på en hel del håll, kanske på de flesta håll. Man kan väl i icke så ringa utsträckning använda våra skolhus. Det finns ju en motion här, som är tillstyrkt av utskottet och som går ut på att man för framtiden skall se till, att man får använda skollokaler för det ändamål för vilket man här vill bygga nya särskilda lokaler. Man har också kommunalrum, som kunna användas och även användas för sådana här ändamål. Ätminstone förekommer det i den socken där jag hör hemma, att kommunalrummet i många fall upplåtits åt ungdomen för schackspel och andra sådana sysselsättningar. Sedan finns också på landsbygden utom dessa skollokaler och kommunalrum ett inte så litet antal lokaler, som äro uteslutande samlingslokaler, byggda kanske tidigare av godtemplarorden men sedan också av åt-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

skilliga andra sammanslutningar och på många håll av byggnadsföreningar, som hyra ut dem till dem som behöva lokaler för olika tillställningar. Jag menar, att har det kunnat byggas samlingslokaler förut utan statens mellankomst, så går det nog att fortsätta därmed tills vidare, fastän jag får säga, att det är inte mera lämpligt att bygga samlingslokaler utan än med statens hjälp i dessa tider, när medel, material och arbetskraft behövas för andra ändamål. Vad man nu spar, kan man använda, när detta krig en gång tagit slut och man får mera normal tillgång till det som behövs för ett bygge. Jag vill särskilt påpeka svårigheten att göra elektriska installationer i byggnader som uppföras under nuvarande förhållanden. Det kan också bli ganska stora svårigheter i fråga om värmeledningsinstallation, kanske även i fråga om vattenledningar och mera i den stilen.

Jag har med rätt stor uppmärksamhet hört på dem som hittills yttrat sig i denna fråga och talat för utskottsmajoritetens ståndpunkt. En av dem var herr Andersson i Södergård, som ju är en av utredningsmännen i denna fråga. Att han önskar, att saken fullföljes, är klart. Bland annat sade han, att den som uppskattade det frivilliga studiearbetet måste önska, att dessa samlingslokaler komma till stånd. Ja, jag har sysslat en del med studier både tidigare och nu, men jag är icke säker på att det arbete, som bedrivs i studiecirklar, är det mest fruktbringande. Jag tror, att det som bedrivs av individen ensam, alltså självstudier, är det som ger det mest bestående resultatet. För att ungdomen skall vara frestad att driva studier på egen hand är det naturligtvis önskvärt, att de ha bostäder där de kunna vara något så när ostörda.

Herr Kilbom talade ganska länge för saken, och man märkte, att han här riktigt kommit in på sin mammas gata. Hans argumentering var emellertid i vissa avseenden rätt egendomlig. Han sade bl. a. — han sade mycket annat också — att kan man anslå miljarder för försvaret, så kan man också anslå en eller annan miljon, i detta fall tre miljoner, till samlingslokaler. Man kan ju kanske resonera på detta sätt, men jag tycker icke, att det är det mest naturliga sättet att resonera. Jag skulle snarare vilja säga, att om man anslår miljarder till ett ändamål, är det mycket lämpligt att vara återhållsam i fråga om andra ändamål. Det är min uppfattning, baserad på självstudier, att detta är det lämpligaste resonemanget. När kriget en gång blir avvecklat och även dessa forcerade anslag och ansträngningar för försvar och folkförsörjning lättat, då kan det vara lämpligt att plocka fram sådana här saker. Vi skola förstå, att det då blir en stor påkänning för hela landet, och man kan förvänta en kris liknande den som kom efter det förra krigets slut. En massa personer bli då utan sysselsättning och en massa material får ingen användning. Då falla priserna, då kan det vara lämpligt att sätta i gång med sådant här. Om man ser saken ur ren arbetslöshetssynpunkt, tycker jag, att det skulle vara mycket lämpligt att då ha sådana här saker att ta till. Jag är alltså icke motståndare till förslaget i och för sig, men jag är motståndare till att man skall realisera det i en tid, då våra tillgångar i alla avseenden äro så hårt ansträngda som nu.

Till sist skulle jag vilja ifrågasätta, om man inte överdriver fördelarna av att nu få statens hjälp till detta.

När jag nu ser herr Kilbom här, skulle jag vilja säga en annan sak. Han tänkte tala så mycket om hur viktigt det var vad som föreslogs i propositionen, men under en mycket stor del av sitt anförande framhöll han, hur bra det går att uppföra sådana här lokaler utan statens hjälp. Han uppehöll sig mycket utförligt vid Uppsala teaterbyggnadsfråga, och han kom även med exempel från andra håll och visade, att en massa organisationer klara denna fråga mycket bra utan statens hjälp, och att de klarat den tidigare också. Jag

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

tycker, att herr Kilboms anförande i den delen snarare utgjorde en motivering för att statsstödet var obehövt än för att det var så trängande nödvändigt.

Jag sade, att jag har det intrycket, att man överdriver nyttan av statshjälp i detta fall. Det är, såvitt jag förstår, icke fråga om något annat än att man skulle få 25 procent av byggnadskostnaderna från staten, d. v. s. det är meningen att man skulle få 50 procent, men hälften därav eller 25 procent skulle amorteras, visserligen under beräkning av en måttlig ränta, men ändock amorteras. Någon så stor fördel blir det inte med denna del av förslaget. De sista 25 procenten skulle emellertid möjligen komma att avskrivas. Alltså skulle man i bästa fall av statsmedel få, låt mig säga, en gåva på 25 procent av byggnadskostnaderna. Det kan väl ändå inte vara avgörande för om ett bygge skall komma till stånd eller inte. Tänk sedan, herr Kilbom och andra förespråkare för detta förslag, som nu skall forceras fram: Är det alldeles säkert, när det skall byggas under överinseende av staten, att det inte blir 25 eller 50 procent dyrare, därför att staten fordrar kanske en storlek på lokalen, som icke är behövt, och kanske en standard i fråga om utförandet, som icke heller är behövt. Man vet ju, att när staten skall bygga eller det skall byggas under statens överinseende, det blir vissa bestämmelser, som kanske rent sakligt eller affärsmässigt sett inte skulle vara nödvändiga för att man skulle få en byggnad av fullt tillfredsställande användbarhet för det ändamål, som det är fråga om. Alltså får man 25 procent av staten, men bygget blir sedan kanske 25 eller 50 procent dyrare än det annars skulle blivit. Herr Kilbom kan ju lämpligen ta detta som ett exempel i en studiecirkel och låta dem där räkna ut, hur stor vinsten då blir för dessa ungdomsorganisationer.

Jag ber, herr talman, att med stöd av vad jag sagt få yrka bifall till den motion jag avgivit eller bifall till den reservation, som här är fogad till det föreliggande utlåtandet och avgiven av herr Björkman m. fl.

Herr Kyling: Herr talman! Den fråga, som vi debattera i dag, utgör ju en liten del av de stora ungdomsfrågor, som vi få tillfälle att debattera här vid ett senare tillfälle.

Jag har tillsammans med en hel del partikamrater i denna kammare väckt en motion i ungdomsfrågorna, och i denna motion ha vi bl. a. pekat på nödvändigheten av att hjälpa ungdomen att skaffa sig nöjen och förströelser, som äro värdigare än de, som nu bjudas ungdomen. Vi ha därvid uppställt en sats om att den hjälp, som bör lämnas ungdomen, skall vara en hjälp till självhjälp. När jag nu i dag går att taga ställning till frågan om byggandet av samlingslokaler, måste jag för min del utan tvekan anse, att åstadkommandet av dylika lokaler just skulle vara en sådan hjälp till självhjälp för ungdomen, som åsyftas i den motion jag har framlämnat.

Nu sägs det här från några håll, att det redan finns så gott om lokaler, och jag har också i något fall hört framkastas den mycket fåvitska frågan, vad de samlingslokaler det här gäller egentligen skulle tjäna till. Jag skulle därför vilja stanna inför några punkter, som belysa värdet av dessa samlingslokaler.

Jag tänker då först på studiearbetet. Ju mer vi kunna intressera vår ungdom för att delta i studiearbete, ju större möjligheter har man att räkna med att den generation, som i en framtid skall kunna taga i arv efter oss vad som nu planlägges här i landet, skall kunna fullfölja våra strävanden på ett riktigt sätt. Vidare måste man räkna med att det bestånd av samlingslokaler, som nu finnes, inte överallt i bygderna upplätas till vilka organisationer som helst. Man kan också peka på ofantligt många samlingslokaler, som dragas med sådana ekonomiska svårigheter, att de måste upplätas för sådant som river ned allt det som man tidigare byggt upp eller som man syftat vill att bygga upp.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

Hur många lokaler finns det inte, där man för att kunna finansiera det hela tvingas medverka till en permanent nöjesindustri, och lördag efter lördag, söndag efter söndag upplåtas lokalerna för allehanda tingel-tangel, som ungdomen kanske lägger ned en stor del av sin veckolön på? På detta sätt finansierar ungdomen en lokal, som enligt min uppfattning gör större skada än nytta genom att man i utbyte endast får dåliga nöjen.

När det kan sägas, att studieintresset inte är så förfärligt stort här i landet, beror detta delvis på att det saknas lokaler. Jag vet av egen erfarenhet, när det gäller den organisation, som jag har äran att stå såsom ledare för, nämligen högerns ungdomsrörelse, att på flera ställen, där vi ha lokalavdelningar, äro dessa praktiskt taget utestängda från möjligheten att få en samlingslokal. Herr Kilbom kommer nu omedelbart att säga, att detta aldrig kan vara riktigt, ty folketshuslokalerna upplåtas överallt även åt ungsvenskarna, om de vilja använda sig av dem. Jag tror nog, att herr Kilbom delvis har rätt i detta, ty på senare år ha dessa lokaler upplåtits även åt vår organisation.

Vad nu studieintresset beträffar, finns det här i landet 800,000 ungdomar anslutna till organisationer, som på sitt program ha studiearbete. Att inte alla dessa 800,000 ungdomar studera är ganska självklart, men det är dock en rätt stor procent av dem, som deltaga i studiearbetet. Herr Lundell rekommenderade för sin del självstudier såsom synnerligen värdefullt. Det är klart, att självstudier äro mycket bra, men de passa huvudsakligen de unga människor, som verkligen vilja studera. Hur många ungdomar finns det emellertid inte, som varken vilja eller kunna studera men som lära sig konsten i kamraters sällskap? En modern studiecirkel arbetar ju inte på det sättet att var och en sitter och studerar för sig själv, utan man tillämpar den metoden att deltagarna skola försöka hjälpa varandra till rätta. Om det är någon, som inte har klart för sig, hur en viss fråga skall lösas, taga de andra deltagarna i cirkeln upp saken, och så ger man varandra tips om, hur det hela skall gå till.

En sak i herr Kilboms resonemang, som jag inte riktigt förstod, var att han sade, att man inte borde kombinera dessa samlingslokaler med gymnastiklokaler. Jag måste för min del säga, att skola vi få byggen av denna typ ute på landsbygden, få vi på inga villkor underlåta att i samband därmed ordna gymnastiklokaler. Jag tror inte alls det är nödvändigt, att lokalerna ha den takhöjd, som herr Kilbom talade om, utan man kan nog på landsbygden ordna det hela betydligt enklare och med mindre takhöjd och ändå få lokaler, där man kan utöva gymnastikverksamhet. För närvarande ha vi ju över tusentalet gymnastikavdelningar här i landet, men när man ser de svårigheter, som dessa i många fall ha att brottas med på landsbygden, blir man förvånad över att det kunnat upprätthållas ett sådant intresse för saken. Jag har själv sett, huru som man vissa tider fått inrymma sig i ett gammalt magasin, som varit kallt och oändamålsenligt, men intresset för gymnastiken har ändå kunnat hållas uppe, vilket givetvis är tacknämligt, då det här gäller en verksamhet, som är till stort gagn.

Därför hoppas jag innerligt, att när frågan om samlingslokalerna en gång skall föras ut i det praktiska livet, Kungl. Maj:t för sin del klart och tydligt kommer att göra det förbehållet för utlämnande av bidrag av statsmedel, att bygget i fråga skall kombineras med gymnastiklokaler.

Det har talats om — herr Lundell gjorde det också — att det finns skollokaler, som man kan använda såsom samlingslokaler. Jag har själv varit med och motionerat om att skollokalerna böra upplåtas för detta ändamål, men jag måste säga, såsom även departementschefen gjort i den kungl. propositionen, att alla skollokaler äro inte lämpliga därför. Jag tror också att alla förstå

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

mig, om jag säger, att man helt enkelt inte kan begära, att i de skolor, där lärarbostaden är sammankopplad med skollokalerna, dessa senare skola upplåtas kväll efter kväll för olika ändamål, ty detta måste verka störande på läraren i hans bostad. Därför måste ett utnyttjande av skollokalerna vara av mera övergående natur.

Jag kan också vittna om, att när en skollokal upplåtes t. ex. för ett föredrag, är det mycket sällan som de, som sitta i bänkarna och höra på, kunna hålla sig lugna, utan man vill gärna titta i pulpeterna, och så river man kanske om där, vilket också för besvär med sig för dem, som arbeta i skolan.

Jag skulle sedan, herr talman, vilja något litet beröra frågan om det sätt, varpå denna verksamhet skall organiseras.

Jag vill då från början säga ifrån, att jag anser det icke lämpligt, att enbart folkrörelserna skola utgöra den andra parten visavi staten. Jag tror i stället, att man för att få någon rätsida på denna sak måste ha ungdomen med. Ungdomen bör få en ganska stor bestämmanderätt härvidlag, fastän det är klart, att kontrollen måste bli effektiv. Det finns nämligen en fara härvidlag, som vi inte få blunda för, och det är att de lokaler, som på detta sätt komma till stånd, annars kunna bli lokaler, som ungdomen själv inte får offra någonting för, och när ungdomen får någonting gratis, har den många gånger — liksom även gamla människor — inte samma kärlek till saken, som om den själv fått offra någonting för den. Jag tror därför att det är nödvändigt, att man på ett eller annat sätt försöker fordra någon motprestation från ungdomens sida för att dessa lokaler ställas till dess förfogande.

Som en liten parentes skulle jag vilja framhålla, att det är inte bara ungdomen, som nu behöver lokaler. Många av de organisationer, som inrymmas inom det civila försvarsväsendet, äro också i dag utan tak över huvudet. Vi ha där lottarörelsen, det civila luftskyddet, landstormsörelsen och även skytterörelsen, som kunna behöva lokaler. Läger jag till detta, att hemvärnet numera är en organisation, som finnes i alla socknar ute i landet och som även den är i behov av föreningshus, torde det vara klart, att de samlingslokaler, som vi nu gå att besluta om, komma att fylla ett mycket stort behov.

Vidare vill jag något komma in på frågan om de rådgivande organ, som statsrådet i propositionen har kalkylerat med. Det heter på sid. 35 i propositionen att »till ledamöter av nämnden böra därför utses representanter för föreningslivet, väl förtrogna med samlingslokalfrågor. Därjämte bör lämplig representant finnas för tillgodoseendet av de intressen, som kommunerna hava i samband med anordnandet av samlingslokaler.» På den punkten skulle jag velat ha litet klarare utsagt i utskottsutlåtandet vad som egentligen menas. Detta med tanke på vad som skulle kunna hända, om denna sak lägges i Kungl. Maj:ts hand utan att någonting sagts om, hur man önskar få det hela utformat.

Det står, att i denna nämnd, som alltså närmast skulle motsvara fritidsnämnden men som i stället för att såsom denna sortera under handelsdepartementet skulle sortera under socialdepartementet, skola sitta personer, väl förtrogna med samlingslokalfrågor. Vilka personer kan man då räkna med komma att få säte och stämma i denna nämnd? Jo, det blir givetvis representanter för de organisationer, som nu ha sitt lokalbehov relativt väl fyllt överallt i landet eller åtminstone på många ställen. Jag är övertygad om att i denna nämnd kommer att sitta en representant för folketshusrörelsen, och det skulle inte alls förvåna mig, om det blir herr Kilbom. Vidare tror jag, att vi där få se en representant för I.O.G.T.-rörelsen.

Vad kommer då detta att betyda? Jag vill inte påstå, att dessa herrar närmast

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

komma att taga sikte på en sanering av det byggnadsbestånd, som de stå såsom talesmän för, men något sådant ligger ju nära till hands. Det är nämligen ofta så nu för tiden, att de organisationer, som kanske på grund av att de ännu inte ha så lång livslängd inte ha kunnat komma upp till samma numerär som vissa stora rörelser, komma så att säga bort i hanteringen. Jag skulle kunna peka på många sådana exempel. Se t. ex. bara på folkberedskapen — jag kommer här in på en nämnd, herr talman — där olika politiska ungdomsrörelser tvingas att låta sig företrädas av en representant för *en* stor politisk ungdomsrörelse. Det kan inte vara någonting, som är till båtнад för vårt politiska liv.

Lika rädd är jag för att den nämnd det här gäller, om den blir sammansatt så som ifrågasatts, huvudsakligen kommer att taga sikte på att få till stånd en sanering av de lokaler, som finnas.

Därmed har jag inte sagt, att jag är motståndare till all sådan sanering, ty det kan finnas lämpliga lokaler, som behöva saneras, och detta kan då mycket väl ske med anlitande av de medel, som här stå till föfogande. Men det måste då uttryckligen sägas ifrån, att när staten bidrager med ett visst belopp få lokalerna icke endast betraktas såsom enskilda föreningslokaler, utan alla de organisationer, som vilja använda sig av dem, böra också få tillfälle att göra det.

Det är också en annan sida av saken, som behöver skärskådas litet i detta sammanhang. Göra vi det tankeexperimentet, att det i en socken finns två lokaler, varav I.O.G.T. har en och folketshusrörelsen en, och det blir fråga om att sanera en av dem, frågar man sig vilken av dem, som skall komma i fråga här och alltså premieras framför de andra. Det kan föreligga risk för att den lokal, som sålunda blir premierad genom medel till sanering, kan slå ut den andra lokalen i konkurrensen, så att den senare antingen helt får inställa rörelsen och den byggnadsförening eller enskild som äger den, gör konkurs, eller också tvingas, på grund av att de icke kunna få någon ekonomisk hjälp från staten, att finansiera sin verksamhet genom permanent nöjesindustri, detta kanske i ännu större utsträckning än tidigare varit fallet. På så sätt har man alltså inte åstadkommit någon nytta med dessa bidrag. Frågan om sanering är således inte så förfärligt enkel, utan den bör nog undersökas ur olika synpunkter, innan man fattar ett slutgiltigt avgörande.

Det har här av flera talare framkastats det påståendet, att högern för sin del gått emot projektet om samlingslokaler. Jag tycker inte att man, därför att enskilda högermän ansett sig för närvarande inte kunna vara med om byggandet av dessa lokaler, skall göra ett sådant kollektivt uttalande. Det finns inom högerpartiet delade meningar i denna sak. Det finns en stor grupp, som går på den linje, som jag här talat för, medan andra ledamöter på grund av statsfinansiella skäl inte anse tiden nu lämplig för den ifrågasatta åtgärden. Jag förstår reservanterna, när de komma med ekonomiska skäl. Jag förstår dem däremot mindre, när de komma med sådana skäl som att ytterligare samlingslokaler inte äro behövliga.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja säga, att om man kan hjälpa ungdomen att skaffa sig kunskaper i samhällsgagneliga frågor genom ett effektivt studiearbete och få den väl förtrogen med föreningslivets olika detaljer, så vet man också, att denna ungdom är bättre rustad än eljest att upptaga arbete för framtiden, vare sig det gäller kommunala eller andra ting. Jag tror därför, att när vi i dag gå att investera en ganska stor summa pengar i det företag, det här gäller, är det inte bara till hjälp för ungdomen, utan jag är också övertygad om att det kapital, som vi satsa, kommer att underlätta en verksamhet, som blir till stort gagn för vår land för framtiden.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Sundqvist, Håstad, Lundh, Janson* i Frändesta, *Thorell, von Seth, Hagård* och *Hansson* i Vännäsby.

Herr **Svedman**: Herr talman! Jag erkänner gärna behovet av samlingslokaler på Sveriges landsbygd; i städerna tror jag icke, att något behov föreligger. Men ute på landet medger jag, att det mångenstädes är ett önskemål att få dessa samlingslokaler. Jag är emellertid icke fullt övertygad om att frågan, som den nu ligger till, är fullmogen. Jag hade önskat — framför allt när man kombinerar detta förslag med den s. k. ungdomsfrågan och ungdomsvården — att från ungdomen själv manifesterats och markerats ett livligare och starkare intresse än vad som skett. Hur ha de samlingslokaler på sin tid kommit till, som nu finnas? När frikyrkorörelsen började här i landet, byggde den sina lokaler, missionshus och kapell. Så kom nykterhetsrörelsen och uppförde ordenshus och skaffade sig logelokaler. Till slut kom arbetarrörelsen med sina folkets hus. Ingenstädes ha statsmakterna genom någon kungl. proposition behövt framträda med sitt stöd.

När idrottsrörelsen hade stadgat sig, lyckades den rätt snart att få sina boningar säkrade. Idrottsbanor och idrottshus uppfördes visserligen med hjälp av det allmänna, men här har ungdomen tagit hand om problemet och manifesterat ett starkt intresse, förenat med offervilja och hänförelse liksom tidigare frikyrkorörelsen, nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen.

Nu däremot ha prestationer tydligen ersatts med pretentioner. Det är det som jag tycker är mycket betänkligt ur frågans egen framtida synpunkt. Jag håller med herr Kyling, att det man får serverat åt sig och utan ansträngning kommer i besittning av, uppskattar man icke; man vårdar och aktar det icke så som det man genom eget arbete, intresse och offervilja förvärvar sig.

Det är den sidan av saken jag fäst mig vid. Annars har frågan kommit i vanlig ordning, den ordning, i vilken ett socialt spörsmål skall komma. Man kastar upp problemet på diskussionsplanet, tillkallar sakkunniga, och så i sinom tid framlägges det en kungl. proposition — eftersom ingenting här i landet numera kan företagas utan statens hjälp och ekonomiska stöd.

En sak till: hurudana skola lokalerna vara till sin inredning, användning och syfte? Herrar Kilbom och Kyling äro båda ivriga anhängare av förslaget men tyckas icke vara överens beträffande den saken. Hur skola samlingslokaler te sig? Vilket program skola de fylla vid användningen, o. s. v.? En del vill ha föreläsning- och bibliotekslokaler. Andra vilja ha biografier, förmodligen även danslokaler. Andra åter vilja ha yrkesskolor och undervisningslokaler för hushållslära. Så finnes det de, som vilja ha gymnastiklokaler och badhus. Givetvis kan man ej få *allt* detta på en gång. Hos dem, som icke få som de vilja, slappnar intresset förmodligen rätt snart. Därför skulle jag tro, att denna fråga skulle vinna på en förnyad prövning och större mognad helst i en tid som denna, då man icke kommer ifrån den statsfinansiella sidan, om man nämligen känner ansvar för statens framtida ekonomiska väl och ve.

Och så en sak till! Det finnes redan nu samlingslokaler, som under den kalla tiden av året ha måst stängas på grund av bränsletillgångens knapphet. Att under sådana förhållanden skapa nya torde vara föga välbetänt.

Jag kommer ej att med min röst motsätta mig förslaget, men jag har velat anföra dessa synpunkter, därför att jag tror, att om man uppmärksammar dem, då den administrativa delen av frågan kommer att fortsättningsvis genomföras, så gör man alldeles säkert frågan en tjänst.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

Herr **Hallén**: Herr talman! Då jag varit ordförande för de sakkunniga, som utarbetat det förslag det nu är fråga om, har jag dristat mig begära ordet för att säga några ord i själva saken. Det är glädjande att konstatera, att när detta förslag gick ut på remiss över landet rönt det allmän anslutning från alla de myndigheter och parter, som yttrade sig. De enda betänkligheter man framförde var hänsyn till det nuvarande tidsläget och de ekonomiska möjligheterna.

Även här i kammaren i dag torde man kunna säga, att inga egentliga sakliga invändningar rests mot den princip, som ligger till grund för detta förslag, utan det har varit mera opportunitetsbetonade betänkligheter, som från några talesmän kommit till synes. Jag tror också man kan säga, att detta förslag är baserat på ett ganska grundligt material. Vi gjorde en rundfråga icke bara till alla rikets borgerliga och kyrkliga kommuner, alltså bortåt 5.000, utan också till över 20,000-talet av föreningar och organisationer. Vi fingo en bild både av vad man kan kalla »Förenings-Sverige» och, om man så vill, även »Samlingslokal-Sverige». Vi fingo se vad som fanns och vad som brast. Vi funno, att över 400 kommuner sakna varje som helst samlingslokal. Vi funno också, att fastän det finnes ett lokalbestånd på bortåt 6,500 samlingslokaler i riket, är deras tillstånd i allmänhet ganska svagt. Att det är ett trängande behov som föreligger, därom vittna tusental av föreningar, stora och små, som skrevo och framförde sina klagomål och önskemål, och sådana framställningar komma mig alltfört tillhanda.

Emellertid kunde jag märka i herr Kilboms yttrande, att om han också naturligtvis delar det resultat, till vilket utskottet kommit, har han vissa betänkligheter, som jag tycker klinga litet egendomligt. En talare har redan påpekat herr Kilboms tvehågsenhet, huruvida det var lämpligt att kombinera dessa samlingslokaler exempelvis med gymnastiklokaler. Han ville sätta ett frågetecken för lämpligheten av detta. Jag vill säga tvärtom. Den som sett exempelvis, hur man på modernt sätt kan montera upp gymnastikattiralj och sådant i salarna och montera in dem i tak och väggar, så att lokalen fullständigt ser ut som en verkligt förnämlig samlingslokal, tvekar icke, att det är en lämplig anordning, som säkerligen även ur ekonomisk synpunkt vore rationell. Jag tror också, att om man kombinerar dessa byggen, där det finnes behov därav, med skolkök, demonstrationskök och badstuga, så är detta särskilt på landsbygden klokt och lämpligt.

I kommittén gjorde vi en utredning om hur människor ute i bygderna, som vaket observerade de resurser som bjudas, skulle kunna från fyra eller fem håll erhålla bidrag av allmänna medel till byggande av sådana lokaler. Det är de statsmedel, som här äro ifrågasatta, det är tipsmedel, lotterimedel och anslag från pensionsstyrelsen till badstuguanläggningar, som ofta kunna läggas i källarvåningar, och sådant, och det är bidrag från åttonde huvudtiteln, när det gäller skolskökslokaler och demonstrationslokaler. Ja, även om man vill förlägga kommunbibliotek till sådana lokaler och ha för allmänheten dagligen uppläset lärum eller läsestuga, får man ytterligare bidrag. Jag menar ej, att man skall kombinera detta överallt. Men det finnes hundratals kommuner, där detta är både rationellt och ekonomiskt lämpligt att genomföra.

Herr Kilbom yppade en viss misstro mot vad man kan kalla den kommunala linjen i detta förslag. Han menade, att om kommunen skall taga initiativ till tillskapandet av dessa erforderliga lokaler, kan det bli mycket dyrt. Det kan man naturligtvis säga. Man brukar ju säga, att det är mycket dyrt när staten bygger. Men jag tycker, herr Kilbom, att åtminstone vi socialdemokrater skola icke vara de första att betona, att om det allmänna engagerar sig i

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

praktiska arbetsuppgifter blir det för dyrt. Det är icke som att bygga i Stockholm. Man skall ju icke gå för timpenning, utan det blir en byggmästare som får bygga på entreprenad. Då bli de ekonomiska synpunkterna säkert tillgodosedda. Skall kommunen, om det är den som bygger, bära 75 procent av byggnadskostnaden, ser den nog till, att den största möjliga sparsamhet iakttages.

Jag tror också, herr talman, att det kan vara en viss styrka i detta fall att det är de kommunala myndigheterna som taga initiativet. Därigenom engagerar sig kommunen på särskilt sätt för ortens föreningsliv och frivilliga bildningsverksamhet. Och en sida, som icke är alldeles att förbise, är att i den mån dessa lokaler skola bereda möjligheter för nöjen och förströelse få kommunens ledande män och krafter på detta sätt kontroll över vad som förhaves på dessa offentliga lokaler.

Jag tror också, att vi alla äro ense om, att man genom dessa anordningar kommer att kunna skänka landet ett stort antal värdefulla och goda lokaler för föreningslivet. De bli icke, som herr Lundell sade, pompösa; tvärtom, de kunna bli nog så enkla. Men det har dock skett så många framsteg både av teknisk och annan art, när det gäller att bygga sådana lokaler, att det blir faktiskt en vinst, om verkligt hemtrevliga och smakfulla lokaler kunna erhållas i byggnaderna. Jag hör icke till dem, som överdriva den bättre miljöns betydelse. Men vi, som talat på tusentals platser i gamla, enkla lokaler, vi ha minnen. Vi minnas de stora högtidsstunderna, men vi minnas också huru otidsenliga, smutsiga, smaklösa, dåligt ventilerade och dåligt uppvärmda lokaler kunna skapa känsla av oordning och vantrivsel. I stället har man sett redan nu, hur på många håll, där man åstadkommit samlingslokaler, folkets hus, ordenslokaler och andra, smakfullt och stilenligt inredda, miljön påverkat publiken. Här ser man faktiskt ett exempel på miljöns goda inverkan. Det är redan omvittnat både av herr Kyling och av andra, hur betydelsefullt det är att vår ungdom kan få ett hemvist på sin fritid för allehanda sysselsättningar. Att lokalerna komma att ha en stor positiv, ja, en rent moralisk uppgift att fylla, om den saken är det nog ingen tvekan, och det äro vi alla ense om.

Det nämndes av en talare, att det hänt många gånger förr i tiden, att man av bekymmer för att amortera sina fattiga lokaler tillgripit tillställningar och nöjesanordningar, som till sin art faktiskt stodo i strid med det syfte, för vilket lokalen kommit till stånd. Det kan ej nekas till, att det funnits lokaler, där det varit präktiga entusiaster som skapat dem och drömt ljusa drömmar om att de skulle bli en högborg för ideellt arbete i bygden; men efter kanske några årtionden ha de överflyglats av andra krafter, och den lokal de drömde så vackert om har förlorat mycket av respekt och anseende. Det har kunnat inträffa på mer än ett ställe i landet, det veta vi. Därför äro vi också övertygade om att när det allmänna erbjuder en viss form av hjälp måste det minska amorteringsbekymren för dem, som skapa de nya lokalerna, och därmed också minska frestelsen att med sämre nöjen finansiera byggena.

Jag tror, att det är överdrivna farhågor, då man menar, att om icke ungdomen får vara med och offra tillräckligt för att skapa dessa lokaler utan får dem gratis, sätter den icke värde på dem. Det är dock meningen att vederbörande kommun eller enskilda organisation skall prestera lejonparten av kostnaderna. Nog får man vädja till de enskildas entusiasm och offervilja lika mycket som förut.

Herr talman! Jag nämnde ett ord om de gamla samlingslokalerna i vårt land. Jag gör det därför att jag själv talat på över tusentalet sådana platser i landet, och många andra i kammaren ha också gjort det i de gångna åren. Vi minnas huru lokalerna sågo ut. De voro ofta nog så torfliga. Jag minnes

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

den allra mest primitiva formen. Det var de där ladliknande byggnaderna, där det icke fanns något vindfång och där man hade ingången på den ena långväggen. Folk fick hänga kläderna på långväggen var man kom åt. I bakgrunden tronade den stora kaminen, som sotade ner hela byggnaden. Där rådde en infernalisk värme, under det att den plats, där talaren uppehöll sig, var mera polarartad. Vi veta hur lokalen såg ut. Det fanns ofta i fonden en mycket enkel målning av någon bygdemålare, där antingen dryckenskapens elände eller andra deviser voro framställda naivt och barnsligt men rörande på sitt sätt. På väggen hängde bilder. Jag minnes den tid då man såg bilder av Edvard Wawrinsky och andra ledande goodtemplare i vårt land, såsom den gamle Kvarnzelius och den store nykterhetstalaren H. F. Berg. Där hängde ofta ett I. O. G. T:s ordensbrev. Så kom den tid, då det fanns förstoringar av Hjalmar Branting, Carl Lindhagen och andra. Det var enkla lokaler, ofta torftiga, där mycket stod i motsättning till allt vad hygien, smakfullhet och ändamålsenlighet heter. Men där arbetade och rörde sig människor, som besjälades av en god anda. De lokalerna blevo ofta ljushärdar för bygden. De krafter, som där fingo tak över huvudet, ha säkerligen gjort de mest betydelsefulla dagsverken för den sociala och kulturella omvandling, som försiggår i landet. Man kan icke uttala någon bättre önskan än att de nya lokaler, som med det allmännas stöd komma till stånd i våra bygder, en gång, när de också tjänat ut, må bli förtjänta av ett lika gott eftermäle som de gamla faktiskt äro förtjänta av.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Landskrona: Herr talman! Det är med visst intresse man kan åhöra denna diskussion, som i mångt och mycket baserar sig på uteslutande tro. Om man har, som en del av oss, i decennier handhaft förvaltningen av samlingslokaler, kan man icke annat än med tillfredsställelse se det föreliggande förslaget. Det kunna vi göra, trots att de flesta icke ha någon som helst möjlighet att få stöd eller kanske rent av icke behöva detsamma. Vi veta emellertid, som förut sagts, att det finnes många ställen i vårt land, där man behöver stöd. Det är samhällets plikt att bisträcka.

Det blev för oss förvånansvärt att höra, att vissa grupper kunde ha något att erinra, när man har dessa svårigheter, som faktiskt finnas ute i bygderna. Vi utgå emellertid från att det mer och mer skall utveckla sig dithän, som det gjort t. ex. i min hembygd. Vi tycka i dag, att då arbetarklassen med stora uppoffringar skapat fram ändamålsenliga lokaler, kan vilken samhällsgrupp som helst ha nytta av dessa. Vi finna i våra samlingslokaler beredskapsmäniskor, som ha sina sammanträden; hemvärdet har möten; Röda korset har kurser; och husmodersföreningar och andra samhällsgagnande organisationer ha faktiskt nytta av dessa.

Vad jag begärde ordet för var den passus, som säger, att det är bäst att kommunen tar initiativet för att bygga sådana lokaler. Jag tror emellertid, att det är något att taga vara på, om vi sätta de folkliga rörelserna i spetsen för byggandet av samlingslokaler. Vi ha nämligen konstaterat, att det ej är så lätt för personer, som äro bundna av reglementen och direktiv, att handhava dessa. Våra samlingslokaler måste nämligen vara tillgängliga och hyras ut för en ytterst liten penning, om de ideella organisationerna verkligen skola få den nytta, som är menad. Jag tror därför, herr talman, att man icke får för mycket hålla på att man skall ha kommunen såsom huvudman, då det gäller att anvisa lokaler. Det är ofta, för att icke säga mycket ofta, så, att det beror på vem som är föreståndare för företaget, hurvida de ideella organisatio-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

nerna verkligen kunna utveckla sig i önskad riktning. Min erfarenhet är faktiskt den, att man måste gå till väga från fall till fall. Jag tror, att ingen tagit skada av detta.

Våra samlingslokaler äro numera sådana, att man gott kan beteckna dem som rena medborgarhus. Jag tror till och med, att man kan säga, att det är kulturens hemvist, där alla samhällssolidariska medborgare faktiskt kunna hålla råd och diskutera sina gemensamma angelägenheter. Jag tror därför, att det ej är någon fara utan tvärtom en lycka, om man kan engagera organisationerna för detta så mycket som möjligt.

Det var någon här, som anförde, att det skulle vara rent av en fara, ifall man toge sakkunnigt folk. Man anförde, att det vore ofta personer, som vore engagerade i nuvarande samlingslokaler. Jag tror, att all erfarenhet talar i alla fall för att ute i våra folketshusföreningar och med dem likställda har all tanke på äganderätten praktiskt taget försvunnit. Det stora intresset går ut på att tillfredsställa organisationerna, så att de få lokaler efter behovet.

Jag ber därför, herr talman, att till sist få uttala som min uppfattning, att man icke, i första hand åtminstone, skall engagera kommunerna utan att man i första hand bör engagera de olika organisationer, som finnas, och i görligaste mån stödja dem. Göra vi detta skola vi säkerligen efter några år komma fram till full förståelse och finna, att vi icke ha på något sätt kommit in på fel linje. Det är min uppfattning.

Herr talman! Jag ber till slut få ansluta mig till den reservation, som föreligger och som avgivits av herrar Lindberg i Umeå och Åkerström.

Herr **Eriksson** i Frägsta: Herr talman! Det förvånar mig egentligen, att denna debatt svällt ut så oerhört som den gjort. Jag vill ytterligare understryka motiven för min framställning och vad jag anförde i mitt första inlägg. Min motivering var helt enkelt den, att jag anser, att statsmakterna böra taga hänsyn till de ekonomiska förhållandena, när det gäller att bedöma de olika anslagskraven. Jag kommer då till den slutsatsen, att det behov, som det nu gäller att tillgodose, icke är av den storleksordning och den angelägenhetsgrad, att det är så oerhört brådskande.

Här fick jag svar utav många talare, som strängt taget icke bemötte mig i sak, utan i stället med en massa mycket starka känsloutbrott. Mig veterligt har ingen, icke ens jag, bestritt, att det behövs samlingslokaler här i landet. Diskussionen rör sig, åtminstone såsom jag ser saken, om frågan: Är det nödvändigt att nu forcera detta? Vi ha dock kunnat passera det s. k. demokratiska genombrottet, vi ha sett en massa föreningar och folkrörelser växa fram och få luft under vingarna, fullständigt utan att det utgått statsunderstöd till byggnad av samlingslokaler. Men nu, när våra ideella och ekonomiska föreningar, våra folkrörelser befinna sig i en lovande utveckling, då anser man, att statsmakterna ovillkorligen måste rycka in. Det är uteslutande den nyss antydda synpunkten, som varit för mig avgörande.

Vidare tycker jag, att det är mycket oegentligt av herrarna att angripa hela högerpartiet. Jag var ju i utskottet ensam reservant från andra kammaren. Dessutom har ju herr Kyling nu talat för en diametralt motsatt åskådning. Det är väl i alla fall även nu för tiden i andra kammaren så, att en enskild riksdagsman kan få följa sin egen uppfattning i en fråga som denna. Jag vet knappast, om det finns någon anledning att ingå i detaljerat svaromål på de angrepp, som riktats emot mig av olika talare. Frågan är, om icke en del av dem bevisat för mycket. Jag vill bara med några ord fästa uppmärksamheten på

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

herr Kilboms första inlägg, som bars upp av verkligt patos. Han påtalade bland annat, att jag icke skulle röjt något sparsamhetsnit, när det gällt att taga ställning till våra försvarsutgifter. Den dagen, den sorgen, herr Kilbom! När propositionen om försvaret skall behandlas, står det både herr Kilbom och mig fritt att säga ja eller nej till Kungl. Maj:ts anslagsäskanden. Vidare talade herr Kilbom om anslaget till reparation av Amiralitetskyrkan i Karlskrona. Det gällde därvid statsegendom, som tarvade underhåll. Det var fråga om ett anslag på 200,000 kronor för att underhålla vad staten redan ägde. Herr Kilbom talade om så oerhört mycket pengar, som lagts ned på anskaffande av samlingslokaler. Det där känna vi till allesammans. Jag anser, att samlingslokaler ha en stor uppgift att fylla, och jag finner det mycket tilltalande, att svenska folket är villigt att göra stora uppoffringar för ideella ändamål. Även arbetsgivarna ha, såsom herr Kilbom också framhöll, visat prov på förståelse, när det gällt anskaffande av samlingslokaler. Detta bestyrker ytterligare min uppfattning, att det är fråga om en folkrörelse, som befinner sig på stark frammarsch, men huruvida det nu därför är anledning att lämna statligt bistånd kan ifrågasättas. Vidare talade herr Kilbom om den stora skatteböroda, som åvilade skattebetalarna, särskilt arbetarna i en viss trakt. De betalade så och så mycket i skatt, sade herr Kilbom. Sådant känna vi ju alla till, och jag underströk också i mitt första anförande, att skattetrycket för närvarande är oerhört tungt, men detta borde väl snarare tala för att icke låta de hårt tryckta skattebetalarna få vidkännas ännu större skatteböroda genom att bevilja sådana anslag som det nu ifrågavarande. Vore det så, att skattebetalarna skulle ha rätt att ställa krav på staten i proportion till den skatt, som de betalade, så skulle väl en miljonär, som har en mycket stor skatt, ha rätt att kräva mycket stora ansträngningar från statsmakternas sida till sin individuella favör. Detta blir konsekvensen av herr Kilboms resonemang på den punkten.

Det har ifrån många håll talats om angelägenhetsgraden. Jag har ett mycket starkt stöd för min åsikt ifrån den svenska statsförvaltningens sida, då jag säger, att angelägenhetsgraden icke är så stor. Om herrarna och damerna behagade titta i propositionen, som redovisar uttalanden ifrån länsstyrelsehåll, så skola ni finna, att så gott som allesammans klart och tydligt uttalat den övertygelsen, att staten bör vänta med denna utgift, tills vi fått litet bättre tider. Jag framhöll, att det vore klokare att använda pengarna till att understödja byggnadsverksamheten på den svenska landsbygden.

Jag tänkte icke belamra riksdagens protokoll med citat ifrån ärendets förberedande behandling, men med anledning av de många starkt känslöbetonade argument, som framförts från motsidan, vill jag läsa upp, vad byggnadslånebyrån yttrat: »Byggnadslånebyrån anser, utan att underskatta den stora kulturella betydelsen av att allmänna samlingslokaler finnas tillgängliga i erforderlig utsträckning, att anskaffning av sådana lokaler med stöd av statsmedel hör till sådan verksamhet, som bör anstå, tills mera normala förhållanden inträtt. Byrån håller före att statens stöd åt byggnadsverksamheten väsentligen bör avse bostadsproduktion för att vinna — förutom den arbetsmarknadspolitiska effekten — ökad möjlighet att tillgodose behovet av bostäder till skäliga priser. Byrån finner det så mycket mera angeläget att icke nu binda statsmedel, som byrån befarar, att kommunerna under rådande förhållanden näppeligen inrikta sin verksamhet på att bygga samlingslokaler och att vidare svårigheten för enskilda sammanslutningar att anskaffa det kapital, som erfordras utöver statligt lån, kommer att lägga hämsko på verksamheten med påföljd, att medlen till stor del icke tagas i anspråk och arbetsmarknaden blott i ringa mån främjas. Då byggnadslånebyrån vågar utgå från att

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

förslaget icke nu anses böra bli förverkligat, torde det icke vara nödvändigt för byrån att yttra sig över förslagets enskildheter.»

Jag vill lägga kammaren på hjärtat, att detta uttalande gjorts av en ansvarig myndighet. Stockholms stad har också sagt några ord i frågan: »Samlingslokalfrågor synas till sin natur vara utpräglat lokala angelägenheter, vilkas lösande bör ankomma på enskilda sammanslutningar eller personer eller på vederbörande ortsmyndigheter. Att göra tillhandahållandet därav till en ofentlig förvaltningsuppgift med åtföljande statskontroll är varken påkallat eller ens lämpligt. För övrigt torde det numera föreligga angelägnare uppgifter för stat och kommun än förevarande, om en försvinnande högkonjunktursmentalitet vittnande projekt.» Jag tycker, att även detta uttalande bör tillmätas ett visst värde, och framför allt anser jag, att det ger mig ett stöd i min uppfattning.

Herr Åkerström ansåg, att han avfytrade en sjusärdeles salva mot mig, när han konstaterade, att jag råkat skriva under en motion med en mycket vid syftning, en motion i vilken man siktade till att få en utredning till stånd om vår ungdomsvård. Det står icke någonting i motionen om någon utredning angående samlingslokalerna, därför att man väntade sig en proposition i ärendet, man tryckte emellertid på, att det kunde befinnas nödvändigt att taga i anspråk skolor och andra redan befintliga lokaler. Det är väl icke så fruktansvärt inkonsekvent att å ena sidan i en motion hänvisa till en kommande proposition i ärendet och å andra sidan, när denna proposition föreligger, yrka avslag på densamma, om man anser sig hava fog för ett avslagsyrkande.

Det har, som jag redan framhållit, kommit en god portion känslotänkande fram i denna debatt. Herr Hallén framhöll motsättningen mellan herr Kilboms och herr Kyllings ståndpunkter. Denna motsättning, som kommit till synes redan vid frågans behandling i riksdagen, tycker jag varslar om, att det icke kommer att bli så förfärligt lätt att förena de olika intressena, när det gäller att broderligt dela anslaget. Den ene tycker si och den andre så, och det kan bli mycken rivalitet. Somliga vilja ha gymnastiksalar, andra vilja ha skolkök etc., etc. Detta varslar också om, att det icke kommer att bli fråga om små företag härvidlag. Kostnaderna komma kanske att uppgå till 75,000 å 100,000 kronor per enhet. Det är kanske i känsla härav, som socialministern yttrat: »Någon möjlighet att med säkerhet bedöma i vilken utsträckning statens ekonomiska medverkan kommer att krävas för samlingslokalfrågans lösande föreligger icke.» Det var ett mycket förståndigt och försiktigt uttalande, som det otvivelaktigt kan bli bra att ha, för att krypa bakom, i synnerhet om utvecklingen på detta område skulle bli sådan, som signalerats i flera av dagens inlägg.

Jag skall, som sagt, icke förlänga debatten. Jag vill endast ytterligare uttrycka min förvåning över att man rivit upp sina känslor på detta sätt. Saken är ju egentligen klar. Utskottsförslaget går otvivelaktigt igenom. Det förefaller mig, som om de herrar, vilka särskilt intresserat sig för denna sak, vore mycket angelägna om att visa världen, enkannerligen vårt land, hur oerhört intresserade de äro av att man skall få dessa samlingslokaler. Jag vill dock framhålla, att jag, såsom jag lagt upp denna fråga, icke blivit sakligt bemött. Jag har icke heller blivit övertygad om, att det står så förfärligt mycket att vinna genom att driva fram detta just nu. Otvivelaktigt är det så, som herr Lundell sade, att ett bifall till förslaget skulle komma att medföra en fördyring av kostnaderna för uppförande av samlingslokaler. Det skulle bli en standardhöjning, som icke kommunerna och ännu mindre föreningarna skulle anse sig ha råd till. De skulle därför icke komma att söka statsbidrag till

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

samlingslokaler. Vi skola icke göra oss några större förhoppningar om, att vi på detta sätt skola kunna lösa lokalfrågan ute på den enkla landsbygden, ty där är icke föreningslivet, rent ekonomiskt sett, så starkt, att föreningarna ha råd att engagera sig efter de linjer, som här signalerats.

Jag anser fortfarande, att jag icke är så fruktansvärt reaktionär. Lägg märke till, att jag överhuvud taget icke sagt, att det icke skall finnas samlingslokaler. Jag har heller icke sagt, att staten icke skulle kunna träda emellan vid något tillfälle, men jag har ifrågasatt, om det i dagens läge är nödvändigt att bevilja detta anslag. Härvid har jag stöd ifrån ansvariga myndigheter i landet.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Under denna långa debatt har det gjorts många kraftiga uttalanden om behovet av samlingslokaler på landsbygden. Det gäller här en sanning med modifikation. Vi alla, som i någon mån gjort oss förtrogna med förhållandena, veta, att det på somliga håll råder verklig brist på lokaler och framför allt på trevliga och ändamålsenliga sådana, under det att det på ej få platser finns ett överflöd på samlingslokaler, av vilka en del användas ytterst sällan, och att om man i tid hade rationellt ordnat anskaffandet av samlingslokaler, så skulle ytterst få platser ha befunnit sig i det nödläge, varom dagens debatt burit vittne.

Jag har, herr talman, icke begärt ordet för att yrka avslag på utskottets hemställan. Jag kommer att med min röst biträda bifallsyrkandet, men jag kan icke, även om det kommer att framkalla gensagor, underlåta att påpeka, att om offerviljan stått i proportion till den ofta högt deklarerade idealiteten och verksamhetslusten för den sak det här gäller, skulle oändligt många lokalfrågor kunnat lösas bättre än som hittills skett, och man hade icke behövt ropa så högt på statsbidrag. Man har i alltför stor utsträckning lagt affärssynpunkter på sina lokalfrågor, vilket medfört allt annat än trevliga konsekvenser. I stället för att lägga manken till och för lösande av sin lokalfråga offra allt, som man offerar för sitt hem, har man velat göra lokalerna självunderhållande, och så ha dörrarna fått stå öppna för litet av varje, blott man fått inkomster. För en kort tid sedan hörde jag berättas, hurusom på en plats några unga, säkerligen ganska obemedlade personer, för kanske 30 å 35 år sedan lyckades åstadkomma en ganska bra lokal för sin ideella förening. Man lånade några tusen kronor mot borgen o. s. v. Under den långa tid, som därefter förflutit, ha de en gång unga medlemmarna hunnit bli gamla, hunnit bli förtroendemän och mer eller mindre välbesuttna, men skulden på lokalen står kvar. Det ligger i öppen dag, att det varit en småsak för dessa personer, som i sin ungdom anskaffat denna lokal, att under årens lopp klara av skulden och göra sig till verkliga ägare av lokalen.

Herr Svedman vidrörde en sak, som jag också tänkt nämna. Jag syftar på de många tusen frikyrkliga lokalerna i vårt land, som uppförts av i allmänhet ganska obemedlade människor. De som skaffat dessa lokaler ha känt något liknande för sin lokal, som man känner för sitt hem, och sökt och lyckats genom otroliga offer icke blott underhålla och i många fall tid efter annan modernisera lokalen utan också oavslätligt nedbringa skuldbeloppet. Många mena kanske, att detta exempel är illa valt. Det kan jag icke medgiva. Det gäller samma befolkningskategorier, människor som leva under likartade ekonomiska förhållanden. Det måste vara därför att vederbörande icke haft samma syn på spörsmålet som resultatet blivit så väsentligt olika. Det är farligt, när understödstagarandan griper ett folk. Denna debatt vittnar, enligt min mening, i likhet med en debatt, som hållits tidigare i dag, om att denna anda håller på

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

att erövra och förlama vårt folk. När staten skall göra allt för att stödja alla företag, förlamas initiativets låga, som annars kunde lysa och värma.

Herr talman! Jag begärde egentligen icke ordet för att säga detta. Jag vill i detta sammanhang bringa i erinran, att man, då riksdagen efter vad jag förmodar med stor majoritet kommer att som första åtgärd anslå sammanlagt 3 miljoner kronor till lokalbygget, när tiden kommer bör se till, att dessa lokaler bliva verkliga bildningscentraler och kulturhärddar i bygderna. Det ligger snubblande nära till hands att befara, att de somligstades kunna bliva pesthärddar. Jag är glad över att departementschefen i propositionen framhållit, att det är viktigt, att en olämplig användning av dessa lokaler förhindras. Det ligger stor makt uppå att så pass fasta och klara bestämmelser meddelas i samband med beviljande av understöd och lån, att icke vad slags nöjesliv som helst understödjes med skattemedel. Att det bör beredas rum åt ett sunt nöjesliv är uppenbart, men marknaden är så full av profitörer på nöjesdetaljens område, och dessa profitörer ha en sällsynt förmåga att dupera folk, med resultat att dessa allmänna lokaler i stor utsträckning utnyttjas för att bereda folk en förströelse av sådant slag, att man kan säga, att den sista villan blir värre än den första. Meningarna om vad som är förädlande förströelse äro ju ofantligt delade, och på den punkten är en diskussion absolut ofruktbar i detta sammanhang, men det finns givetvis vissa linjer, om vilka vi icke behöva diskutera. Låt oss hålla oss till dessa linjer.

Herr talman! Då ingen vidrört denna fråga, har jag känt det påkallat att föra den på tal, innan kammaren i kväll bifaller utskottsförslaget.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Utskottet gör i sitt utlåtande ett uttalande, som i viss utsträckning avviker från och ändrar, vad departementschefen anfört i propositionen. Den ändring, som utskottet vidtagit, betraktar jag icke som en förbättring utan snarare som motsatsen. Departementschefen har ansett önskvärdt, att »de kommunala myndigheterna toge initiativ till lokalfrågans lösning och att kommunen så vitt möjligt ställde sig som företagare, varvid ett samarbete mellan de kommunala myndigheterna och representanter för de i orten verkande föreningarna givetvis borde komma till stånd». Mot detta uttalande åberopar nu utskottet, vad i motionerna I: 216 och II: 290 framhålles, nämligen att i stället folkrörelsernas lokala organ själva som regel böra taga initiativet och under samarbete med kommunen ställa sig som företagare. Utskottet säger sig icke ha kunnat undgå att finna motionärernas synpunkter värda beaktande.

Jag ställer mig frågande på denna punkt, bl. a. av den anledningen att även om dessa stora folkrörelser vilja hålla sin verksamhet på ett högt plan, ligger det en fara i att många enskilda lokalforeningar ibland kunna falla för frestelsen att, för att förtjäna en slant att användas till det ena eller det andra ändamålet, upplåta lokalerna till sådant, som är föga värdigt, med andra ord till sådant som föga överensstämmer med vad man skulle önska att dessa lokaler användas till.

Som jag ser saken, tror jag det vore tryggare om departementschefens uttalande hade fått kvarstå oförändrat. Jag skall icke komma med något yrkande, men jag vill skicka med den hälsningen, att de myndigheter, som skola omhändervärd och utfärda direktiv för denna verksamhet, böra noga se till att dessa lokaler icke, som en ärad talare nyss yttrade, upplåtas till sådant som river ned i stället för att bygga upp. De få icke bli ett hemvist för någon sorts tredjeklassbasarer eller danstillställningar.

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

Vad behovet av samlingslokaler på landsbygden beträffar, har det ordats så mycket därom, att jag icke behöver uppehålla mig därvid. Den som kommer från en stor och vidsträckt landsbygdskommun vet, att det föreligger verkligt behov av samlingslokaler för både ideellt föreningsliv och bildningsverksamhet och för jordbrukarnas ekonomiska organisationer. Även för de politiska organisationerna kan det många gånger vara bekymmersamt att få tak över huvudet.

Jag förstår så väl dem, som äro betänksamma gentemot detta förslag på grund av det ekonomiska läge, som landet befinner sig i, och som undra, om vi icke hellre böra vänta med detta nya anslag, tills krisen är över och vi bättre kunna överblicka den ekonomiska situationen. Jag måste dock, herr talman, för min del säga, att jag betraktar detta som ett så pass lofvärt ändamål, att när nu Kungl. Maj:t ruckat en bit nedåt på det anslag, som tidigare signalerats i statsverkspropositionen, har jag för min del icke hjärta att gå emot förslaget, utan jag kommer att rösta för det. Jag tror också att åskilliga av mina meningsfränder i kammaren komma att göra det.

Det har sagts mig, att man i debatten tidigare talat om högerns stora oförståelse just för detta ändamål. Jag vill energiskt tillbakavisa sådana påståenden. Det finns skilda uppfattningar om vad vi ha råd till under den krissituation, som vi för närvarande befinna oss i. Men jag tror, att vi alla vilja hjälpa till att åstadkomma en lösning på problemet om samlingslokalerna, så att det blir så goda möjligheter i den här vägen, som det låter sig göra, icke minst för den svenska ungdomen.

I detta anförande instämde herrar *Holmdahl, Karlsson* i Granebo, *Liedberg* och *Wiberg*.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Kammaren är säkert för länge sedan färdig att fatta beslut i saken, och jag skall tillåta mig endast ett par repliker.

Jag hälsar med stor tillfredsställelse den — jag vet inte hur jag skall säga för att inte vara elak — frontförändring, som inträffat efter middagen. Ingen har sagt, herr Skoglund, att högern som parti är motståndare till förslaget. Det har endast påpekats från flera håll före middagen att *en del* högermän äro motståndare till förslaget, här som i första kammaren.

Här har yttrats bekymmer över, att man skulle använda en del byggnadsmaterialier, som behövas till andra ändamål. Men statsrådet har dock klart uttalat, att byggnadsmaterielen skall användas där den *bäst* behöves, och bostadsproduktionen går ju därvidlag i första hand. Det förefaller mig, som om herrarna också borde ha litet förtroende för — det är första gången jag hör motsatsen — industrikommissionen. Den har ju litet att säga till om, när det gäller tilldelningen av exempelvis järn och elektrisk materiel o. s. v. Jag tror icke, att industrikommissionen i fortsättningen kommer att ändra den politik, som den härvidlag hittills har fört. Men därtill kommer, som också utskottet klart säger, att Kungl. Maj:t ju har avgörandet i sista hand av till vilka ändamål pengarna skola användas. Herrarna ha ju själva representanter i regeringen och ha således i någon mån möjlighet att öva inflytande på den politik, som därvidlag föres.

Herr Lundell beskyllde mig för att tala mycket länge. Jag talade i 17 minuter och herr Lundell i 14 minuter. Den lilla skillnaden fanns oss emellan — utom den på 3 minuter — att jag sade någonting på de 17 minuterna, medan herr Lundell i sak ingenting sade på sina 14 minuter. Herr Lundell ansåg, att det ju finnes skolor och sådant att ta sin tillflykt till. Ja, herr Lundell, 3 till 5

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

mil utanför Stockholm ser det ut så här. I Hacksta socken, 5 mil från Uppsala, begärdes för icke så lång tid sedan tillstånd för en socialdemokratisk talare att få hålla möte i sockenstugan med förevisande av film. Svaret blev utan vidare nej. Vad har man då att göra? Man har då två möjligheter öppna. Den ena är att hålla till och visa filmen i ett båtskjul. Den andra är att dröja till hösten, då det blir mörkt, då man kan sätta upp duken mot ett par mörka träd och visa filmen ute. I Västra Ryd har man till nöds fått hålla möten i skolan. Kyrkoherden och andra ha emellertid nu gått in för att förhindra detta under den säkerligen mycket allvarliga motiveringen att risk förefinnes för att — golvet skall nötas ut. Så ha vi Håtuna, där arbetarna få hålla till i korridoren i Tjursta skola. Om herr Lundell eller någon annan intresserad på upplandsbänken ville undersöka dessa saker, vore det bra.

När det ser ut så 3 till 5 mil utanför Stockholm, några mil utanför Uppsala universitetsstad, då undrar jag, om icke herrarna inse, att vi kunna leta upp åtskilliga liknande exempel i andra kommuner. Till dem som tala så mycket om, att det är nödvändigt att stoppa flykten från landsbygden, skulle man i detta sammanhang kunna ställa frågan: Tro herrarna, att ni lyckas därmed, om ni icke bereder landsbygdens ungdom någon plats, där de kunna samlas under sin fritid? Sådana möjligheter ha de icke nu. Herr Hallén har skrivborssakkunnigt erinrat om, att det finnes 400 kommuner i landet, där den möjligheten fattas. Jag ber att få från praktiska utgångspunkter verifiera saken.

Jag vill säga till herr Kyling, att jag var mycket glad över hans anförande, och stora delar av detsamma kunde jag helt och fullt instämma i. Jag vill emellertid säga, att ingen har bestritt, att man bör försöka kombinera samlingslokalerna med gymnastiklokaler, samlingslokalsbygge med demonstrationsskolkök eller vad man vill kalla det för eller samlingslokaler med badstuga och tvättstuga. Men vad som sagts, är detta, att det blir mycket *dyrare* att kombinera samlingslokaler med gymnastiklokaler för den händelse särskilt gymnastikmännen hålla på kravet på 5½ meter i tak i gymnastiklokalen, när det icke behövs mer än 3.20 meter i tak i samlingslokalerna. Jag tillät mig diskutera den saken med några gymnastikmän i ledande ställning. Jag frågade dem, om de icke kunde frångå detta krav, men härtill svarade de nej. Det går icke, sade de. Jag tycker inte, att det är klokt att förtiga de svårigheter, som möta på grund av de olika kombinationsplaner, som härvidlag framkommit. Kanske får jag också i all stillhet erinra herr Hallén om, att han på sin tid var ordförande i en kommitté, som skulle undersöka behovet av *samlingslokaler*, närmast med anledning av att det icke fanns några lokaler där *folkrörelserna* kunde samlas till sina möten, och den saken — därom tror jag att herr Hallén är ense med mig — bör väl i fortsättningen vara den *huvudsakliga* utgångspunkten.

Sedan frågade herr Kyling, hur det skulle bli om det i nämnden kom in en sådan som Kålbom. Ja, tänk vilken riksolycka! Skulle vi emellertid inte, herr Kyling, kunna överlåta åt Kungl. Maj:t att utse nämnden. Men förresten, det kan ju tänkas, att man bör gå till väga i detta som i en del andra fall, låta de folkrörelser, högerens ungdomsförbund måhända inräknat, som beröras av saken, de som ha större erfarenhet, föreslå de personer som skola väljas. För mitt vidkommande har jag förtroende för att Kungl. Maj:t ser till, att det blir representanter för de organisationer som ha erfarenhet av frågans läge.

Man frågar också, hur det skall bli i kommuner, där det finns tre lokalägande föreningar. Ja, vi ha försökt åstadkomma en lösning även av den frågan. Det har sålunda påbörjats ett samarbete mellan folketshusföreningarna, I. O. G. T., d. v. s. godtemplarna, nationalgodtemplarna, bondeförbundet och

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

dess ungdomsförbund för att söka lösa dylika problem. Vi anse, att det är meningslöst att ha tre samlingslokaler i en landskommun, som kanske har 1,500 invånare. Alla dessa lokaler kunna icke underhållas. Då försöka vi få dem att gå tillsammans och samsas om en lokal. Det blir givetvis svårt på vissa platser att få vederbörande därtill. Jag tror emellertid, att det kommer att gå, i varje fall går det bättre genom fria förhandlingar och genom att samla dem i en ekonomisk förening, än om de skulle kommenderas och kontrolleras av några i en kommunal ledning, som icke ha tid eller kanske inte ens anse att kommunerna ha möjlighet att lösa denna sak.

Jag tycker herr Svedman var litet orättvis, och det kanske han erkänner. Han talade om att prestationer numera ersatts av pretentioner. Ingenting kan företagas utan att staten lämnar stöd o. s. v. Jag undrar just om herr Svedman vid närmare eftertanke vill stå för sådana yttranden. Han frågade bekymrat, hur dessa lokaler skola fungera. Jo, de skola fungera så, att de bli ett medel till högre kulturellt liv bland de breda folklagren. Till gagn för den demokratiska utvecklingen, till gagn för ett fritt Sverige under folkstyrelsens egid. Så skall det fungera, herr Svedman, och det gör det bäst genom att vederbörande själva med samhällets stöd få sköta om saken.

Till sist, herr talman, måste jag endast beklaga herr Eriksson i Frägsta; han hade så bråttom att han läste litet fel innantill, när han skulle citera Stockholms stads yttrande i denna fråga. Stockholms stads yttrande återfinnes på sid. 19 i den kungl. propositionen, och där heter det: »Stadsfullmäktige beslöt utan omröstning med bifall till stadskollegiets hemställan — med överlämnande av fastighetskontorets utlåtande — förklara sig *icke* hava något att erinra mot förslaget.» Det är vad *Stockholms stad* har sagt, herr Eriksson i Frägsta. Men sedan finns det fem *reservanter* i stadskollegiet, vilka herr Eriksson i hastigheten upphöjde till Stockholms stads myndigheter — det är säkerligen hans egna meningsfränder — och de säga så här: »Samlingslokalfrågor synas till sin natur vara utpräglat lokala angelägenheter, vilkas lösande bör ankomma på enskilda sammanslutningar eller personer eller på vederbörande ortsmyndigheter.» Reservanterna biträda alltså den mening som herr Eriksson företrädde här i dag. Jag kan dock inte finna att det är riktigt av herr Eriksson att försöka stärka sin ståndpunkt genom att göra minoriteten till majoritet, Stockholms stad har gått på Kungl. Maj:ts linje och uttalat sig för förslaget.

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Jag beklagar att jag läste fel. Jag vill emellertid påpeka, att ett yttrande från fem reservanter i ansvarig ställning även bör ha sin betydelse.

Jag begärde emellertid ordet på grund av att herr Kilbom i början av sitt sista anförande sade, att detta är en angelägenhet som går att flytta över till Kungl. Maj:t, som har möjlighet att avvakta och se, om det blir dåligt med byggnadsmaterial eller arbetskraft. Utskottet säger dock — det kanske inte herr Kilbom riktigt har läst — att det är just nu som dessa samlingslokaler skola uppföras och att det är i anledning av kristiden detta skall ske. På sid. 22, i första stycket av utskottets motivering, säges det nämligen, att frågan om statligt stöd »trots det ansträngda statsfinansiella läget utan ytterligare dröjsmål bör upptagas till lösning». Utskottet säger sig sålunda icke kunna dela den i motionerna I: 208 och II: 280 uttalade uppfattningen att därmed borde tills vidare anstå. Utskottets uttalande sammanfaller ju med innebörden av den riksdagsskrivelse, som beslöts i fjol. Jag ville alltså fästa herr Kilboms uppmärksamhet på att det gäller åtgärder, som enligt det beslut vi nu stå i be-

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

grepp att fatta måste verkställas med det snaraste. Det är därom striden egentligen har stått hela dagen, och därför är det onödigt att blåsa upp denna fråga till så stora proportioner som den fått.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag vill endast komma med några korta repliker rörande ett par saker som ha sagts sedan jag hade ordet förra gången.

Jag vill då först vända mig till min ärade partikamrat herr Kyling och påminna honom om en sak, som jag nog kanske påmint honom om förut. Han sade att många lokaler tvingas att finansiera sina utgifter genom tingel-tangel eller hur uttrycket föll. Nu skulle jag vilja fråga honom: Kan man säga att detta förhållande i någon nämnvärd grad kan väntas försvinna därigenom att staten skulle släppa till 25 procent av byggnadskostnaderna, i synnerhet om det går som man har anledning att misstänka, nämligen att bygget, när byggnadsstyrelsen skall titta på det, blir minst 25 procent storslagnare och kostbarare än som från början beräknats?

Sedan är det väl inte bara fråga om byggnadskostnaderna för en sådan här lokal. Det gäller väl också underhåll av byggnaderna; en vaktmästare skall väl anställas, antar jag, och vidare kräves det väl bränsle och elektriskt ljus. Det behövs säkerligen inkomster för att täcka alla dessa kostnader. Gentemot de övriga 75 procenten av byggnadskostnaderna och de underhållskostnader som tillkomma väga väl inte de 25 procent, som staten skulle släppa till, så mycket att man kan säga, att det befriar dem som komma att använda dessa byggnader från allt besvär med finansieringen. De kanske behöva anordna både tingel-tangel och annat för att klara finanserna.

Jag har redan i mitt första anförande talat om bristen på material. Jag skall inte tillägga så mycket mera om denna sak, ty man har ju den tron, att detta förhållande skall regleras av de statliga kommissionerna på så sätt, att endast i den mån det finnes material över, sedan industriens och bostadsbyggandets behov blivit tillgodosedda, skulle någonting få disponeras för dessa lokaler. Jag vill då uttala en undran, när man tror det skall bli några kopparledningar i dessa hus. Det kan väl inte bli under kriget. Skall man nu sätta in kristidsledningarna och sedan plocka bort dem? Det kommer då att uppstå samma tråkigheter med dessa ledningar som med dem man satte in under förra kriget. När skall man vidare få någon linolja till att måla dessa hus? Det har jag också litet svårt att förstå. Eller skall det klaras utan linolja? Men det är svårt att skaffa även surrogat för den varan.

Sedan vill jag säga, att jag blev mycket betänksam, när jag hörde herr Nilssons i Landskrona yttrande. Han sade, att de som ha handhaft sådana här lokaler i många herrans år veta, att det nuvarande beståndet behöver stöd. Han menar med andra ord, att dessa lokaler behöva snyggas upp en hel del. Jag skulle vilja beteckna herr Nilssons yttrande som en inkörsport till det tillstånd som kommer att råda i framtiden — det kommer nog att bli så att dessa lokaler även framdeles behöva stöd. Det är nog icke blott frågan om att staten skall sätta till dessa 25 procent från början, utan sedan skall det väl genom ett nytt institut ordnas så, att staten, när dessa byggnader bli litet förfallna, får sätta in en slant igen. Då kanske man kan ordna hela underhållet av dessa byggnader på så sätt att man gör en litet grundligare renovering vart tionde år och att staten får sätta till pengarna. Jag tänker mig att det går den vägen. Det kräves förvisso inte några småsummor på en hel del håll för att underhålla dessa byggnader, i synnerhet när man vet att föreningarna själva icke få några ökade finansieringsmöjligheter utöver vad de förut haft.

Sedan vill jag ytterligare beröra en sak, som jag har försökt att privatim

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.
(Forts.)

få litet informationer om hos utredningens ordförande, och det är frågan, huruvida någonting av vad som föreslagits egentligen kommer landsbygden till godo. När jag åhörde herr Kilboms första anförande, gjorde jag i vetskap om vad som är herr Kilboms speciella skötebarn den reflexionen, att herr Kilbom med glädje hälsar att man kunde få medel att snygga upp en hel del byggnader i Folkets parker landet över, och därnäst finnes det väl även folketshusbyggnader litet här och var som kunna behöva förbättras. Kommer det inte att bli så, att villigheten att släppa till de egna medel som behövas huvudsakligen kommer att vara tillfinnandes i städerna och möjligtvis i andra större samhällen? Jag är övertygad om detta, och därför komma de anslagna medlen att huvudsakligen gå till städer och större samhällen. På landsbygden blir det likadant som det har varit förut. När detta blir förhållandet men det däremot blir bättre i städer och större samhällen, bli ju nöjena ännu mera än nu koncentrerade till dessa platser och ungdomen kommer att ännu mera än nu dragas till städerna och fabrikkssamhällena ifrån landsbygden. Det är en utveckling som jag för min del inte är tilltalad av. Jag tror inte, att det är så bråttom med den här saken utan att man gott kan vänta med den tills kriget är över, då det, som jag sade, blir bättre tillgång på prima material till billigt pris och då man också har att ta hand om all den arbetskraft som hotas av arbetslöshet, när fredskrisen kommer.

Jag skall till slut endast säga ett par speciella ord till herr Kilbom. Han yttrade, att jag hade talat 14 minuter men ingenting sagt. Då vet jag inte, varför herr Kilbom behövt bemöta mig, om jag inte sagt någonting, men det gjorde han trots detta. Herr Kilbom anförde, att man på grund av lokalbrist inte kunnat visa film i en socken utanför Stockholm vid något tillfälle och att arbetarna i Västra Ryds socken av samma skäl knappast kunnat hålla något möte utan i stället fått hålla till i korridoren i skolhuset. Är det nu säkert, herr Kilbom, att dessa socknar få några samlingslokaler, om detta förslag går igenom i dag? Det kan ju hända att förhållandena om tio år äro likadana, och då får herr Kilbom ändå stå i korridoren i samma socknar. Det fordras ju nämligen åtskillig god vilja från vederbörande kommuns egen sida för att ett sådant lokalbygge skall komma till stånd. Det får lov att satsas litet pengar, och har kommunen förut inte velat ha några samlingslokaler, är det inte säkert att den här slanten, som nu kommer ifrån staten, stimulerar den och framskapar en fullständig sinnesändring.

Jag ber, herr talman, med stöd av vad jag nu och i mitt förra anförande sagt, att få yrka bifall till reservationen. Saken brådskar inte och kan endast vinna på att man tar den litet försiktigt.

Herr Kyling: Herr talman! Herr Lundell riktade en fråga till mig av ungefär följande innehåll: blir det inte lika nödvändigt att finansiera en sådan samlingslokal genom en viss nöjesindustri även sedan detta förslag gått igenom?

Jag måste säga, herr talman, att jag har haft en väldigt stor respekt för herr Lundell som ekonomisk tänkare. Han brukar alltid komma fram med så klartänkta kalkyler, när det gäller ekonomiska problem. Jag är verkligen förvånad över att han den här gången skjutit fullkomligt över målet.

Det måtte väl vara ganska klart att, om en lokal tidigare har haft in-teckningar upp till hundra procent men staten nu hjälper till med 25 procent av byggnadskostnaderna, det bara av den anledningen borde vara lättare att finansiera bygget. Vidare har förut en enda organisation haft denna fråga om hand. Nu blir det många organisationer som skola hjälpa till, vartill kommer det bistånd som kommunen lämnar. Under sådana förhållanden måste det

Bidrag och lån av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler.

(Forts.)

givetvis bli lättare att finansiera ett sådant bygge utan att ta sin tillit till den nöjesindustri, som man här talat om. Det kommer väl att bli på det sättet, om jag fattat hela saken rätt, att staten väl i viss mån kommer att förbinda utlålandet av pengarna med det villkoret, att inte vad som helst får förehas i lokalerna. Åtminstone har jag för min del utgått ifrån att så skulle bli fallet.

Jag ber herr Lundell om ursäkt för att jag har fått min höga tanke om herr Lundells ekonomiska geni i någon mån rubbad, ehuru inte i så hög grad. Det kanske bara är så, att herr Lundell glömt räknestickan hemma efter middagen.

Till sist, herr talman, skulle jag endast vilja framhålla, att herr Lundell i sitt anförande även slagit omkull mycket av vad han tidigare sagt. I sitt senaste anförande talade herr Lundell flera gånger om att det inte finns tillräckligt med material; det finns ingen koppartråd och ingen linolja. Ja, men då är saken klar; när dessa ting saknas kan det inte bli något bygge. Under sådana förhållanden äro inte pengarna bortkastade, och då har man möjlighet att disponera dessa pengar vid ett kommande tillfälle, då tillgången på material är bättre.

Herr talman! Jag har ingen anledning till annat än att vidhålla mitt tidigare yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den av herr Björkman m. fl. avgivna, vid utlåntandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som vid utlåntandet fogats av herrar Lindberg i Umeå och Åkerström; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåntanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsnykterhetsnämnderna m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av Blekinge kustbanor;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till iståndsättande av fjällstugorna vid färdleden Karesuando—norska gränsen;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till luftskyddsanordningar för vissa länsstyrelser;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till bostadshus för postverkets räkning i Krylbo; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1942/43 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. och 2 § förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, m. m.

bankoutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående fortsatt utgivning av otryckta riksdagsprotokoll;

nr 37, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 38, i anledning av väckt motion om gäldande av skadestånd och livränta till värnpliktige K. H. V. Dinos änka och minderåriga dotter;

nr 39, i anledning av väckta motioner om pensionsrätt för viss i statens järnvägars tjänst övertagen personal från Sala—Gysinge—Gävle järnväg;

nr 40, i anledning av väckt motion om tillerkännande av viss förmån åt ordinarie tjänstemän i statens tjänst, vilka avgått från tjänsten utan rätt att komma i åtnjutande av pension; och

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion, utom i vad angår anslag till jordbrukets kreditkassor; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m. jämte i ämnet väckt motion, såvitt angår anslagsfrågor.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 3.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunal-skattelagen, m. m. Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 6 mars 1942 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 134, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunal-skattelagen den 28 september 1928 (nr 370), samt

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 15 § förordningen angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst och förmögenhetsskatt hava följande lydelse:

15 §.

Till grund för beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatt skall läggas sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en ethundradedel av hans och i förekommande fall hans omyndiga barns skattepliktiga förmögenhet. För ekonomisk förening skall dock till grund för skattens beräkning läggas den taxerade inkomsten och en tvåhundrededel av den förmögenhet, för vilken föreningen är skattskyldig. Är någon skattskyldig allenast för inkomst eller allenast för förmögenhet, skall till grund för skattens beräkning läggas inkomsten eller den del av förmögenheten som nyss sagts.

Det sålunda — — — kronor, bortfaller.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen motionen nr 286 i andra kammaren av herr *Henriksson* och motionen nr 287 i andra kammaren av herrar *Larsson* i Karlstad och *Hansson* i Vännäsby.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 134 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å motionerna II:286 och II:287, antaga vid propositionen fogade förslag till

I) lag om ändring av vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar, att 29 § 3 mom. samt anvisningarna till 31 och 53 §§ skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse;

II) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Reservation hade avgivits av herrar *Velander*, *Lagerfelt*, *Sandström*, *Lundell* samt *Olson* i Göteborg, vilka ansett, att det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade beloppet för ekonomiska föreningar liksom för andra skattskyldiga bort utgöra det sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en etthundradedel av hans skattepliktiga förmögenhet. Inkomstskatteförordningens 15 § hade sålunda bort bibehållas oförändrad.

Därjämte hade vid utskottets betänkande fogats ett särskilt yttrande av herr *Lundell*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag nödgas taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för en liten utredning av en fråga av helt annan beskaffenhet än den, som nyss har föranlett så lång debatt här. Det är bara ett särskilt avsnitt av det föreliggande betänkandet som föranleder mig att begära ordet. Jag är överens med Kungl. Maj:ts och utskottet angående vad som här förekommer i betänkandet utom i vad det rör beskattning av ekonomiska föreningar. I den angelägenheten har till betänkandet fogats en reservation av herr *Velander* m. fl., och den reservationen har även jag understött. Dessutom har jag tillåtit mig att till betänkandet foga ett särskilt yttrande avsett för genomläsning av den som är intresserad av dessa frågor.

Beskattningen av ekonomiska föreningar har tidigare föranlett ganska mycket meningsmotsättningar i vårt land, och den lösning, som denna beskattning fick år 1938, när man överförde de ekonomiska föreningarna från att beskattas efter samma skala som fysiska personer till att beskattas på samma sätt som aktiebolag, var ju bara ett provisorium i avvaktan på att 1936 års skattekommitté skulle behandla saken på allvar. Sedan har det kommit ett betänkande i detta ämne från 1936 års skattekommitté, och det är de där framlagda förslagen, som upptagits i propositionen och nu kommit inför kamaren i bevillningsutskottets betänkande nr 21.

Man konstaterar genast, att den gamla stridsfrågan om beskattningen av ekonomiska föreningar behandlats ytterst lättvindigt av de sakkunniga. Det kanske jag förs säga, även om herr *Adolv Olsson* sitter här och, såvitt jag vet, deltagit i kommittébetänkandets utformning. Jag vill ytterligare en gång upprepa, att det är ett synnerligen lättvindigt avklarande av en så komplicerad sak, som de sakkunniga här försökt sig på. En sådan här sak, som i 10, 20, 30 år föranlett upprepade överläggningar mellan skatteintresserade och långa

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

utredningar, den klara de här storartade kapaciteterna av på fem sidor i detta betänkande. Och detta avklarande går naturligtvis till på det sättet, att de inte alls klara av saken. De bortse helt från de överläggningar, som varit förut, och endast hänvisa till de betänkanden, där denna fråga varit under debatt. Med den hänvisningen skjuta de saken ifrån sig och säga med en lättvindig vändning, att detta är numera inte något problem. Det är ett egendomligt sätt att lösa stora problem genom att säga, att de inte finnas.

Det är i fråga om dessa ekonomiska föreningar närmast två olika saker det här gäller, nämligen dels beskattningen av deras inkomst och dels beskattningen av deras förmögenhet. Stridsfrågan i fråga om beskattning av inkomsten har ju varit, hur man skulle beskatta sådan utdelning av vinstmedel, som inte sker i förhållande till innehavda andelar, utan sker efter grunden hur mycket vederbörande andelsägare har köpt av föreningen eller sålt till den eller båda delarna under det tidsavsnitt, som redovisningen omfattar. Det har framlagts det ena förslaget efter det andra under gångna år för att få en tillfredsställande lösning på denna fråga. Jag kan kanske peka på något av dem. Ett förslag, som mycket debatterats, var att man skulle räkna som skattepliktig inkomst 8 % av föreningens årsomsättning. Ett annat förslag, som har debatterats tidigare, har varit att man skulle låta inkomstskatten drabba inte bara det som utdelades på andelarna utan också hälften av det som utdelades efter grunden inköpta eller försålda varor. Det kan naturligtvis framföras en mängd olika förslag, om vilka man kan tycka, att det ena kan vara bättre och rättvisare än det andra. Då kunde man ju ha tyckt, att utredningen skulle ha kommit till ett slut på dessa stridigheter och kommit med ett sådant förslag. Men nu gör man den enkla lösningen att man säger, att man har »den bestämda uppfattningen, att med hänsyn till den utveckling, som rabattsystemet numera fått även inom den privata handeln, någon privilegierad ställning för den kooperativa verksamheten icke kan i detta hänseende anses förefinnas». Därmed är hela problemet löst. Problemet finns inte vidare.

Jag vet inte, om ledamöterna i skattekommittén ha suttit i ledningen för kooperativa företag. Jag misstänker, att en del har gjort det. Fråga är sedan, om de också suttit i ledningen för företag av annan art, t. ex. aktiebolag. Det kanske inte är så säkert att samma personer gjort det. Men är det personer, som suttit både i den ena och den andra sortens ledning, måste de väl ha ett mycket livligt intryck av, att man beträffande ett aktiebolag måste beskatta allting, som överhuvud taget delas ut till delägarna, under det att man inom ett kooperativt företag kan dela ut så gott som rubb och stubb av överskottet efter vederbörande delägars inköp och försäljningar och därmed åstadkomma att ingen nämnvärd skatt drabbar den ekonomiska föreningen på grund av dess inkomst. Jag kan inte förstå, hur någon kan komma och säga, om han har erfarenhet av både det ena och det andra, att det finns ingen olikhet mellan, som man här säger, rabattsystemet inom den privata handeln och inom den kooperativa verksamheten. Hans samvete måste, om han varit med om båda dessa saker, säga honom, att det är en kolossal skillnad mellan vad som tillåtes i det ena fallet utan beskattning och vad som tillåtes i det andra.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig vidare vid den saken. Skattekommittén har visserligen skjutit den ifrån sig, och Kungl. Maj:t har sedan också skjutit den ifrån sig, men finns det något sinne för jämlikhet och rättvisa kvar i landet kunna herrarna i skattekommittén vara övertygade om, att den här saken är inte död med detta utan kommer igen tills den får en skaplig lösning — eller tills det möjligtvis är så, att alla äro så intresserade i kooperativa företag, att de mena, att det är vi som ha majoritet och vi bestämma

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

att den rörelseform vi vilja gynna skall vara skattefri. Det är ju tänkbart naturligtvis även den lösningen.

Sedan skall jag något beröra den andra frågan, beskattningen av ekonomiska föreningars förmögenhet. Åt denna har skattekommittén givit en viss lösning, som emellertid är bristfällig inte bara till sitt reella innehåll utan också, och kanske det för ögonblicket får anses vara ett lika svårt fel, till sitt formella innehåll. Det reella innehållet är nu detta, som skattekommittén hade tänkt sig, att den del av föreningens förmögenhet, som inte beskattas hos andelsägarna, skulle beskattas hos föreningen. Men den skulle inte jämföras med inkomsten genom att divideras med 100, utan man skulle i stället vara mera tillmötesgående här och dividera med 200 innan man summerade förmögenhetsdelen och inkomstdelen. Detta därför att, som man sade, dessa andelar huvudsakligen ligga hos mindre bemedlade, och skulle hela förmögenheten beskattas hos andelsägarna, bleve det efter lägre skattesatser, som man komme närmast om man vid beskattning hos föreningen använde koefficienten $\frac{1}{200}$ i stället för $\frac{1}{100}$. Ja, det resonemanget är i sig självt naturligtvis i viss mån hållbart, men man glömmar ju, att denna förmögenhet beskattas dock icke hos andelsägarna. Man föreslår icke, att den skall beskattas hos andelsägarna, utan föreslår att den skall beskattas hos föreningen, och det är ju möjligt och skulle väl ligga ganska nära till hands att den i så fall, när den beskattas hos en förening, som är ett mycket skattekraftigare objekt än en liten delägare, beskattas hårdare än om den skulle beskattas hos delägarna. Jag finner, att ett sådant resonemang om skattekraften har så pass mycket att säga och brukar i liknande fall tillmätas så stor vikt, att man borde ha tänkt därpå och bibehållit $\frac{1}{100}$ här. Det är ju dessutom så, att när man har $\frac{1}{100}$ i fråga om fysiska personers taxerade belopp och har $\frac{1}{100}$ i fråga om ideella föreningars taxerade belopp, varför skall man då här föra in $\frac{1}{200}$ i fråga om de ekonomiska föreningarna. Man tycker, att det är inte hållbart motiverat. Den reservation, som här är knuten till betänkandet, tar också sikte på denna sak och föreslår, att man för förmögenhetsdelen även i fråga om ekonomiska föreningar skall ha samma koefficient som annars, d. v. s. $\frac{1}{100}$.

Sedan kommer jag till den tredje anmärkningen, och det rör den lucka eller kanske rättare sagt de luckor, som under behandlingen hos Kungl. Maj:t insmugit sig i detta förslag och som göra det rätt betänkligt att man antar en lag med sådana brister. Enligt kommittébetänkandet hade man tänkt sig att hos andelsägaren skulle beskattas andelens eller insatsens nominella värde och hos föreningen skulle beskattas återstoden av föreningens förmögenhet, och det är ju ett rimligt resonemang. Där finns ju ingen lucka. Ena delen beskattas hos delägarna och den andra hos föreningen. Sedan kan man ju resonera om, huruvida det skall vara $\frac{1}{200}$ eller $\frac{1}{100}$, när man avstår från att beskatta den lille delägaren och i stället beskatta förmögenheten hos den skattekraftiga föreningen.

Men när nu detta varit hos Kungl. Maj:t har av grunder, som jag inte närmare behöver gå in på, därför att det är en sak för sig, kommit in den formulering, som nu finns i förslaget till inkomstskatteförordningens 10 och 12 §§. Där är det så, att propositionen har tagit ut så att säga till särskild behandling i lagtexten endast vissa ekonomiska föreningar, nämligen som var och en kan se sådana föreningar, vilkas behållna tillgångar vid likvidation endast delvis skola skiftas mellan delägarna. Det är ju det som står i 10 § och likaså i 12 § i den nytillsatta punkten c) under första momentet. Nu säger propositionen om de här företagen, att hos andelsägaren skall beskattas den del av föreningens förmögenhet, som vid likvidation skulle ha fallit på andelen, och

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

sedan står det, att hos föreningen skall beskattas den del av föreningens förmögenhet, som vid likvidation ej skulle skiftas mellan medlemmarna. Ja, där är en lucka gjord. Enligt mitt förmenande finns det två luckor i detta lagförslag. Detta är den mindre vådliga, om jag så får säga, nämligen att det inte här är parallella uttryck. Här står det att på andelarna skall beskattas vad som skulle fallit på andelarna, om föreningen trätt i likvidation, och hos föreningen skall beskattas — inte det som inte skulle falla på andelarna utan det som ej skulle skiftas mellan delägarna. Det är ju inte uttryck, som korrespondera emot varandra. Det kan nämligen finnas en tredje del, som skiftas mellan medlemmarna men ej på andelarna, alltså en del av förmögenheten, som skiftas mellan medlemmarna men ändå inte skiftas på andelarna, och det är en mycket vanlig sak. Det är det normala enligt föreningslagen. Enligt den gäller att om det inte finns några särskilda bestämmelser om hur likvidationen skall gå till, så skall det först delas ut på andelarna vad som är inbetalt, men sedan skall återstoden skiftas efter huvudtalet. Alltså, där finns en del som skiftas mellan medlemmarna men inte på andelarna, och skiftas den inte efter huvudtalet, så kan det hända att den skiftas efter verkställda köp och/eller försäljningar eller någon annan grund. Hur skall den delen av förmögenheten bli beskattad? Det står ingenting härom, och den undslipper väl all beskattning, såvitt jag kan läsa lagtext tillräckligt kritiskt. Jag förstår inte, varför man haft två olika uttryck i texten. På det ena stället talar man om det som skulle fallit på andelen, och i andra fallet borde man ju sagt det som inte fallit på andelen, men man säger i stället det som ej skulle skiftas mellan medlemmarna, och det uppstår en lucka på det sättet.

Men vi ha en lucka nr 2, som är betydligt större. Hur är det meningen, att det skall gå med föreningar, vilkas behållna tillgångar vid likvidation helt skola skiftas bland medlemmarna? De falla tydligen icke under någon av beskrivningarna i 10 och 12 §§, ty där talas endast om de fall, då tillgångarna endast delvis skola skiftas mellan medlemmarna. Men antag, att tillgångarna skola helt skiftas! Nu kommer kanske någon och säger, att detta icke förekommer. Men det är det vanliga i producentkooperationen, att vid likvidation skiftas allting mellan medlemmarna. Först få andelarna sitt, och sedan skiftas resten. — Det kan ju hända, att det först utgår något belopp för något särskilt ändamål, men sedan skiftas allt mellan medlemmarna. — Det fallet står icke alls omnämnt här. Det skulle betyda, att hela producentkooperationen skulle stå utanför lagstiftningen om beskattning av förmögenhet. Läser man emellertid kommittébetänkandet, finner man, att meningen är, att dessa ekonomiska föreningar, vilkas förmögenhet helt skall skiftas bland medlemmarna, skola beskattas enligt den generella regel, som är uppställd i värderingsparagrafen i inkomstskatteförordningen, där sista meningen lyder: »Övrig lösegendom upptages till det värde, som den kan anses hava betingat vid försäljning under normala förhållanden.» Efter denna punkt är det, såvitt jag förstår kommittébetänkandets mening, som dessa ekonomiska föreningar, som jag sist talat om, skola behandlas — och man får väl anse, att detta är meningen också enligt propositionen. Men kommer det hela då att gå ihop? Eftersom ingenting skall beskattas hos föreningarna enligt den föreslagna avfattningen av 12 §, måste ju avsikten vara, att hela föreningsförmögenheten skall beskattas hos andelsägarna. Detta kan nog vara en riktig tankegång i vissa fall. Vi ha t. ex. mejeriföreningarna. I den mån deras ekonomi förbättras, så att de äga en del tillgångar utöver de ursprungliga insatserna, brukar det väl vara så, att andelarnas värde stiger över det nominella och att de kunna säljas och köpas i den fria handeln ungefär till det pris, som motsvarar vad av föreningens förmögenhet faller på dessa andelar. Medlemmarna kanske ha betalat

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.

(Forts.)

in 5 kronor per ko eller per hektar. Värdet av andelarna har sedan stigit, så att det finns en förmögenhet icke av 5 kronor per andel utan av 70 kronor per andel. Då säljas och köpas andelarna också till ett pris av 70 kronor, och i så fall bli de rättvist värderade efter sista satsen i 10 §. Men det finns många andra fall, då det icke alls går på det sättet. Det finns många föreningar, där det är så beskaffat, att den som utträder ur föreningen, flyttar ifrån orten o. s. v., icke kan få ut mer än andelens nominella värde. Detta är ju föreningslagens huvudregel. Står det ingenting särskilt bestämt i föreningsstadgarna, skall det vara på det sättet. I ett dylikt fall är det väl otänkbart, att andelen i fria handeln skulle värderas till exempelvis 70 kronor, om 5 kronor utgör det nominella beloppet. Dessutom är det nog i en del föreningar så, att den som blir medlem i föreningen, även om han blir det på ett senare stadium, får betala endast andelens nominella belopp. Detta bibehålles alltså för nytillträdande medlemmar. Jag känner till föreningar, där sådant förekommit och alltjämt förekommer. Fastän alltså föreningens egendom, fördelad på andelarna, belöper sig till kanske 35 å 40 kronor per andel, kan vem som helst ändå skaffa sig delägarskap i föreningen, förutsatt att han sysselsätter sig med en viss produktion, genom att betala det ursprungliga beloppet av 5 kronor. Det är klart, att i ett sådant fall kan marknadsvärdet av andelarna ännu mindre stiga utöver det nominella. För dessa föreningar kommer en värdering enligt sista satsen i värdesättningsparagrafen i inkomstskatteförordningen att leda till, att andelarna icke kunna värderas högre än till nominella värdet. Var skall återstoden av föreningens förmögenhet beskattas? Ja, efter lagförslaget här blir den icke beskattad alls. Där är den stora luckan. För hela producentkooperationen gäller alltså, i den mån föreningarna ha det ställt så, att vid medlemmarnas inträde och utträde beräkningen sker efter parivärdet av andelarna — ja, vid utträde kunna de ibland icke få något alls — att föreningarna icke skulle komma att alls beskattas för den förmögenhet, som föreningen förvärvat utöver de ursprungliga insatserna. Det är klart, att sådana luckor icke böra finnas i ett lagförslag, och jag får säga, att det är mycket beklagligt, att icke lagrådet, som ju när det gäller andra lagar skall se till, att det icke blir några luckor, också verkställer en liknande granskning i fråga om skattelagarna. Det är icke säkert, att man märker en sak sådan som denna under förslaget mycket korta och flyktiga passerande genom bevillningsutskottet. Och även om någon enstaka ledamot märker den, kan han kanske icke förmå de andra ledamöterna att inse, att det förhåller sig så.

Det riktiga här skulle egentligen vara, att det bleve en återremiss till utskottet, för att man skulle få dessa luckor tilltäppta. De funnos, som jag nämnde, icke i kommittéförslaget, men de ha kommit till vid behandlingen hos Kungl. Maj:t och genom de förändringar, som Kungl. Maj:t gjort i kommittéförslaget. Då borde det hela rättas till, innan förslaget går vidare. Men jag har icke den uppfattningen, att det skulle löna sig med ett återremissyrkande. Gången får väl bli den, att kammaren med stor majoritet tager lagförslaget, att man vid nästa taxering finner, att många ekonomiska föreningar få 80 å 90 % av sin förmögenhet undantagna från förmögenhetsbeskattning, att det blir ett nytt förslag från Kungl. Maj:t, vari man täpper till luckan, och att bevillningsutskottet och riksdagen taga detta förslag. Men ett förslag från mig tager man säkert icke.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre med detta. Det är klart, att hela denna sak rörande de luckor jag talat om, vilka man icke märker annat än vid en någorlunda noggrann finläsning av förslaget, kunna icke kammarmedlemmarna genom en kort redogörelse från min sida sätta sig in i. Jag kan ju därför icke vänta, att det skall kunna bli någon återremiss av förslaget.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

Innan jag slutar vill jag nämna litet om ytterligare en punkt, vilken jag berört i det särskilda yttrande, som jag fogat till utskottsbetänkandet. Jag anser, att när man nu skulle åstadkomma något definitivt i fråga om beskattningen av de ekonomiska föreningarna, borde man icke ha bortsett ifrån att vi 1938 gävo de ekonomiska föreningarna en mycket stor skattelättnad, något som då ansågs vara bara ett provisorium. Jag säger i yttrandet, att propositionen bortser från att 1938 års skattelagar inneburo betydande skärpningar av beskattningen för alla slag av skattskyldiga utom just för de ekonomiska föreningarna, för vilka de inneburo en betydande och för de största och mest skattekraftiga föreningarna mycket stor lättnad. Denna olikformighet i behandlingen 1938 uppväges ej i nämnvärd omfattning av Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag om beskattning av överskjutande delar av föreningsförmögenheten. Det var så, att när denna sak togs år 1938, man räknade med, vill jag minnas, att de ekonomiska föreningarna i gemen fingo en skattesänkning om cirka 25 %, om man utgick från läget vid tiden för de tidigare skattelagarnas tillämpning. Detta har verkat mycket kraftigt och kraftigast på de största ekonomiska föreningarna. Jag kan kanske tillåta mig att nämna några siffror från Kooperativa förbundet — jag vill dock påpeka, att de siffror, som jag här nämner, icke äro renodlade, ty några renodlade siffror får man icke fram ur Kooperativa förbundets berättelser i detta avseende; man får endast de totala skattebeloppen för de olika åren, vari ingå också kommunalskatter och andra icke statliga skatter. Förbundet betalade 1937 i skatter 1,493,000 kronor. Sedan har summan sjunkit undan för undan. År 1940 betalades 998,000 kronor. Alltså har det från år 1937 till 1940 blivit en minskning från cirka 1½ miljon kronor till ungefär 1 miljon kronor. Detta gäller, som jag nämnde, både statliga och kommunala skatter sammanlagt. Dessa minskade skattebelopp har man fått trots att företagens nettoinkomst under samma tid stigit från 3,449,000 kronor till 4,526,000 kronor och trots att, som vi veta, under denna tid statens skattesatser sannerligen icke undergått någon lindring. Nu äro ju siffrorna, jag upprepar det, icke renodlade, och vinstsiffrorna korrespondera icke direkt med skattesiffrorna på grund av skatternas eftersläpning efter inkomsten, men vi se i alla fall, att det blivit en betydande skattesänkning samtidigt som nettoinkomsten har stigit och statens beskattningsåtgärder blivit kolossalt mycket kraftigare. Detta visar, att det icke var någon liten gäva de största ekonomiska föreningarna fingo genom 1938 års skattelagar.

Herr talman! Som jag redan har sagt, har jag icke för avsikt att trots de brister, som vidlåda detta skatteförslag — jag får säga, att en del av bristerna blev jag varse först efter det att förslaget lämnat utskottet — yrka återremiss av detsamma till utskottet, utan jag vill nöja mig med att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen. Nu är det tekniska utformandet där kanske icke fullt klart. Reservanterna yrka emellertid, att den förändring, som man föreslagit i inkomstskatteförordningens 15 §, icke skall komma till stånd. Det är väl tekniskt riktigare, att jag yrkar, att ur utskottsförslaget under punkt II — alltså den del som rör förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt — 15 § skall utgå. Det innebär ju, att det icke skulle ske någon förändring av denna paragraf. I anslutning därtill bör 15 § också tagas bort ur lagförslagets ingress.

På grund av förfall för sekreteraren övertogs nu protokollsföringen, jämlikt herr talmannens bestämmande, av tjänstemannen hos kammaren sekreteraren G. Britth.

In fidem
Sune Norrman.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.

(Forts.)

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Den reservation, som är fogad vid detta utskottsbetänkande, riktar sig, såsom av herr Lundells anförande framgick, mot propositionen och utskottets förslag i den del desamma inrymma åt ekonomiska föreningar en lindrigare beskattning av förmögenhet än åt andra skattskyldiga. Fastän tiden är långt framskriden, skall jag be att med några korta ord få lämna en orientering i fråga om de synpunkter, som föranlett mig att ansluta mig till denna reservation.

Utskottet erkänner att det i fråga om ekonomiska föreningars förmögenhetsbeskattning föreligger en bristfällighet i beskattningsreglerna. Att så är fallet är också tydligt, när man vet, att en viss del av dessa föreningars förmögenhet icke kommer att bli beskattad vare sig hos föreningen eller hos delägarna. Om man principiellt går in för att ekonomiska samfälligheters förmögenhet skall beskattas hos delägarna genom beskattning av deras andelar eller deras aktier, är en bestämd förutsättning för denna skatteform att den ekonomiska föreningens hela förmögenhet återfinnes i andelarna. Om så icke är fallet, till exempel då andelarna upptagas till ett bestämt värde, som är begränsat till det inbetalda beloppet eller på annat sätt, och dessutom i föreningen på grund av vinstavsättningar finns ett samlat kapital, kommer detta samlade, av vinstmedel härrörande kapital att förbli obeskattat. Det är ju klart att detta kan betecknas som en bristfällighet, ja, en så klar bristfällighet att dess rättande icke bör föranleda att rättelsen åtföljes av kompensation i någon form som om den innebure ett offer. Det finns vissa tecken, som tyda på att man inom den verksamhet, där man tidigare åtnjutit fördelen av det hitillsvarande beskattningssystemet, velat betrakta medgivandet att ändra detta som ett offer, vilket på något sätt skulle kompenseras.

Nu säges i propositionen, att ett konsekvent genomförande av likställighet med aktiebolagen kräver beskattandet av denna förmögenhetsdel. Jag tycker ju för min del att man knappast behöver blanda in aktiebolagen i det här sammanhanget, utan att man mycket väl skulle kunna säga, att vanlig enkel rättvisa kräver att en förmögenhet, som hittills undgått beskattning, måste bli beskattad. De kooperativa föreningarna själva ha ju också vidgått det berättigade häri, och full enighet råder sålunda om att den del av föreningarnas förmögenhet, som icke blir beskattad hos delägarna, bör beskattas hos föreningarna. Härigenom uppkommer en avvikelse från aktiebolagens förmögenhetsbeskattning, som ju i sin helhet läggs på aktieägarna. Beträffande här nämnda förmögenhetsdel komma de ekonomiska föreningarna sålunda att likställas med andra förmögenhetsägare, som ha att erlagga skatt å förmögenhet. Detta förefaller vara rätt naturligt. Något annat är ju icke möjligt, men när man då skall jämföra dessa ekonomiska föreningar med andra förmögenhetsägare drar man icke ut konsekvenserna, utan man medger en lindring i beskattningsavseende av denna kvarvarande förmögenhetsdel i förhållande till vad andra skattskyldiga få betala.

Även förmögenhetsskatten utgår ju i form av en inkomstskatt genom att $\frac{1}{100}$ av förmögenheten beskattas såsom inkomst. Ett aktiebolag, som självt icke har någon förmögenhet, får sålunda sin förmögenhet beskattad hos aktieägarna i form av detta inkomsttillskott, som kommer att beskattas efter progressiva regler. Likaså få de ekonomiska föreningarna den del av förmögenheten, som representeras av andelarna, beskattad på enahanda sätt, under det att resten, som skall beskattas hos föreningarna, borde — om jämförelsen fullföljes med övriga förmögenhetsägare — beskattas såsom inkomst efter den proportionella skatt, som gäller för ekonomiska föreningar, nämligen 10 procent.

På rätt oklara grunder föreslås nu i propositionen, att de ekonomiska för-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

eningarna för denna hittills obeskattade förmögenhetsdel skola få räkna med en skattesats av fem procent i stället för 10 procent, eller som saken utformats för underlättande av taxeringsarbetet, att tillägg skall göras till inkomster med $\frac{1}{200}$ av förmögenheten i stället för $\frac{1}{100}$. För denna skattelindring anföres en ganska egenartad motivering. Den sägs vara gjord för åstadkommandet av likställighet med aktiebolagen. Beskattningen av den hittills obeskattade förmögenhetsdelen hos föreningarna bör icke bli högre, säger man, än vad fallet skulle ha varit, om medlemmarna fått skatta för ifrågavarande förmögenhet, som sker med aktieägarna i ett aktiebolag. Man menar att andelsägarna i ekonomiska föreningar i allmänhet äro små inkomsttagare med en skatteprocent som är mindre än 10 procent, och att beskattningen av förmögenheten i föreningens hand därför blir större än om delägarna besuttit den som sin egendom och skattat för sina andelar. Ja, detta låter rätt obestridligt fastän man ju kan göra den reflexionen att det icke finns något underlag för påståendet. Det är väl rätt lösa grunder att lagstifta på med denna utgångspunkt, som på intet sätt stötts av någon utredning. Det är ju att lagstifta på en höft.

Men man gör sig också frågan: vad är det för märkvärdigt i detta att denna förmögenhetsdel blir beskattad något starkare i föreningens hand än om den skulle beskattas genom delägarna? Är det icke en i vårt skattesystem helt vedertagen uppfattning att kapital, i synnerhet om det är vinstmedel, samlat hos en samfällighet, har större skattekraft än om det befinner sig fördelat hos enskilda. Herr Lundell har varit inne på den saken, och jag skall endast komplettera med några ytterligare synpunkter.

Hela denna princip om större skattekraft, som man nu alldeles tappar bort, utgör ju en av vårt skattesystems grundpelare, som varit så fundamental att man ansett den kunna motivera den från andra synpunkter så oformliga och orättvisa beskattning, som aktiebolagens dubbelbeskattning utgör. Det är ju en beskattning, varigenom denna företagsform belastats med en skattebörd, som trotsar all jämförelse med andra verksamhetsformer. Detta gör att det klingar litet främmande, om man hävdar den meningen, att man vill vidtaga lindringar i andra företagsformers beskattning för att åstadkomma likställighet med aktiebolagen. Dubbelbeskattningen av aktiebolagen är en oformlighet. Man måste väl, om man icke är insatt i dessa skattemysterier, förundra sig över att några personer, som sammanslutit sig för att driva en rörelse och för detta ändamål bildat ett aktiebolag, för resultatet av sin rörelse beskattas två gånger, under det att samma personer, om de driva samma rörelse i form av ett enkelt bolag eller ekonomisk förening, bli beskattade bara en gång. Det enda som kunnat motivera aktiebolagsformens direkta missgynnande såsom skett har varit den större skattekraft, som förmenats uppkomma genom kapital och vinsters samlande hos en opersonlig samfällighet. Stick i stäv mot denna princip begär man nu att den hos en ekonomisk förening samlade förmögenheten icke skall anses bärkraftigare än om de fattiga delägarna besutte densamma i form av andelar, utan skall beskattas efter regler lindrigare än dem som i övrigt gälla. Man strävar sålunda efter att på en punkt åstadkomma likställighet med aktiebolagen, medan det på andra väsentliga punkter icke finns någon likställighet.

Om nu detta förslag blir riksdagens beslut, får nog ändå Kooperativa förbundet icke begära att riksdagen instämmer i vad förbundet i sitt yttrande anfört, nämligen att härmed skulle ha klart ådagalagts, att kooperationen icke åtnjuter några skatteprivilegier. Beslutet blir fastmer ett ytterligare bevis för att den förnämliga, välskötta kooperativa rörelsen alltjämt intar sin särställning som av statsmakterna särskilt omhuldad och privilegierad. Jag har i

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.

(Forts.)

grund och botten ingenting emot, att den för vårt land betydelsefulla verksamhet, som av de kooperativa föreningarna bedrives, i skatteavseende åtnjuter de fördelar, som äro möjliga, men jag skulle gärna se att aktiebolagen, som bedriva minst lika betydelsefull verksamhet, finge se sina skattefrågor behandlade med samma varsamhet. Då nu detta icke är fallet anser jag det vara ett uttryck för rättvisa att de ekonomiska föreningarna vid förmögenhetsbeskattningen behandlas såsom andra skattskyldiga, och detta, herr talman, är det motiv, som jag velat anföra för min anslutning till reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall så som herr Lundell närmare preciserat densamma.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Huvuddelen av den kungl. proposition, som nu behandlas i bevillningsutskottets betänkande, rör ju frågan om en omprövning av stiftelsernas skattefrihet. Detta är ju ett sedan gammalt mycket omdebatterat problem, som man nu söker komma till rätta med och skaffa en någorlunda rimlig lösning. Det hela betyder en åtsnävning av skattefriheten. Jag skulle i det här sammanhanget särskilt vilja understryka vad utskottet säger på sid. 12 i sitt betänkande, nämligen att det är angeläget att det snarast möjligt upplägges ett register över våra stiftelser, så att man kan få en verklig kontroll över dem och se till att stiftelser, som icke äro berättigade till skattefrihet, få bidra till stat och kommun. Detta är så mycket mera nödvändigt i tider som dessa, då skattebördan växer på alla håll.

Utskottet har också på alla dessa punkter varit enigt, och bortsett från vad herr Lundell anfört i sitt särskilda yttrande, till vilket jag sedermera skall be att med några ord få återkomma, är det ju egentligen endast på en enda punkt, där det råder tvist mellan utskottsmajoritet och högerreservanter. Man har från dessa reservanters sida vänt sig mot skattekommitténs av Kungl. Maj:t upptagna förslag, att de ekonomiska föreningarnas förmögenhet skall upptagas icke till $\frac{1}{100}$ utan till $\frac{1}{200}$. Utskottet har liksom Kungl. Maj:t understrukit, att detta är en fullkomligt ny beskattning. Detta är en sak, som man upptäckt, då man ägnat uppmärksamhet åt de ekonomiska föreningarnas beskattning, och man har då ansett sig kunna gå fram på denna väg och beskatta den förmögenhet, som således aldrig kan komma att beskattas hos de enskilda medlemmarna i de ekonomiska föreningarna.

Jag skulle gentemot herr Olsson i Göteborg vilja säga, att vi i detta sammanhang icke få glömma, att det härvidlag är fråga om en förmögenhetsskatt och att man således i detta sammanhang icke kan tala om bolagens dubbelbeskattning, ty i fråga om förmögenheten gäller ju där varken dubbel eller enkel beskattning. När skattekommittén sökte sig fram efter denna linje skedde detta med samma motivering, som bevillningsutskottet här anfört, nämligen att om man stannade vid $\frac{1}{100}$ skulle man därigenom komma att drabba dessa människor hårdare, än om denna skatt skulle tagas ut hos den enskilde delägaren. Då man icke ville begå denna orättvisa, sökte man sig fram efter en linje, där det genom ett skatteuttag skulle bli ungefär samma förhållande som om denna förmögenhetsskatt hade uttagits hos de enskilda delägarna. På så sätt kom man till $\frac{1}{200}$. Nu är det ju klart att man kan hysa delade meningar om hundradelen eller tvåhundra delen, och hundradelen är ju intet heligt tal. När vi sist ändrade från $\frac{1}{60}$ till $\frac{1}{100}$ diskuterade vi ju mycket denna sak. Det fanns ju f. ö. ett kungl. förslag, som gick ut på att man skulle flytta från $\frac{1}{60}$ till $\frac{1}{200}$. Det var närmast av praktiska skäl som man överhuvud taget be-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

höll någon av dessa delar och icke skapade en helt frigjord förmögenhetsskatt. Dessa synpunkter, som ha stöd såväl i skattekommitténs förslag som i den kungl. propositionen och nu i bevillningsutskottets betänkande, måtte anses vara de, som i det nuvarande läget äro de riktigaste. Det är möjligt, att vi härvidlag en gång kunna komma till ett annat resultat. Jag vill ännu en gång starkt stryka under, att detta är en ny skatteform. Det är en uttagning av förmögenheten hos de ekonomiska föreningarna, vilka vi genom 1938 års skatte-reform jämställde med aktiebolagen.

Jag förmenar ingalunda herr Lundell att här ha en egen mycket självständig mening om dessa problem, men jag skulle gärna önska att han, när han får denna ställning, ville ge andra precis samma rätt. Jag känner mig icke kränkt, och jag tror icke heller att någon annan av 1936 års skattekommittés övriga ledamöter känner sig kränkt av herr Lundells tal om ytlighet och ofullständighet. Vi dela ju i så fall äran med Kungl. Maj:t att ha förebringat, såsom herr Lundell säger, en mycket bristfällig motivering för vårt ställningstagande. Man borde ju kunna diskutera dessa saker utan att behöva tillvita den, som har en annan mening än man själv, fullkomlig brist på kunskaper om dessa ting, ytlighet o. s. v.

Vad som i detta sammanhang närmast gläder mig är att när herr Lundell med ifrågavarande motivering ånyo söker aktualisera den s. k. rabattfrågan han står ensam och har övergivits av sina partivänner i bevillningsutskottet. Herr Lundell må anse de skäl, som skattekommittén och Kungl. Maj:t ha givit för att man betraktar denna fråga såsom varande löst, mindre värdefulla. Herr Lundell må föra ett aldrig så teoretiskt resonemang om att frågan alltjämt pochar på en lösning eller, som herr Lundell sade, att den kommer igen. Jag skulle bara häremot vilja anföra den lilla praktiska synpunkten, att skattekommitténs resonemang dock har visat sig under hela remissförfarandet och under alla debatterna om dessa ting ha avkopplat de gamla paradhästarna i denna strid mellan Kooperationen och den privata handeln. Det är dock, förefaller det mig, ett praktiskt resultat som har uppnåtts, vilket, om det icke betyder den slutliga lösningen av detta problem, dock betyder ett avsevärt steg framåt på vägen.

Herr Lundell har ansett sig kunna göra gällande, att skattekommittén tydligen icke har haft någon erfarenhet om dessa ting, när det rör de ekonomiska föreningarna, och herr Lundell vände sig särskilt till mig, och jag var ju också en ledamot, men bara en enda ledamot i skattekommittén. Det fanns, herr Lundell, folk i denna skattekommitté, som säkert representera det allmänna ekonomiska livet, näringslivet och handeln minst lika bra som herr Lundell, och jag ber att få säga, att hans omdöme i dessa avseenden, när han uttalat sig så hårt, det träffar, lika väl som det träffar den minoritet av socialdemokrater, som fanns i skattekommittén, den majoritet av borgerliga, som fanns i denna skattekommitté. Det träffar också den skatteexpert, som herr Lundells eget parti hade satt in i denna kommitté, ty kommittén var på alla dessa punkter fullkomligt enig. Jag menar, att man ju bör kunna resonera om dessa ting utan att behöva säga, att den och den begriper ingenting av näringslivet, den eller den begriper ingenting av det eller det, även om det är en man, som, för att taga ett exempel ifrån skattekommittén, har betydande försänkningar i svensk industri och svenskt näringsliv. En av ledamöterna i kommittén stod ju också industriförbundet synnerligen nära.

Men herr Lundell har gått ett steg till. Han har här i debatten riktat synnerligen grava anmärkningar på ett par punkter emot det här föreliggande förslaget. Jag är icke beredd, det säger jag ärligt och uppriktigt, att påstå,

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.

(Forts.)

att herr Lundell har orätt, ty i dessa ting kräves det dock, att man ägnar dem större uppmärksamhet än att bara diskutera dem i en kammardebatt. Det är sådant, som man ju skall diskutera i utskottet. Herr Lundell har suttit vid utskottets bord och tillsammans med utskottets övriga 19 ledamöter diskuterat den kungl. propositionen. På de punkter, där herr Lundell i dag upptäckt dessa stora luckor och riktade så grava anmärkningar, är jag icke beredd att säga, att han har fel, ty han känner kanske bäst bland utskottets ledamöter jordbruksproduktionens ekonomiska föreningar. Men vad jag gör anspråk på och vad bevillningsutskottet har rätt att göra anspråk på är, att herr Lundell lägger sin sakkunskap och sina upptäckter på bevillningsutskottets bord, så att det får pröva dem, ty annars är det ju överhuvud taget omöjligt att åstadkomma några resultat.

Nu säger herr Lundell, att man skulle återremittera bevillningsutskottets betänkande. Det är bara ett fel i detta resonemang. Första kammaren har fattat beslut, och således skulle en återremiss bli fullkomligt verkningslös. Jag tror, att om herr Lundell i stället för att ställa ett sådant återremissyrkande här i kammaren hade lagt fram allt detta på bevillningsutskottets bord, så att man kunnat diskutera jordbrukskooperationens problem i dessa båda fall, där herr Lundell har påpekat uppenbara luckor, så hade det varit möjligt för utskottet att antingen göra dessa erinringar eller också skriva någonting till Kungl. Maj:t på dessa punkter. Det har icke skett. Jag erkänner, att jag känner jordbrukskooperationen för litet, för att jag skall kunna våga mig på att på rak arm taga ställning till dessa ting.

Då det, så vitt jag förstår, i det läge vari vi befinna oss överhuvud taget icke är möjligt att ställa annat yrkande än om bifall till utskottets förslag ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet. Men, herr talman, jag nödgas stryka under en sak mycket starkt, och då jag ser att det finns ett statsråd på statsrådsbanken, skulle jag vilja hemställa, att Kungl. Maj:t närmast i anledning av vad som här har förekommit, måtte taga upp till allvarlig prövning de anmärkningar herr Lundell i fråga om jordbrukskooperationen här har framfört, undersöka dem mycket noga och om det visar sig vara riktigt, vad som herr Lundell här har framhållit, se till att dessa luckor bli täckta till nästkommande riksdag. Jag anser detta vara så mycket mera angeläget som den utomordentligt goda information herr Lundell har givit alla dem, som skulle kunna ha nytta av luckorna, gör, att det, om dessa luckor finnas, är oundgängligen nödvändigt att de stängas till så snart som det är möjligt. Med dessa erinringar hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Sandberg: Herr talman! Det är inte min mening att delta i debatten angående det avsnitt av det föreliggande betänkandet, som hittills varit föremål för överläggning i kammaren. Jag har ju anslutit mig till den mening i den hittills diskuterade frågan, som företrädes av utskottets majoritet.

Jag har i stället begärt ordet för att få tillfälle att understryka en annan punkt i utskottets betänkande. Det är ju så, att i detta betänkande har behandlats en hel rad av skatteproblem, och beträffande ett av dessa önskade jag dels uttala min tillfredsställelse med vad utskottet har anfört och dels starkt understryka de önskemål, som utskottet framhållit. Jag avser frågan om beskattningen av de frikyrkliga sammanslutningarna. Jag skall icke gå in på de framställningar, som i detta hänseende ha gjorts ifrån vederbörligt håll. Jag vill endast erinra om att 1936 års skattekommitté ansett billighetsskäl tala för en förmånligare ställning i beskattningshänseende för åtminstone vissa

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

frikyrkliga sammanslutningar. Varken kommittén, departementschefen eller utskottet har emellertid nu kunnat göra något åt denna skattefråga, även om den goda viljan synes vara för handen i ganska hög grad. Man har icke kunnat göra någonting åt saken därför att vissa problem, som sammanhånga med densamma, behöva ytterligare utredas. Man måste nämligen ställa vissa krav på de sammanslutningar, som kunna tänkas bli föremål för lindrigare beskattning. De frågor, som därvid uppkomma, har kommittén icke ansett falla inom området för sitt arbete utan hänvisat till den av riksdagen 1938 begärda utredningen om de fria religiösa sammanslutningarnas rättsliga ställning. Man kan mycket väl förstå denna kommitténs ståndpunkt, men man måste beklaga dröjsmålet med den åsyftade utredningen, och det var denna sak jag ville betona.

Nyligen behandlades här i riksdagen en fråga, som också hade sammanhang med den utredning, som jag här talar om, nämligen frågan om upplåtande av kyrka vid begravning i annan än den svenska kyrkans ordning. Vid det tillfället blev det bland annat klart, att det var mycket önskvärt, att den redan 1938 begärda utredningen snarast komme till stånd. Nu har i det här föreliggande betänkandet redovisats en skattefråga av icke ringa vikt, utan att man ändå kan göra någonting åt saken, därför att det icke blivit något av den åsyftade utredningen. Den nu föreliggande skattefrågan utgör alltså ännu ett starkt skäl för att utredningen om de frikyrkliga samfundens rättsliga ställning icke längre förhalas.

Om chefen för finansdepartementet hade varit närvarande, hade jag tänkt begagna tillfället att till honom rikta en vädjan i denna fråga. Emellertid finnas andra ledamöter av regeringen närvarande, och jag vill till den kraft och verkan det hava kan hemställa, att denna fråga måtte beaktas, och jag vill göra det genom att citera vad utskottet säger i slutet på det stycke, som står överst på sidan 13. Utskottet säger nämligen: »Utskottet liksom kommittén anser önskvärt, att frågan om de frikyrkliga sammanslutningarnas ställning i beskattningshänseende tages under övertvägande, och vill för sin del framhålla angelägenheten av att den sålunda ifrågasatta utredningen (det är den av mig tidigare nämnda 1938 begärda utredningen) utan dröjsmål igångsättes.»

Herr Henriksson: Herr talman! Under de år jag suttit i riksdagen har jag vid skilda tillfällen genom motioner och genom anföranden i kammaren sökt hävda det rättvisa i att olika företagsformer skulle i görligaste mån likställas i beskattningshänseende. Debatterna rörande olika företagsformers ställning i beskattningshänseende hade ju börjat åtskilliga år innan jag kom in i riksdagen. Det påpekades ju också av herr Lundell, att det sedan många år tillbaka har varit strider i dessa frågor. Det har alltid varit ett mycket hårt motstånd mot ett rubbande av de skatteprivilegier, som de ekonomiska föreningarna ha haft jämfört med andra företagsformer, och jag föreställer mig att i främsta rummet har det varit den konsumentkooperativa företagsformen, som man velat slå vakt om. Det motståndet förefaller mig desto mera anmärkningsvärt, som man framför allt ifrån konsumentkooperativa rörelsens sida alltid har velat göra gällande, att den som företagsform är så märkvärdigt effektiv. Det talet har man till och med vid något tillfälle kunnat få höra här i riksdagen ifrån statsrådsbanken. Jag tycker, att detta tal förefaller något ihåligt, om det måste vara på det sättet, att rörelsen för sina framgångar behöver en privilegierad ställning jämfört med andra företag. De senaste åren ha huvudsakligen två spörsmål varit på dagordningen för en lösning, nämligen frågan

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

om återbäringens beskattning och frågan om beskattningen av det hittills obeskattade fondkapitalet. När hela skattefrågan var uppe vid 1938 års riksdag, så hade jag i en motion tagit sikte på dessa båda spörsmål. Vid det tillfället avfärdades den motionen från bevillningsutskottets sida genom att hänskjutas till skattekommittén, och som bekant har ju sedan skattekommittén kommit med sitt betänkande. Jag måste också för min del säga, att när jag första gången läste det, var jag rätt förvånad över att innehållet föreföll mig ganska magert.

Vad nu den här kapitalbeskattningen beträffar, som det ju i dag närmast är fråga om, så har jag för min del också nu väckt en motion med yrkande om att den beskattade förmögenhetsdelen skulle vara en hundradel, såsom fallet är beträffande övriga skattskyldiga. Jag skall inte på den punkten ingå på alla de skäl, som ha anförts både av herr Lundell och herr Olson i Göteborg. Jag tycker bara, att när utskottet har anfört, att utskottet anser för egen del de i propositionen föreslagna förändringarna i fråga om beskattningen av ekonomiska föreningars förmögenhet väl motiverade, så måste jag för min del säga, att jag har icke funnit någon egentlig motivering alls. I skattekommitténs betänkande rör man sig med ett mycket löst antagande, och man presterar icke alls någon utredning eller något försök till närmare bevisföring varför man har fastnat för denna tvåhundradel. Kungl. Maj:t accepterar och lägger fram förslag härom. Som jag nämnde nyss, skall jag icke upprepa argumenten, som ha framförts förut, men jag måste i alla fall framhålla, att jag för min del icke kan finna, att förslaget skulle vara väl motiverat, som utskottet här framhåller. På denna punkt vill jag för min del, herr talman, instämma i det yrkande som framfördes av herr Lundell, alltså att 15 § i förslaget utgår, och att man alltså på den punkten bibehåller den nuvarande ordningen.

Jag skall till slut säga ett par ord även om det andra avsnittet. Herr Olsson i Gävle sade, att i den där rabattfrågan har herr Lundell blivit övergiven av alla sina vänner, och att man har under remisstiden avkopplat alla de gamla paradhästarna, eller hur det nu var herr Olsson i Gävle uttryckte sig. Det torde väl dock inte vara på det sättet att denna fråga är helt avkopplad, ty de problem, som föreligga, finnas kvar, även om jag vill hålla med om att de ur praktiska synpunkter kanske äro mindre framträdande nu än vad de tidigare varit. Herr Olsson i Gävle må gärna inhösta detta yttrande. Jag vill emellertid påpeka att grundprincipen i vårt svenska beskattningsväsende är, att vinstmedel skola beskattas. Om representanter för en kooperativ rörelse säga, att den återbäring, som lämnats till kunderna eller medlemmarna, är den vinst, som delas ut, då är det fråga om vinstmedel. Då måste enligt min uppfattning dessa vinstmedel beskattas. Nu har det emellertid blivit på det sättet, att åtskilliga stora konsumentkooperativa föreningar, bland dem Stockholm med omnejd, i stället övergått till att bestämma denna återbäring ett år på förhand. Då får den samma karaktär som en privat köpmans kassarabatter. Det blir nämligen en del av köpeavtalet, som redan är klart för köparen, när affären avslutas. Då har alltså det man i detta fall kallar för återbäring precis samma karaktär, juridiskt och skattetekniskt, som den enskilda handels återbäring. Men det finns dock fortfarande en hel del kooperativa föreningar, som bestämma återbäringen i efterskott och betrakta den som ett vinstmedel. Jag vill erinra om att det på sista tiden i Konsumentbladet, eller »Vi» som det numera heter, har påpekats, att man har gått emot styrelsens föreslagna höjd på återbäringen och gått in för högre återbäring. Detta är såvitt jag förstår en disposition av vinstmedel, och när det gått till på det sättet, böra sådana

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

vinstmedel beskattas. Jag menar alltså med detta, att antingen skall man inom den kooperativa rörelsen klart tala om att det här är en omkostnad, som man bestämmer på visst sätt, d. v. s. en kassarabatt, som utgår till konsumenterna, men då skall man låta bli att tala om att man ger tillbaka vinst, ty då är det endast en kassarabatt, eller också skall man fortfarande för konsumenterna framhålla, att man lämnar dem vinsten på rörelsen, men då skall man också betala skatt på vinsten. Det är alltså denna skillnad som jag vill stryka under, och principdebatten på den punkten torde icke kunna avskrivras på det sätt som skattekommittén här gjort.

Herr talman! Jag har tidigare framställt yrkande på denna punkt.

Herr Ericsson i Ätvidaberg: Herr talman! Idrottens skattefråga har diskuterats gång efter annan, utan att man vunnit den förståelse, som jag tycker att idrotten är berättigad till. Ej heller denna gången ha vi mött något ljusare resultat. Visserligen omförmäles under departementschefens yttrande på sid. 48 i propositionen att »Idrottsrörelsen synes lämpligen böra erhålla det allmännas stöd i *annan form* än genom en förmån, som skulle komma de olika sammanslutningarna till godo i allt större omfattning, ju bättre ekonomi de redan hade». Denna deklaration om att idrotten är förtjänt av allmänt stöd är ju tacknämlig att läsa, och man skall också villigt erkänna, att under många år före kriget ett väsentligt stöd kom idrottsrörelsen till godo. Men detta stöd kom via en helt ny inkomstkälla, nämligen tippningen. Emellertid har man fått finna sig i att även detta stöd i stort sett nu dragits in; man har t. o. m. *villigt* funnit sig häri i nuvarande nervösa läge. Men vad man inom idrottsrörelsen absolut väntar sig är, att när freden en gång kommer, skall inte ursprungliga avsikten med tipsmedlens användning, nämligen att huvudsakligen användas till anläggningar för fysisk fostran, naggas i kanten.

Även om man alltså tacksamt noterar ovannämnda deklaration om att idrotten är förtjänt av allmänt stöd, är man icke lika tacksam, när man finner, att idrottens egentliga beskattningsproblem ej heller nu göras till föremål för någon som helst tillrättaläggning. I motsats till vanliga företag får idrotten ur skattesympunkt inte räkna verksamhetsområdet på samma sätt som annars är vanligt. Det är vissa utgifter, som höra helt samman med idrottsföreningarnas årsverksamhet, men som icke äro avdragsberättigade. Under sådana förhållanden är det inte att undra på, att dessa bortåt en halv miljon svenska ungdomar reagera mot detta, som de tycka, märkvärdiga beskattningssätt. Idrottens avsikt är ju endast att fostra vårt folk till ett starkt folk, och f. n. har detta även ur beredskapssympunkt mycket att betyda. Det är då ej heller att förvåna sig över, att denna stora grupp av svenska medborgare väntar sig, att vederbörande skall ägna skäligen uppmärksamhet åt just det som omförmäles på sid. 17 i den nu förevarande propositionen om en motion, som väcktes för några år sedan, och beträffande vilken bevillningsutskottet den gången sade att »ifrågavarande spørsmål borde bli föremål för en mera ingående undersökning än den utskottet kunnat verkställa samt förväntade, att de för utredningen rörande den kommunala beskattningen tillsatta sakkunniga komme att ägna uppmärksamhet åt förevarande spørsmål». Man väntar sig alltså inom idrottsrörelsen, att detta uttalande inte får dö bort.

Jag skall, herr talman, vid detta tillfälle inte fördjupa mig mera i frågan. Jag har endast velat anmäla den förvåning, vi känna inför det sätt, på vilket vår beskattningsfråga handlägges. Jag skall också knyta den förhoppningen till det sagda, att vad som förekommer i det senast gjorda citatet måtte av vederbörande beaktas.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

Herr **Gezelius**: Herr talman! Jag skall be att få instämma i vad herr Ericsson i Ätvidaberg här anfört. I denna sena timme skall jag begränsa mig till att endast ytterligare understryka vad han nämnde i sitt anförande, nämligen vikten av att i första hand frågan om beskattningen av de sammanlutningar, som bedriva icke professionell idrott, och i andra hand frågan om bestämmandet av den inkomst å deras verksamhet, som må anses som beskattningsbar, göres till föremål för en ingående prövning av den utredning rörande den kommunala beskattningen, som nu arbetar. Den riksdagens hemställan, som måste anses vara innesluten i det av herr Ericsson i Ätvidaberg åberopade betänkandet av bevillningsutskottet 1936, synes icke kunna lämnas utan avseende. Departementschefen har anfört, såsom herr Ericsson också erinrade om, att det stöd, som en frihet från beskattning skulle anses innebära, borde kunna lämnas i annan form. Detta synes innebära, att departementschefen är beredd att lämna den svenska idrottsrörelsen ett ökat understöd i form av kontanta bidrag. Emellertid kunna, enligt min uppfattning, verkningarna av en — om man nu inkluderar nöjesskatten — mycket ökad beskattning inte på ett riktigt och effektivt sätt hävas genom ett ökat kontantbidrag. Det är nämligen icke likgiltigt i vilken form och med vilken verkan stödet lämnas, även om stödet stundom skulle vara av mindre storleksordning. Enligt min mening kan man inte överskatta betydelsen av att statsmakterna på allt sätt stödja den svenska idrottsorganisationen och dess 450,000 aktiva medlemmar i deras samhällsgagnande verksamhet. Det är inte av mindre betydelse att detta stöd lämnas på ett för rörelsens verksamhet effektivt, riktigt och lämpligt sätt.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yttra några ord om gränsdragningen av skattefrihet för ideella föreningar.

Som vi veta finns det en föreningsverksamhet här i landet, som avser att skydda djuren, nämligen djurskyddsföreningarnas verksamhet. I den gränsdragning, som Kungl. Maj:t i propositionen och sedan utskottet föreslår med avseende å skattefrihet, förekommer inte denna verksamhet upptagen bland de ideella föreningar, som föreslås till skattefrihet. Jag och en annan medlem i motionär här i kammaren ha inte kunnat vara nöjda med detta förhållande, och vi ha därför väckt en motion, vari vi påpekat den nytta och den betydliga sociala verksamhet, som dessa föreningar utöva, samt hemställt att det skulle upptagas till prövning, om inte även dessa föreningar borde få åtnjuta den skattefrihet, som i övrigt föreslås beträffande ideell verksamhet. Djurskyddsföreningarna äro ju i och för sig helt närstående till de barmhärtighetsinrättningar, som föreslås till skattefrihet. Med hänsyn till den stora nytta, som de uträtta ifråga om att bevaka djurens vård, så att obarmhärtighet ej får utövas i någon större utsträckning, samt med hänsyn jämväl till att dessa föreningar i övrigt medverka till att beivra de orättfärdigheter, som begås på detta område, ansågo vi motionärer det vara rätt och riktigt, att även dessa föreningar skulle få komma i åtnjutande av den skattefrihet, som föreslås i vissa avseenden. Därför kunde vi inte underlåta att väcka en motion i frågan.

Nu har utskottet inte tagit upp detta till närmare prövning utan endast kort och gott understrukt och tillstyrkt det förslag, som Kungl. Maj:t framfört i propositionen, och sålunda inte tagit den minsta hänsyn till vår motion. Utskottet säger visserligen ett stycke fram i betänkandet, att om det skulle behövas stöd från det allmännas sida för dylik verksamhet, kan det och bör det ske på annat sätt genom stöd i form av anslag av statens medel. Detta

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

är väl ändå en dålig utväg för och en ganska klen och begränsad behandling av en så viktig sak som den jag här påtalat. Det var därför som jag inte kunde underlåta att begära ordet för att påpeka just dessa omständigheter och framhålla, att den verksamhet, som här i landet bedrivs av djurskyddsförbunden och djurskyddsföreningarna, får en mycket dålig uppskattning genom det betänkande, som här föreligger. Vi veta att denna föreningsverksamhet huvudsakligen upprätthålles genom medlemsavgifter från intresserade medlemmar i de olika lokalföreningarna, och föreningarnas inkomster äro sålunda ganska begränsade. Då nu djurskyddsföreningarna inte kunde upptagas bland de föreningar, som åtnjuta skattefrihet, begränsas deras verksamhet därigenom att en del av deras inkomster gå åt till deras skatter.

Jag har med dessa ord velat understryka, att en mera rättvis behandling borde ha framkommit gentemot denna verksamhet, men jag kan naturligtvis, såsom läget ligger till, inte ställa något yrkande, utan jag har endast vid frågans behandling velat anföra några synpunkter till riksdagens protokoll.

Herr Lundell: Herr talman! Jag vill bara säga några korta ord, ganska korta åtminstone, till herr Olsson i Gävle med anledning av de invändningar, eller förmaningar kanske jag kan kalla det, som han kom med i sitt sista anförande.

Vad först angår inkomst- och förmögenhetsbeskattningen av de föreningar det här gäller, fällde herr Olsson i Gävle ett yttrande som stötte mig litet. Han sade att hos bolag finnes varken enkel eller dubbel beskattning av förmögenheter. Det är väl inte så rätt att formulera saken på det viset. — Då skulle väl herr Olsson lika väl kunna säga, att hos bolag finnes ingen dubbelbeskattning av inkomster; så brukar man i alla fall säga i vanliga fall, och då är det underförstått, att ena gången sker beskattningen hos själva bolaget och andra gången hos den som lyfter utdelningen. — Man får väl snarare säga, att hos bolag förekommer enkel beskattning av förmögenheten och att den inte är förlagd till bolaget utan till aktieägaren. Då blir det ju likställighet även formellt. Det blir en enkel beskattning även av föreningarnas förmögenhet, om vi taga detta förslag men under förutsättning att de luckor då icke finnas i detsamma, vilka jag anser nu vara förhanden.

Herr Olsson i Gävle var litet förtörnad över att jag underkänt skatteutredningens sätt att arbeta och menade att jag fick ha min mening för mig och att skatteutredningen hade lika god rätt att ha sin mening och att den vore lika mycket värd. Det skall jag inte bestrida, men jag skulle i alla fall först vilja vara övertygad om att de som ha suttit i denna utredning verkligen ha haft en genomtänkt uppfattning i saken. Det är denna som man inte kan upptäcka, när man läser utredningens betänkande. Olyckan är väl den, förstår jag, att i utredningen ha suttit somliga som ha haft god insikt i aktiebolags ekonomiska förvaltning och andra som haft god kännedom om de ekonomiska föreningarnas ekonomiska förhållanden men ingen som tagit sig för att jämföra förhållandena inom aktiebolagen med förhållandena inom de ekonomiska föreningarna, alltså som haft tillräckliga erfarenheter från båda hållen. Jag vill upprepa vad jag nyss sade att ingen som känner till den ekonomiska verkligheten på båda hållen — detta kan jag med säkerhet påstå — kan läsa vad som står i utredningens betänkande som slutkläm om beskattningen av inkomsten utan att skratta. Jag syftar på den mening som lyder: »Kommittén har emellertid den bestämda uppfattningen, att med hänsyn till den utveckling, som rabattsystemet numera fått även inom den privata handeln, någon privilegierad ställ-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.

(Forts.)

ning för den kooperativa verksamheten icke kan i detta hänseende anses förefinnas.»

Sedan skall jag beröra dessa luckor som finnas i inkomstskatteförordningen i den avfattning som den fått vid behandlingen hos Kungl. Maj:t. Herr Olsson i Gävle beklagade att jag inte hade fört fram denna sak i utskottet. Ja, herr Olsson, det förhåller sig tyvärr så, att man inte kan fästa uppmärksamheten på en sak förrän man upptäcker den själv. Den ena luckan, den största av dem, märkte jag när jag skrev reservationen, och därför berörde jag den i det särskilda yttrande, som finnes fogat till betänkandet. Det näst sista stycket i detta handlar just om denna lucka. Man hade ju då inom utskottspresidiet, om man varit intresserad, kunnat taga upp saken till behandling. Den andra luckan upptäckte jag först efter reservationstidens utgång. Det är ju naturligtvis beklagligt, att jag inte var tillräckligt uppmärksam under behandlingen av ärendet i utskottet, men där sitta ju även en hel del andra, och man får väl säga, att någon skuld faller väl också på dem för att saken inte upptäckts inom utskottet.

Dessutom vet ju herr Olsson lika väl som jag att behandlingen av sådana här saker sker mycket summariskt inom bevillningsutskottet. Jag vet inte hur det förhåller sig i andra utskott, men i bevillningsutskottet blir det ju gärna så, att man vill att ärendena skola behandlas fort och inte ta någon nämnvärd tid. Anmärkningar mötas med största misstänksamhet, och det är inte så lätt att få dem upptagna till någon mera ingående behandling. Dessutom är man, när man läser lagtexter, inte van vid att man skall behöva göra en jämförande granskning av de olika stadgandena och se efter om de passa ihop med varandra — man räknar med att detta skall lagrådet ha gjort. Man tänker emellertid inte på att i detta fall är det ingen som har gjort någon sådan granskning utan man läser varje bestämmelse för sig och väger dem inte så mycket mot varandra. Dessutom förhöll det sig så, att de bestämmelser som finnas i utredningens betänkande alldeles utmärkt passade ihop. Det var inget fel på dem, men under behandlingen hos Kungl. Maj:t ha vissa ändringar tillkommit, som förefalla mig vara gjorda med något vårdslös hand.

Nu har jag bara sagt min uppfattning om den här saken i kammaren. Det kan ju hända att vad jag sagt är fel. Det kan ju också hända — och det kanske är det troligaste — att skattemyndigheterna kunna hitta på någon tolkning eller tillämpning av bestämmelserna som gör att man kan kringgå dessa luckor. Jag vet inte hur det skall gå till, men man kan ju alltid tolka en föreskrift på det sättet som om den inte alls funnits till. Det är inte så ovanligt att man med litet vårdslöst stiftade lagar får använda ett sådant tillvägagångssätt. Jag har i alla fall när jag nu har den uppfattningen, att dessa luckor förefinnas, tyckt att det varit bättre att meddela den uppfattning jag kommit till än att förtiga den. Det är som jag redan antytt inte så säkert, att om jag hade påpekat dessa bristande motsvarigheter inom utskottet, detta skulle ha lett till en förändring av texten. Därtill fordras dock att åtminstone hälften av utskottets ledamöter ge sig tid att fundera på denna sak, inte en timme utan minst en dag, ty de som inte känna förhållandena på detta område förut kunna ju inte på en kort stund dra igenom hela den exempelsamling som behöver genomgå för att få en överblick över förhållandena, utan man behöver ge sig rätt god tid till detta. Jag är inte alldeles säker på att man hade varit hägad härtill.

Herr talman! Jag har samma yrkande som förut, alltså att § 15 skall utgå ur förslaget till ändring av inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen, så att det inte blir någon ändring i denna paragraf.

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag har en känsla av att tonen i herr Lundells sista anförande var en liten smula mildare och mindre förhåvelsefull än i det första, och det gläder mig i rikligt mått. Ty då börja vi i alla fall att få en plattform, där vi kunna resonera med varandra i sak.

Jag skulle vilja säga till herr Lundell, att det går ju an att göra gällande, att man inte tror att utskottets övriga ledamöter skulle ha funderat på herr Lundells uppslag. Herr Lundell har väl inte glömt — så länge sedan är det inte sedan vi behandlade denna proposition — att det fanns vissa av herr Lundells partivänner som hade en del funderingar i syfte att åstadkomma en ökad klarhet i bestämmelserna. Vi gjorde oss inom utskottet besvär icke blott med att undersöka deras förslag utan vi funderade i flera dagar och sökte utvägar att göra omformuleringar och skapa ytterligare klarhet till gagn för det hela. Det kan ju därför vara möjligt, herr Lundell, om herr Lundell hade gjort sina kamrater uppmärksamma på saken, att herr Lundell hade kunnat få provat huruvida dessa luckor funnes. Jag säger öppet och ärligt, att i ett av de fall herr Lundell nämnde — jag är inte beredd att säga om han har rätt eller fel; det kan vara vilket som helst på den punkten — hade det varit angeläget att få saken provad.

Nu hoppas jag, såsom jag sade i mitt förra anförande, att Kungl. Maj:t verkligen undersöker dessa ting, så att om det finnes en lucka i lagen denna verkligen också blir tillstoppad. Detta är så mycket nödvändigare, sedan herr Lundell givit oss fullständiga informationer om hur man kan komma undan.

Sedan skulle jag vilja säga, att förutsättningen för allt arbete i detta hus är ju att man kan ha så pass mycket förståelse för varandra och arbeta efter någorlunda samma former, att ett resultat skall kunna uppnås. För mig brukar resultatet spela en avgörande roll. Det har det gjort i utskottet och det har det gjort i skattekommittén. Det har det säkert även gjort för de flesta av herr Lundells partivänner, ty annars skulle man inte uppnå alla dessa resultat, som praktiskt åstadkommas genom kompromisser. Det skulle glädja mig oerhört om vinningen av denna debatt bleve att herr Lundell ville tillägna sig ungefär samma arbetsformer som de övriga ledamöterna i bevillningsutskottet, vare sig de tillhöra hans eget parti eller något av de andra partierna.

Sedan skulle jag i detta sammanhang vilja säga till herr Henriksson, att det är klart att man kan hålla på att principiellt diskutera dessa rabatter, om det är vinst eller återbäring eller vad det är. Jag skulle vilja säga, att jag tycker inte att det principiellt spelar så förfärligt stor roll. Nu när frågan, vilket herr Henriksson medgav, praktiskt är löst, är detta huvudsaken. Då kunna vi ägna vårt arbete åt annat än lönlösa strider om dessa principer.

I fråga om vad herr Ericsson i Ätvidaberg och herr Hansson i Vännäsby här ha anfört skulle jag bara vilja säga, att jag har ingenting emot att stödja vare sig idrottsrörelsen eller djurskyddsföreningarna. Men detta skall icke ske genom skattebefrielse; det finns andra vägar att göra detta. Nu ha vi snävat till bestämmelserna om skattebefrielse för att få en plattform, som ger oss möjlighet att få fram ett någorlunda rimligt och rättvist resultat. Jag medger att förutom de fall, där skattebefrielse enligt utskottets förslag skulle komma att tillämpas, finns det många olika områden och rörelser — utskottet nämner en del av dem i sitt betänkande — som äro värda statsstöd. Då få vi ta upp denna sak till prövning och ge dem detta stöd. Beträffande idrottsrörelsen är jag övertygad om att denna kommer att ha väsentligt mycket större nytta av ett statsstöd lämnat på annat sätt än i form av skattebefrielse.

Jag har, herr talman, ingenting annat att anföra i den här föreliggande frå-

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen, m. m.
(Forts.)

gan. Jag vidhåller det yrkande jag gjorde i mitt förra anförande, alltså om bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess helhet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som innefattades i det av herr Lundell under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundell begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som innefattas i det av herr Lundell under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till undervisning i meteorologi vid Stockholms högskola;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till avlöningar vid musikaliska akademien; och

nr 187, i anledning av väckta motioner angående ytterligare utredning rörande löneplaceringen för de vetenskapligt utbildade tjänstemännen vid statens arkiv, bibliotek och museer.

Vidare anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1942/43;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden till särskild prästerlig verksamhet utom riket;

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall från krav om återbäring av utanordnat tillskott ur kyrkofonden till gäldande av prästlönekostnader;

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 26 april 1940 (nr 272) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; och

nr 191, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.55 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 9 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-
nen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 5 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 253, angående gäldande av vissa brandskadeersättningar m. m.;
nr 257, med förslag till lag om ändring i lagen den 29 maj 1931 (nr 152)
med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens;
nr 260, angående vissa anslag till socialstyrelsen;
nr 261, angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer
och utredningar genom sakkunniga;
nr 262, angående anslag till kontrollstyrelsen;
nr 264, angående förvärv för postverkets räkning av tomter i Östersund;
nr 266, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde
huvudtitel för budgetåret 1942/43;
nr 270, angående vissa kapitalinvesteringar i försvarsväsendets fastighets-
fond; och
nr 273, angående delaktighet i familjepensionshänseende i statens pensions-
anstalt för vissa prästerliga befattningshavare.

Kammaren beslöt att genast remittera propositionen nr 257 till behandling
av lagutskottet och propositionen nr 261 till statsutskottet.

De övriga propositionerna bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande proportio-
ner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 249, angående anvisande av anslag å
tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 för anskaffning av vissa
uppvärmningsapparater m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 250, med förslag till förordning om visst undantag från bestämmelserna i 5 § förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt; och nr 254, med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 255, angående nedläggande av högre lärarinneseminariet m. m.; och nr 256, angående vissa frågor rörande undervisningen vid de tekniska högskolorna m. m.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 352 av herr *Senander m. fl.*;
nr 353 av herr *Hallagård m. fl.*; och
nr 354 av herr *Mattsson m. fl.*; samt

till statsutskottet motionen nr 355 av herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*

§ 5.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Henriksson**, som anförde: Herr talman! Det förslag till allmän omsättningsskatt, som Kungl. Maj:t förelade 1940 års urtima riksdag, var på åtskilliga punkter otillfredsställande genomtänkt och genomarbetat. I sitt utlåtande över förslaget framhöll också första särskilda utskottet, att det i åtskilliga hänseenden brast i klarhet och lämnade rum för stor tvekan beträffande bestämmelsernas rätta innebörd. På den relativt begränsade tid, som stod utskottet till buds vid prövningen, var det ej heller möjligt för utskottet att fullständigt genomtänka verkningarna av förslagets alla detaljer. Utskottet måste begränsa sig till att justera de mest framträdande bristerna och framhöll i anslutning härtill följande: »Med hänsyn till lagstiftningens stora räckvidd är det emellertid uppenbarligen icke möjligt att ens tillnärmelsevis kunna förutse de mångskiftande komplikationer som kunna uppkomma vid beskattningens tillämpning, och utskottet är därför fullt medvetet om att en mångfald spörsmål — däribland även frågor av stor principiell betydelse — måste överlämnas till lösning i praxis. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t uppmärksam följer utvecklingen på området och därvid genom lämpliga åtgärder bland annat verkar för en såvitt möjligt enhetlig rättstillämpning.» Utskottet framhöll vidare, att »i den mån erfarenhet vinnes om de med den nya beskattningsformen förknippade problemen, bör det också bli möjligt att senare genomföra de förbättringar i beskattningen, som kunna finnas påkallade».

Utskottet visade särskilt intresse för att beskattningsreglerna ej skulle få sådana verkningar, att varorna gingo nya vägar och förändrade handelsstrukturen. I sitt betänkande strök utskottet särskilt under att det »funnit angeläget att söka undvika en diskriminerande behandling av butiksförsäljningen».

Under den tid, som nu gått sedan omsättningsskatteförordningen trädde i kraft, ha beskattningsreglernas verkningar allt tydligare framträtt. Varorna leta sig fram till konsumenterna på nya vägar, där minsta skattmotstånd är tillfinnandes. Staten går därvid miste om beräknade skatteintäkter och butikshandeln går miste om försäljning, som förut kommit den till del. Det synes därför vara angeläget, att beskattningsreglerna revideras på sådant sätt, att viss

Interpellation. (Forts.)

vara behandlas lika i beskattningshänseende vare sig den går den ena eller den andra vägen till samma köpare.

Jag skall tillåta mig att anföra ett belysande exempel, som berör flera av omsättningsskatteförordningens mer eller mindre konstruerade begreppsbestämningar.

En byggmästare betraktas ej i omsättningsskatteförordningens mening såsom producent utan såsom konsument av de materialier, han inköper för husbyggen. Härav följer, att omsättningsskatt skall uttagas, då byggmästaren inköper »butikshandelsvaror». Det har tidigare varit regel, att byggmästarna inköpt byggnadssmide, beslag o. dyl. från järnhandeln. Sedan omsättningsskatteförordningen trädde i kraft, har emellertid järnhandeln förlorat alltmera av denna icke oväsentliga försäljning. Varför? Jo, byggmästarna köpa numera dörrar, fönster och annan inredning med erforderliga beslag påsatta. Producenterna av byggnadsinredningar äro producenter även i omsättningsskatteförordningens mening, och de ha därför rätt att inköpa butikshandelsvaror utan att erlagga omsättningsskatt. De byggnadsinredningar dessa producenter leverera äro »icke butikshandelsvaror» och följaktligen undantagna från omsättningsskatt, och detta gäller vare sig de levereras med eller utan beslag. Dessa beskattningsregler ha fått den verkan, att byggnadssmide, beslag o. dyl., som förut gått från fabrikanter via järnhandeln till byggmästaren, numera gå från fabrikanter via producenten av byggnadsinredningar till samma byggmästare. Järnhandeln har förlorat sin försäljningsmöjlighet och staten har förlorat omsättningsskatten. Den sistnämnda verkan torde väl i dessa tider icke vara den minst betydelsefulla. Om en viss varugrupp förklarats vara »butikshandelsvaror» och en viss grupp förbrukare av dessa varor för »konsumenter», då ha statsmakterna räknat med att få ut omsättningsskatt vid försäljning till dessa förbrukare. Staten torde också ha behov av dessa skatteintäkter. Men om staten skall få ut skatt, måste skattereglerna vara så utformade, att de ej kunna kringgås.

Då Kungl. Maj:ts proposition om allmän omsättningsskatt behandlades av riksdagen, tillät jag mig att motionsvägen yrka, att beskattningen skulle anknytas till begreppet *detaljhandel* (sålunda försäljning till konsument) i stället för till begreppet butik. Erfarenheten har nu också visat, att uppdelningen mellan skattebelagda »butikshandelsvaror» och skattefria »icke butikshandelsvaror» är otillfredsställande och fått icke önskvärda verkningar. Detta styrker mig i den uppfattningen, att frågan om beskattningens anknytning till detaljhandelsbegreppet hade varit förtjänt av en närmare prövning.

I varje fall torde en utveckling i den riktning, jag i det föregående exemplifierat, böra förebyggas på det ena eller det andra sättet. Frågan synes mig vara av sådan betydelse både ur statens och handelns synpunkt, att Kungl. Maj:t snarast bör upptaga den till omprövning. Det kan till och med ifrågasättas, om ej tidpunkten nu är kommen att verkställa en omprövning av omsättningsskattens hela konstruktion med sikte på att genomföra en i verklig mening *allmän* omsättningsskatt.

I detta sammanhang vill jag också beröra ett näraliggande problem, nämligen varuskattens verkningar i visst avseende. Enligt 3 § 2 mom. förordningen om varuskatt stadgas, att »beskattningsvärdet för vara, som tillverkas inom riket, är lika med det pris, tillverkaren i allmänhet betingar sig för varan vid försäljning till detaljhandlare eller, i fall där försäljning till detaljhandlare icke bedrives, det pris tillverkaren kan antagas hava betingat sig, därest sådan försäljning skett». Vad importerad vara beträffar stadgas i 3 § 3 mom., att beskattningsvärdet är lika med varans värde, beräknat enligt 4 § tulltaxeförordningen, med tillägg av den å varan belöpande tullen. Denna olikartade skatteberäkning har visat sig anmärkningsvärt premiera importvaror på den in-

Interpellation. (Forts.)

hemska tillverkningens bekostnad. Regeln innebär ju, att skatten för en importvara utgår på partihandelns *inköpspris* (d. v. s. självkostnadspris), under det att det inhemska fabrikket belastas med en skatt beräknad på partihandelns *utförsäljningspris*. Följden härav har blivit, att svenska fabriker, som exempelvis till partihandeln kunnat offerera tekniska artiklar till 30 % lägre pris än importvärdet för motsvarande vara, ändock ej kunnat vara med i konkurrensen. Den högre skattebelastningen har nämligen till större delen utjämnat prisskillnaden. En dylik diskriminering av svensk produktion förefaller mig olämplig. Beskattningsvärdet för den importerade varan bör beräknas enligt motsvarande regler, som gälla för den inom landet tillverkade varan. Det förefaller mig, som om formuleringen i 2 § 2 mom. kan användas med utbyte av ordet »tillverkaren» med ordet »importören».

Med hänvisning till vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd, att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet beredd att nu taga initiativ till en omprövning av omsättningsskattens hela konstruktion och omfattning?

2. Om så ej skulle vara fallet, är herr statsrådet då beredd att föranstalta om en sådan revision av förordningen om allmän omsättningsskatt, att de av mig i interpellationens motivering berörda ogynnsamma verkningarna elimineras?

3. Är herr statsrådet beredd att för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i förordningen om varuskatt, att importerad vara i beskattningshänseende likställes med inom landet tillverkad vara?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr tal-*Interpellation.* man! Enligt livsmedelskommissionens cirkulär nr 502, daterat den 28 november 1941, ha jordbrukarna utlovats en tilldelning av fosfat, motsvarande 80 procent av den kvantitet fosfat, som av jordbrukaren förbrukades under gödselåret 1940—41. Ansökan om dylik tilldelning skulle göras hos vederbörande kristidsnämnd senast den 31 januari i år. Kristidsnämnden hade att efter vederbörlig granskning av ansökan utställa inköpsbevis med kuponger. Utom den tilldelning, som ägde rum enligt ovan angivna grundregel, kunde genom ansökan hos vederbörande kristidsstyrelse erhållas extra tilldelning, dels om fosfat inköpts i relativt ringa omfattning eller icke alls under gödselåret 1940—41, och dels för anläggning av kultiverade betesängar. Vidare meddelades i samma cirkulär, att blandgödselmedel för blommor och trädgårdsväxter *fick försäljas fritt* under förutsättning, att den salufördes i originalförpackningar om högst 25 kg, samt att tillverkarens namn angäves å förpackningen.

I ett cirkulär nr 662, daterat den 24 februari i år, lämnas vissa kompletterande bestämmelser. Bland annat meddelas, att vid inköp av trädgårdsgödselblandningar skall för varje fullt tiotal kilogram erhållas 5 kg kalksalpeter utan hinder av andra bestämmelser om tilldelning av kvävegödselmedel. Kalksalpeter skulle för detta ändamål tillhandahållas i förpackningar om 5 kg. I ett brev från Svenska superfosfat försäljningsaktiebolaget till dess återförsäljare, daterat den 11 mars, erinras om dessa möjligheter att fritt försälja trädgårdsgödsel (TG) och kalksalpeter. Det heter bl. a. i detta brev:

»Vi sända Eder separat ett antal flygblad, innehållande råd beträffande användningen av TG och kalksalpeter vid trädgårdsodling. Vi bedja Eder utdela dessa till Edra köpare av TG och samtidigt fästa dessas uppmärksamhet på

Interpellation. (Forts.)

möjligheten av att erhålla kalksalpeter. Vi sända Eder gärna flera ex. av flygbladet och på begäran även broschyren 'Köksväxtodling', som eljest gratis tillhandahålles av Livsmedelskommissionen, Artillerigatan 42, Stockholm.»

Med den stora omfattning, som trädgårds- och koloniodlingarna nu ha, och med den reklam, som i olika former bedrivs härför, synes det sannolikt, att mycket stora mängder konstgödsel förbrukas på detta sätt.

Allt som under höstens och vinterns lopp meddelades från myndigheternas sida gav alltså vid handen, att man hade frågan om tilldelning av konstgödsel väl i sin hand. Den lantbrukare, som ordnat med inköpsbevis, hade därför ingen anledning att betvivla, att konstgödselmedel skulle finnas tillgängliga i vanlig ordning.

Den 21 april vidarebefordrade Svenska superfosfat försäljningsaktiebolaget till sina kunder följande skrivelse från statens livsmedelskommission:

»På grund av de transportsvårigheter, som för närvarande förefinnas, samtidigt som efterfrågan på konstgödselmedel under sista tiden starkt ökat, är, enligt vad Ni uppgivit, en viss förskjutning med avseende å superfosfatdistributionen nödvändig. Därjämte tillkommer den omständigheten, att av olika anledningar tilldelningen till jordbruket av superfosfat blivit större, än man från början avsett. Även detta förhållande påkallar särskilda åtgärder. Statens livsmedelskommission får med anledning av det inträdda läget föreskriva följande.

1. Leveranstiden för tilldelat superfosfat utsträcker till och med den 15 juni 1942.

2. Under tiden 23 april—15 maj 1942 må till förbrukare, som ännu icke uttagit denna tilldelade myckenheter superfosfat, utlämnas superfosfat, endast svarande mot hälften av innehavda superfosfatkuponger. Å resterande kuponger lämnas tilldelning först under tiden 16 maj—15 juni 1942.

3. Till central- och återförsäljare av superfosfat må som regel tillsvidare totalt utlämnas högst 80 procent av omsättningen under gödselåret 1940—41.

4. För att distributionen av superfosfat icke onödigtvis skall ytterligare störas, torde direkta hämtningar per bil vid fabrik undvikas tillsvidare.

Slutligen får kommissionen anhålla, att Ni omgående måtte underrätta samtliga central- och återförsäljare om förestående.

Stockholm den 21 april 1942.

Statens Livsmedelskommission

Sektionen för spannmål och fodermedel m. m.

Erik Karlsson.»

Resultatet av detta blir, att många jordbrukare, trots den i god tid upplagda ransoneringsplanen, bliva helt utan superfosfat för vårsådden. Denna övriga händelseutveckling innebär inte bara att en väsentlig förutsättning för en god skörd rubbas, utan den leder också till betydande orättvisor olika jordbrukare och olika landsdelar emellan.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få rikta följande frågor:

Varpå beror det, att man först vid mitten av april kom till klarhet om att superfosfat inte kunde distribueras enligt den plan, som utarbetats?

Vilka åtgärder ha vidtagits för att begränsa skadeverkningarna av det inträffade?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial och utlåtande:

nr 8, med föranledande av första kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 7 i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för utseende av suppleant för landstingsman; och

nr 9, i anledning av väckta motioner om rätt för kommun att anslå medel till hemvärnets verksamhet.

statsutskottets utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till förlagskapital för inköp av förnödenheter, m. m.;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för främjande av vedproduktionen, m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tolfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till allmänna indragningsstaten;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Häradsrätterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överståthållarämbetets organisation m. m.;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för riksförsäkringsanstalten fastställda avlöningsstaten;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för landsfogdarna m. fl. fastställda avlöningsstaten; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande kapitalinvesteringar för budgetåret 1942/43 i statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om undantagande av krigsmaktens tjänstehundar från skatteplikt enligt hundskatteförordningen; och

nr 24, i anledning av väckt motion om viss utsträckning av rätten till barnavdrag i beskattningsavseende;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen;

nr 28, i anledning av väckta motioner angående expropriation och förköpsrätt av jord för komplettering av ofullständiga jordbruk;

nr 29, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om semester; och

nr 30, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i epidemilagen; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning;

nr 31, i anledning av väckt motion om ersättning åt personer, som av hänsyn till det allmännas intressen hindras från att torrlägga sin mark;

nr 32, i anledning av väckt motion angående vallfröodlingens främjande i Norrland;

nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa kontrollföreskrifter beträffande tillverkning och försäljning av s. k. konsthonung;

nr 34, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter i Växjö;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av 3 § förordningen den 21 juli 1937 (nr 737) med vissa bestämmelser rörande till människoföda avsedd mjölk och grädde m. m.;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för bevattningsanläggningar m. m.; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel för utlämnande av krislån.

§ 8.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till undersökningar rörande vissa möjligheter att framställa äggvitehaltiga fodermedel; och

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juni 1936 (nr 373) med vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit m. m., såvitt angår anslagsfrågor.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

fröken *Andersson m. fl.*, nr 356, angående pensionsåldern för vissa tjänstemän vid riksdagens verk; och

herr *Persson i Stockholm m. fl.*, nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsriskersättning till sjömän.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.27 e. m.

In fidem
Sune Norrman.